

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
ALMAN DİLİ VE EĞİTİMİ PROGRAMI**

**SABAHATTİN ALİ'NİN KÜRK MANTOLU MADONNA ADLI
ESERİNİN ALMANCA ÇEVİRİSİ "DIE MADONNA IM
PELZMANTEL" ÖRNEĞİNDE ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Büşra GÜNDOĞDU

Danışman
Prof. Dr. Hasan BOLAT

SAMSUN
2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Büşra GÜNDOĞDU tarafından, **Prof. Dr. Hasan BOLAT** danışmanlığında hazırlanan “**SABAHATTİN ALİ’NİN KÜRK MANTOLU MADONNA ADLI ESERİNİN ALMANCA ÇEVİRİSİ "DIE MADONNA IM PELZMANTEL" ÖRNEĞİNDE ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 30.10.2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. CEMAL SAKALLI Mersin Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. ADNAN OFLAZ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Alman Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. HASAN BOLAT Ondokuz Mayıs Üniversitesi Alman Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet ☐ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☒

27/05/ 2023
Büşra GÜNDOĞDU

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: SABAHATTİN ALİ'NİN "KÜRK MANTOLU MADONNA
ADLI ESERİNİN ALMANCA ÇEVİRİSİ "DIE MADONNA IM PELZMANTEL"
ÖRNEĞİNDE ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 05.07.2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 20

Tek kaynak oranı : % 10 çıkmıştır.

05 /07 / 2023
Prof. Dr. HASAN BOLAT

ÖZET

SABAHATTİN ALİ'NİN KÜRK MANTOLU MADONNA ADLI ESERİNİN ALMANCA ÇEVİRİSİ "DIE MADONNA IM PELZMANTEL" ÖRNEĞİNDE ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ

Büşra GÜNDOĞDU

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Yabancı Diller Eğitimi Ana Bilim Dalı

Alman Dili Eğitimi Programı

Yüksek Lisans, Haziran/2023

Danışman: Prof. Dr. Hasan BOLAT

Çeviri çalışmalarının başlangıcına bakıldığında Antik Yunan ve Roma'ya kadar dayandığı görülür. İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana insanlar değişik nedenlerle etkileşim halinde olmuş, birbirlerini etkilemiş ve birbirlerinden etkilenmişlerdir. İnsanlığın farklı coğrafyalara yayılışı, dillerin çeşitlenmesi ve sonrasında savaş, ticaret, anlaşmalar gibi kültürel faaliyetlerde bulunmaları, farklı dilleri konuşan insanlar arasında farklı kültürleri bir araya getirmiş, insanların birbirlerini anlaması ve kabul etmesi gerekliliğini doğurmuştur. Edebi eserlerin çevirisi çalışmaları ise toplumların düşünce yapılarını, kültürlerini, tarihini ve hayatı algılama biçimleri ile gelenek ve göreneklerinin ürünleri olan eserleri tanıma ve anlama, farklı toplum ve fikirlere saygılı olunması gibi kazanımları hayatımıza dahil etmektedir. Edebi eser çevirileri sayesinde yabancı kültürü ve insanı anlama, globalleşen dünyada değişik konuların farklı edebi türler aracılığıyla anlatım zenginliği kolaylıkla tanınmakta, yerel edebiyata katkı sağlayacak yeni türler, söz sanatları ve eserler ortaya çıkmaktadır. Kendi kültürümüze ait edebi eserlerin başka dillere çevrilmesi ise kendi kültürümüzün dünyaya tanıtılması, edebiyat dünyamızın zenginliğinin anlaşılması ve kültürümüzün başka kültürlerle yansması açısından nem arz etmektedir. Sabahattin Ali'nin "Kürk Mantolu Madonna" adlı eseri ise farklı dillere çevrilmiş, dünya edebiyatında çok okunanlar arasında yer almış ve ünü çağının ötesini aşmış, okur kitlesi gün geçtikçe artan eserlerden biri haline gelmiştir. Bu çalışmada Kürk Mantolu Madonna eserinin Almanca çevirisi "Die Madonna im Pelzmantel" edebi çeviri eleştirisi çerçevesinde incelenecek, eserin dilsel ve kültürel unsurları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Sabahattin Ali, Çeviri, Edebi çeviri, Kürk Mantolu Madonna Çeviri kuramları, Çeviri stratejileri

ABSTRACT

TRANSLATION CRITICISM ON THE EXAMPLE OF "DIE MADONNA IM
PELZMANTEL", THE GERMAN TRANSLATION OF SABAHATTIN ALI'S
MADONNA IN FUR COAT

Büşra GÜNDOĞDU

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Foreign Language

German Language Programme

Master, July/2023

Supervisor: Prof. Dr. Hasan BOLAT

When we look at the beginnings of translation studies, we see that they date back to Ancient Greece and Rome. Since the beginning of human history, people have interacted, influenced and been influenced by each other for various reasons. The spread of humanity to different geographies, the diversification of languages and the subsequent cultural activities such as war, trade and agreements have brought together different cultures among people who speak different languages and created the necessity for people to understand and accept each other. The translation of literary works, on the other hand, brings into our lives gains such as recognizing and understanding works that are the products of societies' thought structures, cultures, history, perceptions of life, traditions and customs, and being respectful to different societies and ideas. Thanks to literary translations, it is easy to understand foreign culture and people, to recognize the richness of expression of different subjects in the globalizing world through different literary genres, and new genres, rhetoric and works that will contribute to local literature emerge. Translating the literary works of our own culture into other languages is important in terms of introducing our own culture to the world, understanding the richness of our literary world and reflecting our culture to other cultures. Sabahattin Ali's "Madonna with a Fur Coat" has been translated into different languages, entered the bestseller list in world literature, and has become one of the works whose fame has gone beyond its age and whose readership is increasing day by day. In this study, the German translation of The Madonna in the Fur Coat, "Die Madonna im Pelzmantel", will be analyzed within the framework of literary translation criticism, and the linguistic and cultural elements of the work will be emphasized.

Keywords: Sabahattin Ali, Translation, Madonna in a Fur Coat, Literary translation, Translation theories and translation Strategies

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Çeviri çalışmaları etkileşim halinde olan farklı kültürleri, insanları ve toplumları birbirini anlamaları, oldukları gibi kabul etmeleri ve farklılıklara saygılı bir biçimde yaşamayı benimsetmeleri açısından önemli rol oynar. İçinde yaşadığımız dünyada yalnız olmadığımız ve tek tipte insanlar, fikirler ve düşünceler bulunmadığından dünyanın kültürel zenginliklerini görebilmemiz, algılayabilmemiz ve içselleştirebilmemiz için edebi eserleri okuyup kendimizden başka insanların ortak ve farklı yönlerini keşfedebilmemiz gerekir. Küreselleşen dünyada, bilgiye çabucak ulaşabildiğimiz bir çağda farklı bir kültüre ve dile yabancı kalmak kabul edilebilen bir olgu olmaktan çıkmıştır. İzole bir hayat sürmediğimiz müddetçe kendimizi, çevremizi ve dünyamızı öğrenmek, bilgili ve donanımlı bireyler olarak var olmak insanların ortak hedefleri arasında olmalıdır.

Sabahattin Ali, hayattayken yakalayamadığı ünü ve değeri öldükten yıllar sonra okuyucu tarafından fark edilmiş, sosyal medya sayesinde geniş kitlelere ulaşmış ve yakaladığı bu ünü sayesinde farklı dillerin ve kültürlerin de merakını ve ilgisini çekmiştir. Buradan hareketle edebi bir eserin önemi çağlar ötesinde anlaşılabilir ve güncelliğini koruyabilir yargısını doğrular vaziyettedir. Benim de ilgimi çeken noktası eserlerinin yabancı dillere çevrilmesi ve dünya çapında ün kazanması ile adından söz ettirmesidir.

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde bana sadece danışman değil, arkadaşlık eden, yol gösteren, bilgi ve tecrübesiyle beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Hasan BOLAT başta olmak üzere, sürecin başından bu yana yardımlarıyla, bilgisiyle beni aydınlatan, yönlendiren ve desteğini hiç esirgemeyen, her zaman elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan değerli hocam Doç. Dr. Adnan OFLAZ,

Yüksek Lisans derslerine başladığımız günden bu yana varlığıyla hem akademik alanda gelişmeye katkı sağlayan hem de zor ve yorucu eğitimlerin yanında bir rehber ve arkadaş olan, hem öğretmen hem arkadaş, her zaman destekçi ve çözüm üretmesiyle işimizi kolaylaştıran kıymetli ve değerli hocam Dr. Öğrt. Görevlisi Fatma ALTUN'a

Jüride yer alan ve jüri başkanı olan, bana vermiş olduğu tavsiyelerle çalışmamın şekillenmesine katkı sağlayan, farklı bakış açısı kazandıran, doğru ve yerinde tespitleriyle eksiklerimi gösteren, her anlamda donanımıyla, tecrübesi ve bilgisiyle bana yön veren çok değerli hocam Prof. Dr. Cemal SAKALLI'ya teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunuyorum.

Uzun ve yorucu bir süreçten geçerken maddi ve manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim sevgili oğlum ENİS'e, annem Hatice GÜNDOĞDU ve kardeşlerim Derya GÜNDOĞDU, Fatma ÖZDEMİR ve Melisa GÜNDOĞDU'ya, özellikle kaynak yardımında bulunan ve ihtiyacım olduğu her anda yanımda olan sevgili kardeşim Muhammed GÜNDOĞDU' ya teşekkürü bir borç bilirim.

Bu zorlu süreçte beni hep cesaretlendiren, destekleyen, özgüven ve sabır aşılayan değerli arkadaşlarım Hatice ORAK, Gülcan BAYEZİT EMRE, Melike ABALI, Fatma BAŞARAN'a,

Özellikle yüksek lisans derslerini birlikte aldığım, süreç boyunca desteğini esirgemeyen, her aradığımda sabırla dinleyen ve çözüm üreten, gecemizi gündüzümüze katarak birlikte yol aldığım, birbirimizin tamamlayıcısı, yaşam koçu gibi her kim pes etme noktasına gelmişse onu vazgeçiren cesaretlendiren, özgüven aşılayan uzun ve meşakkatli bir süreci birlikte atlattığım arkadaşım, dostum, dert ortağım Zerrin YILMAZ'a,

Tezimin şekillenmesinde yardımlarını esirgemeyen, imla ve noktalama hatalarımı düzelten, çalışmamın basımı, ciltlenmesi gibi son süreçte elimden tutan, manevi olarak varlığını hissettiren, düşünce ve görüşleriyle beni aydınlatan, kişiliğine ve fikirlerine saygı duyduğum meslektaşım, kıymetli öğretmenim Nedim GÜNAY'a ayrı ve özel teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

Beni akademik alanda çalışma yapmaya ve bu alanda ilerlemeye cesaretlendiren fakat bu günleri göremeyen rahmetli babam **ALİ GÜNDOĞDU**'nun hatırasına atfedilmiştir.

Saygı ve minnetle ...

Rahmet ve özlemle ...

Büşra GÜNDOĞDU

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	ix
1.GİRİŞ.....	1
2.ARAŞTIRMANIN AMACI.	2
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	2
4. YÖNTEM	3
5. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR	3
5.1. Çeviri Nedir.....?	4
5.1.1. Çeviri Tarihçesi	6
5.1.2. Çeviri Türleri	7
5.1.2.1. Sözlü Çeviri	12
5.1.2.2. Yazılı Çeviri	13
5.2. Çeviribilim	14
5.3. Edebi Çeviri	19
5.4. Çeviri Eleştirisi	22
5.5. Edebi Çeviri Eleştirisi.....	23
6. ÇEVİRİ KURAMLARI	27
6.1. Çeviri Eleştirisi Kuramları	27
6.1.1. Metin Tipolojik Model	27
6.1.2. Pragmalinguistik Model	29
6.1.3. İşlevsel Model	30
6.1.4. Polisistemik Model.....	33
6.2. Venuti'nin Yerelleştirme ve Yabancılaştırma Stratejileri.....	34
6.3. Newmark'ın Kültürel Unsurlar Sınıflandırması.....	36
7. YABANCI DİL VE ÇEVİRİ	40
7.1. Yabancı Dil Derslerinde Çevirinin Yeri	40
7.1.1. Çeviri ve Pedagoj.....	40
7.1.2. Yabancı Dil Derslerinde Çeviri Eğitiminin Tarihçesi	44
7.1.3. Yabancı Dil Eğitiminde Çevirinin Alternatif Kullanımı	46
8. ESER VE YAZARLAR	48
8.1. Eserler Ve Yazarları Hakkında	48
8.1.1. Sabahattin Ali	48
8.1.1.1. Çocukluğu ve Eğitim Hayatı	49
8.1.1.2. Edebi şahsiyeti ve Eserleri	50
8.1.2. Ute Birgi-Knellesen	52
8.1.2.1 Hayatı	52
8.1.2.2. Eserleri ve Çevirileri	52
8.2. Eserin Özeti	54
9. UYGULAMA	58
9.1. Kültüre Özgü Çeviri Yöntemleri Bağlamında Eserlerin Karşılaştırılması	58
9.1.1. Uyarılama (Anpassung)	58
9.1.2. İşlevsel çeviri (Neutralization).....	63
9.1.3. Çıkarma/Silme (Löschen).....	71
9.1.4. Açıklama (Erklärung).....	73
9.1.5. Aktarım (Übertragung).....	74
9.1.6. Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri (Wörtliche Übersetzung).....	83
9.2. Uygulama Bulguları	85

SONUÇ VE ÖNERİLER	98
KAYNAKÇA	104
ÖZGEÇMİŞ.....	111

SİMGELER VE KISALTMALAR

akt	: Aktaran
bkz	: bakınız
EM	: Erek Metin
KM	: Kaynak Metin
HD	: Hedef Dil
KD	: Kaynak Dil
s.	: sayfa
TDK	: Türk Dil Kurum

1. GİRİŞ

Çeviri çalışmaları, şüphesiz geçmişte olduğu gibi günümüzde de hayatın vazgeçilmez faaliyetlerin den biridir. İnsan yaşamının herhangi bir alanı söz konusu olduğunda örneğin toplumlar arası ilişkilerde, bilim ve teknolojide, uluslararası ticarette, politikada, turizm ve çeşitli kültürel faaliyetlerde insanlar çeviriye bağlıdır. Farklı ülkelerin siyasi liderleri, kültürel ve sportif faaliyetlerde bulunanlar birbirlerini anlamak için tercümandan yardım alacaklar veya çeviri kanallarıyla birbirlerini anlamaya ve anlaşmaya çalışacaklardır.

İnsanlık tarihi kadar eski bir faaliyet olan çeviri, kültürleri birbirlerine yakınlaştırarak, farklı toplumların birbirlerini tanıma, anlama ve empati kurmalarına aracı olmaktadır. Alkan, "Çeviri yalnızca yabancı dilden bir tanımı başka bir dile aktarmak değildir, somut insan yaşamı ile iç içedir, başka dillerin tanıtıldığı başka dünyaların aktarılmasıdır"(2015;15) diye tanımlar. Bu tanımdan yola çıkarak çeviri yalnızca bir dilden başka bir dile tercüme işi değil, aksine bütün bilimlerin, ilimlerin ve gelişmelerin diğer toplumlara oradan da insanlığa ulaşmasını sağlayan bir iletişim aracıdır. Kuşkusuz, dünyanın herhangi bir noktasında ortaya çıkan bir yenilik, teknolojik gelişme, bilgi vs. diğer uluslara çeviri aracılığıyla iletilmektedir. Dünya üzerinde yaklaşık 208 ülke, 7 bin dil sayısız lehçe vardır ve bu dilleri konuşanlar ya bir ortak yabancı dil kanalıyla anlaşabilecek ya da o dillerden kendi dillerine çevrilmiş kaynaklara yönelerek yeni bilgiyi kendi birikimlerine katacaklardır.

Dünya üzerindeki herhangi bir dilin, topluluğun veya kültürün Edebiyatından Klasikleşmiş eserleri, yabancı yazarları okumak isteyen biri, mutlaka o eserin orijinal yazı diline hakim değilse çevirisinden istifade edecektir. Edebiyat eserlerinin başka dillere çevrilmesi, dünya edebiyatına hizmet ederken; okurlara değişik tatlar sunma, bakış açılarını geliştirme, kültürleri birbirine yakınlaştırma gibi insanlığa katkıda bulunmaktadır. Eğitimin her kademesinde öğrencilerin okuması tavsiye edilen Dünya Klasikleri ve köklü medeniyetlerin, kalemi güçlü yazarların eserleri çevrilerek bütün insanlığın değişik edebi zevkleri tatmaları, dimağlarında değişik fikirlerin canlanması sağlanmaktadır. Dünya edebiyatının en seçkin örnekleri başka dillere çevrilerek küreselleşme yolunda da ortak bir edebiyat oluşturma fikrine hizmet etmektedir. Ortak bir dünya edebiyatı oluşturma fikri şüphesiz çeviri edimi olmadan mümkün olmazdı.

Çalışmanın konusunu, Sabahattin Ali'nin dünyaca ünlü eseri "Kürk Mantolu Madonna" ve Ute Birgi-Knellesen tarafından Almancaya kazandırılan "Die Madonna im Pelzmantel" çevirisinin karşılaştırmalı bir analizi oluşturmaktadır. Kürk Mantolu Madonna Türk edebiyatında önemli bir yere sahip, yazıldığı dönemin dili bakımından ağır, üslubu açısından sürükleyicidir. Kitabın tekrar baskılarında dilinde sadeleşmeye gidilmemiş, yazarın edebi kimliğine ve eserin döneminin özelliklerine saygı açısından özüne dokunulmamıştır. Bu şekilde eski Türkçe yazılmış bir eserin çevrilmesi sürecinde mutlaka birtakım sorunlarla karşılaşılacağı aşikardır. Çevirmenin öncelikle her iki dilin inceliklerine, gelişimine, söz dizimsel ve semantik yönlerine iyi derecede hâkim olmasını gerekli kılar. Verilmek istenen mesajın, okurda uyandırdığı hissin, çeviri eserde ne oranda aktarılabilirdiği edebi çevirinin alanına girmektedir. Çalışmamız bir edebi çeviri eleştirisi niteliğindedir.

Çevirinin ana malzemesi, temel dayanağı dildir ve çevirinin yabancı dil öğrenme sürecindeki etkisi ve katkısı çalışma içerisinde ele alınmıştır. Yine dil, çeviri, çeviri türleri ve stratejileri çeviribilimin konusu olduğundan, çeviribilime bir açıklama da getirilmiştir. Yabancı dil öğretiminde çeviri etkinliği sık sık başvurulmuş bir yöntemdir. İletişimin öneminin artması, yabancı dil öğretme hedefinin dört temel beceri (konuşma, okuma, dinleme, yazma) üzerine yoğunlaşması neticesinde geri plana atılan ve kullanılması tavsiye edilmeyen çevirinin, yabancı dil öğrenenler için önemi inkâr edilemez. Yabancı dil öğrenmenin başlarında çeviri kullanılması tavsiye edilmez ancak ileri seviyelere (B1, B2, C1, C2) gelenler için çevirinin kullanılması elzem ve gereklidir çünkü çeviri işlemi dilin mekaniğini anlama, söz dizimi, çözümleme ve analiz yeteneği, değerlendirme gibi üst düzey bilişsel stratejileri harekete geçirir. Bloom'un taksonomisine göre bu beceriler ileri düzey beceriler olup; analiz, önce bağlantı kurmayı, bu bağlantının kurucu maddelerini ve parçalarını belirlemeyi, bütüne giden hiyerarşiyi netleştirmeyi ve ortaya çıkan ürünler arasındaki ilişkileri açık hale getirmeyi hedeflerken; Sentez, bir bütün oluşturacak şekilde parçaları ve maddeleri birleştirme sürecini gerektirir. Değerlendirme ise elde edilen veriler ışığında parçaların bütün olması sürecinin muhakeme edilmesini amaçlar.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Çeviri eylemi yazılı ve sözlü olarak iki şekilde gerçekleşmektedir ve çeviri aktarılan dilin, aktarıldığı yabancı kültür ile arasında köprü görevi görmektedir. Bu yönüyle iki kültür arasında iletişim ve etkileşim sağlayan edebi eserler üstlendikleri görev açısından oldukça önemli bir yere sahiptirler. Edebi eserlerin yabancı dillere çevrilmesi aracılığıyla öteki toplumların ve ulusların kültürel değerleri de aktararak kültürler arası iletişim sağlanmaktadır. Edebi eserlerin, bir ulusun kültürünü yansıttığı düşünüldüğünde, bu kültür çeviri aracılığıyla dış dünyaya tanıtılmaktadır. Kültürlerin çeviri etkinliğiyle birbirine tanıtılmasıyla, insanın ufkunun açılacağı ve yeni bakış açıları kazanacağı belirtilmektedir (Aktaş: 43). Yazılı eserler, çeviri aracılığıyla ait oldukları toplumların kültürel değerlerinin ve özelliklerinin hedef dil okuyucusuna taşınmasının yanında diğer ulusların edebiyat dünyasındaki türlerin, kullanılan tekniklerin, kültürel unsurların çevrilmesiyle, hedef dil yazınına da katkı sağlayacağı bilinmektedir. Yani çeviri aracılığıyla farklı kültürler birbirlerinin edebiyat dünyasını tanımakta, kendi edebi dünyaları içinde olmayan türleri edebiyatlarına katarken yeni anlatım teknikleri ve edebi zenginliği yazın dünyasına kazandırabilmektedir. Bu yönüyle bakıldığında çevirinin sadece basit bir eylem olmadığı, psikoloji, sosyoloji, edebiyat, tarih, coğrafya, siyaset gibi pek çok konuyu içinde barındırdığı anlaşılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı ise; yukarıda saydığımız özelliklerin ele alınan eser ve çevirisinde, çeviri etkinliği sürecinde ortaya çıkabilecek sorunları tespit ederek, sanatsal ve biçimsel özelliklerinin korunup korunmadığını incelemek, aktarılan eserin hangi edebi çeviri stratejileri ve sınıflandırmalar kullanılarak çevrilmiş olduğunu ve hangi çeviri eyleminin hangi sınıflandırma içinde yer aldığını sunmaya çalışmaktır. Bir diğer amacı ise Türkçe yazılmış edebi bir eserin yazıldığı dönemden yıllar sonra meşhur olması ve dünya çapında tanınır olmasıyla dikkatleri üzerin çekmesinden dolayı Almanca'ya da çevrilmiş olması nedeniyle, iki farklı dil ailesinden kaynak ve hedef dilin söz varlıkları, günlük konuşmalar, deyimler gibi kalıp cümlelerin ne tür bir sınıflandırmayla erek okuyucuya sunulduğunu tespit etmektir. Çeviri eleştirisi açısından kaynak metin ile erek metinlerin karşılaştırmalı bir çözümlemesini yaparak yazar, eser, çevirisi, kaynak metin ve erek metin düzleminde çeviri metin incelemesi yapmak çalışmanın amacını içermektedir.

3. YÖNTEM

Bu çalışmanın yöntemi, Sabahattin Ali'nin "Kürk Mantolu Madonna adlı romanı ile Almanca çevirisi "Madonna im Pelzmantel"'in, kaynak metni ile erek metin arasında karşılaştırmalı bir çözümlemesini yapmayı ve çeviri metnini edebi çeviri inceleme yöntemleri aracılığıyla yapmayı amaçlamaktadır. Çalışma döküman incelemesi yoluyla yapılan betimsel bir araştırmadır. Döküman incelemesi, araştırma konusu hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesini içeren, gözlem veya görüşmenin mümkün olmadığı araştırmalarda tek başına veri toplamak amacıyla, diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında ise verilerin çeşitlendirilmesini sağlamak ve araştırmanın geçerliğini artırmak amacıyla kullanılan bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, 188-189).

Çeviri eleştirisi açısından metinleri analiz etmeyi hedefleyen bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çevirinin genel bir tanımı yapılarak, çeviri tarihçesinden söz edilerek çevirinin gelişim evreleri incelenmiş ve çeviri türlerine değinilmiştir.

İkinci bölümde çalışmanın konusu olan çeviri eleştirisinin kuramları açıklanmaya çalışılmıştır. Çevirinin kuramla ilişkisi, metin çevirilerinin kuramcıları ve çeviriye yaklaşımları ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise çevirinin yabancı dil öğretiminde kullanılması ele alınacaktır. Bilindiği üzere yabancı dil öğretiminde çeviri kullanılan bir yöntemdir. Hem geleneksel yöntemlerden bazılarında hem de alternatif yöntemlerde çeviri yapılmaktadır. Ancak son zamanlarda çeviriyi yabancı dil derslerinden ayırmayı hedefleyen görüşler, bu eğilimi etkilemektedir.

Dördüncü bölümde Sabahattin Ali'nin hayatı ve edebi şahsiyeti açıklanmaya çalışılmıştır. Çevirmen Ute Birgi-Knellesen'in hayatı ve eserleri incelenerek, çalışma konusu eser Kürk Mantolu Madonna'nın özeti yapılmıştır.

Beşinci bölüm kendi içinde iki sınıfa ayrılmaktadır. İlk kısımda eserler kültüre özgü çeviri yöntemleri ekseninde karşılaştırılarak öz ve biçimsel düzeylerde eşdeğerlik sağlanıp sağlanmadığı araştırılmış ve açıklama, uyarlama, yerelleştirme, yabancılaştırma, çıkarma silme vb. çeviri metinde başvurulmuş diğer sınıflandırmalar bazında analiz edilmiş ve kültüre özgü bir çeviri çözümlemesi gerçekleştirilmiştir.

İkinci ve asıl bölümde edebi çeviri eleştirisi bağlamında eserlerin karşılaştırmalı analizlerinin yapılmasından sonra elde edilen bulgular sıralanmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışma, Türk Edebiyatı'nın diğer dillere çevrilmesi ve dünyaya tanıtılmasında önemli bir rol oynayan Sabahattin Ali'nin eserini içermektedir. Bilindiği üzere edebi eserlerin çevirileri, uzun yıllardır yapılmaktadır. Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna adlı yapıtı İngilizce, Fransızca ve Almancaya çevrilmiş ancak akademik alanda İngilizce çevirisi ve Fransızca çevirisi üzerine eleştiri olmasına rağmen Almanca çevirisi üzerine bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Yapılacak olan bu çalışmayla kültürel ve dilsel farklılıklar ortaya konularak çevirmenin yazarın yansıtmak istediklerinin hedef kültüre yansıtış biçimleri çerçevesinde aktarılmaya çalışılacaktır. Literatür tarandığında yapılmak istenilen çalışmanın daha önceden yapılmamış olması, Türk bir yazarın eserinin Almanca çevirisi üzerine çalışmaların sınırlılığı ve Türkçeden Almancaya yapılan çevirilerin eleştiri sayısının azlığı nedeniyle literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

5. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Bu çalışma, Sabahattin Ali'nin "Kürk Mantolu Madonna" (1943) adlı eserinin ve "Die Madonna im Pelzmantel" (2018) adlı Almanca çevirisindeki öğelerin çeviri stratejileri çerçevesinde, çeviri sürecini betimsel bir biçimde incelenmesini amaçlamaktadır. Çalışmanın kapsamını Sabahattin Ali'nin orijinal eseri Kürk Mantolu Madonna ve Almanca'ya çeviren Ute Birgi-Knellesen'in çevirisi Die Madonna im Pelzmantel ile sınırlıdır. Genel bir çerçeve oluşturmak için analiz şu soruların cevaplarına odaklanmıştır; kültüre özgü öğelerin kaynak dilden hedef dile aktarılması sürecinde çevirmen tarafından hangi prosedür ve stratejilerin kullanıldığı, çeviri prosedürlerinin çevirmen tarafından az ya da çok kullanılıp kullanılmadığı, kültüre özgü varlıkların çevirisinde yerleştirme ya da yabancılaştırma stratejilerinden hangisinin kullanıldığının ortaya konulmasını içerir. Ayrıca Kürk Mantolu Madonna'nın Almanca çevirisinde Türk kültürüne özgü kavramların bu stratejilerden herhangi birinin egemenliğine göre ne ölçüde yeniden yaratıldığı da ortaya konulmaya çalışılacaktır. Sonuç olarak romanı hedef dile aktaran çevirmenin genel yaklaşımı araştırma kapsamında tespit edilecektir.

5.1. Çeviri Nedir?

"Çeviri" terimi TDK sözlüğünde 'Bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme' olarak karşılık bulmaktadır (TDK, 2019). "Çeviri" kelimesi kaynak dilden yabancı başka bir dildeki en uygun anlama aktarım olarak tanımlanır. Bir dile hakim olma durumu, çeviri yeteneğiyle kıyaslanamaz. "Çeviri kabiliyeti, yalnızca yabancı dilin kelime bilgisi ve dilbilgisi bilgisi ile değil, aynı zamanda üslup açısından da hedef dile etkin bir şekilde hâkim olmayı gerektirir (Güneş, 2010)." Bir yabancı dili yeterli düzeyde bilmek ile sahip olunan bu bilgiyi çeviri eylemine aktarmak başlı başına farklı bir edimdir. Çeviride asıl olan çevrilen eserin özünü korumak, okuyucuya yaşattığı duyguyu hedef okur kitlesine de yaşatmaktır. Çeviri, aynı zamanda bir iletişim kanalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Vardar, çeviriyi iletişim yönüyle "diller ve kültürler arası bir aktarım, bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli medeniyetler arasında köprü vazifesi gören, değişik toplumlardan insanları birbirine yaklaştıran, her türlü kültürel değeri, tarihsel ve toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanması için sunan, uygarlıklar arası bir iletişim aracı olarak tanımlar (1981:172-173). Bu tanımdan yola çıkarak çeviri eylemini tek boyutlu olarak düşünmek yanılgıya sebep olacaktır.

Koller, çeviri teriminin belirsiz veya çok anlamlı olduğuna değinir. Diğer şeylerin yanı sıra, "Çeviri, bir metnin kaynak dilden (KD) başka bir dil olan hedef dile (HD) yazılı olarak dönüştürülmesi sürecini tanımlamak için kullanılır, böylece dönüştürülen ürün çeviri, belirli eşdeğerlik gereksinimlerini karşılamalıdır..." (Koller, 2004, s.80). Çeviri, KD ve kültürüyle HD ve kültürüne iyi derecede hakim olmakla birlikte "dünya bilgisi, kültür bilgisi, örf, âdet, diğer toplulukların gelenekleri, farklı dünya görüşleri ile tanışma" (Uyanık, 2019) gibi daha pek çok özelliklere sahip olmayı gerekli kılar. Demirekin, çeviriyi, "belirli bir dil dünyasının varlığındaki bir metni, hedeflenen yeni bir dil dünyasına taşımak ve böylece farklı kültürler arasındaki değişkenliklerin ve benzerliklerin farkına varılacağı bir ortam yaratma süreci" (2014: 2) olarak tanımlarken; Göktürk çeviriyi, "Çeviri yalnız anlamı yabancı bir dilden tanıdık bir dile aktarmak değildir. Her dil, belli bir kültürün göstergeler dizgesiyle, belli uzlaşımlar, töreler, davranışlar, değer ölçüleriyle, kısacası somut insan yaşamıyla iç içedir" (2016: 15-16) şeklinde açıklar.

Hem olgusal hem de edebi metinlerde kültür, tarih ve toplumsal yapı dilin en önemli bileşenleri olarak ifade edilir. Böylece her metin kültür ve dil arasındaki

etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Günümüzde çeviri kuramlarına dayanan, nesnel bir çeviri eleştirisinin kaçınılmaz olarak nesnel ölçütlere dayanması gerektiği anlaşılmış; eskinin kaynak-odaklı, süreç-ağırlıklı ve kural koyucu çeviri anlayışının yerini, hedef-odaklı çeviri anlayışının aldığı görülmüştür. Çeviri eleştirisi, Aksoy (2001: 2/ 2002: 165)'un da dediği gibi, öznel zevklerin, sezilerin, beğenilerin bir aktarımı olmaktan çıkmıştır. Artık amaç çevirinin, ürün ve süreç olarak dizgesel bir anlatısını sunmak olmuştur. Bunu yaparken çeviri ürün ve süreci hakkında bilinenleri göstermek ve bu bilgilere dayanarak varılan nesnel yargıları ve öznel düşünceleri yansıtmak olmuştur.

Çeviri, sözlü olanın yorumlanması yoluyla yapılan yazılı bir arabuluculuk faaliyetidir. Çeviri ve tercümanlık birbirlerine benzeyebilirler fakat ayrı noktaları vardır. Tercümede çevrilecek metne sadık kalınır, kelimeler, cümleler olduğu gibi başka bir metne aktarılır ancak çeviride bir metin başka bir dilde bir metne, çevirmenin uygun gördüğü şekliyle dönüştürülür. (Bkz. Moser-Mercer 2002; Gile 2002). Tercüme sözlü olarak, eş zamanlı veya ardıl çeviri şeklinde yapılabilir, bu tercümelerde, tercümanın çevrilecek metni aynı anda dinlemesi, anlaması ve parça parça "yeniden kodlaması" gerektiğinden, çok fazla bilişsel çaba ve koordinasyon gerektirir ayrıca kaynak metnin tamamı çeviri için uygunken, eşzamanlı ve ardıl çeviride parça parça üretilir ve sunulur. Çeviride, kural olarak ne kaynak metnin yazarı ne de hedef metnin muhatapları mevcut değildir, bu nedenle açık bir etkileşim ve ardından gelebilecek olan doğrudan geri bildirim olasılığı gerçekleşemez. Tercümede ise hem yazar hem de muhataplar genellikle bir arada bulunur, bu nedenle etkileşim ve geri bildirim mümkündür. Genel olarak söylemek gerekirse, çevirinin kaynak metinden sonuç metne giden bir metin işleme ve metni yeniden üretme etkinliği olduğunu söyleyebiliriz. Metin işleme ve yeniden metin üretme etkinliklerinin diğer türleri, yorumlama, özetleme, bir metni farklı muhatap grupları için uyarlama, metni başka bir ortama aktarma, vb.'dir. Tercümeyi tüm bu metin işleme faaliyetlerinden ayıran nokta, çevirinin temel bir dildeki kaynak metin ile bunun sonucunda başka bir dildeki tercüme metni arasında bir denklik ilişkisi olmasıdır. Bu denklik ilişkisi çevirinin kalitesini de belirleyen faktörlerden olup anlamsal denklik mi biçimsel denklik mi sorusunu da beraberinde getirir. Bilgi içeren metinlerde biçimsel denklik ön plana çıkarken edebi eserlerin ve türlerin çevirisinde anlamsal denklik ön plana çıkmaktadır. Çevirinin aslına yakınlaşması ve özüne uygun olması gerekir.

Çeviri Tarihçesi

Çeviri tarihine bakıldığında insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilir. İnsanoğlunun dünyanın değişik bölgelerine dağılması, bulundukları yerde doğadan aldıkları sesleri yansıma olarak tekrar etmeleri ve konuştukları dillerin özelliklerine göre yeniden türetmeleri farklı dillerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Zamanla insanlık çoğalmış ve farklı bölgelere göçler, ticari seyahatler ve savaşlar gibi sebeplerle etkileşim içine girmeye başlamışlardır. İki veya daha fazla yabancı dili konuşan insanlar arasında iletişimi sağlamak açısından çeviri faaliyetine başvurulduğu kaçınılmaz bir kabuldür. Her ne kadar insanlık tarihi çok eskilere dayansa da yazılı tarih M.Ö. 3000’li yıllarda Sümerlerin çivi yazısını icat etmesiyle daha takip edilebilir ve kanıtlanabilir duruma gelmiştir. Elbette insanlar yazının bulunmasından önce de etkileşim içindeydiler ve çeviri eylemini gerçekleştiriyorlardı fakat bu kanıtlanabilir olmadığı için varsayımsal olarak değerlendirilmektedir. Örneğin Türkler yazıyı Uygarlar Döneminde kullanmaya başlamıştır fakat yazıya geçilmesinden önce de Çin ile sıkı ilişkileri, savaşları ve ticaret hayatının varlığı bilinmektedir. Buradan hareketle yazının bulunmasından önce de insanların sözlü çeviri eylemini gerçekleştirdiği kanısına varılabilir.

Yazıcı, çeviri faaliyeti ilk olarak doğadaki nesnelerin, sese, yazıya ve resme dönüştürülmesiyle başlamıştır (Yazıcı, 2005: 30) der. Tarihte ilk yazılı çeviri örneklerine Eski Mısır, Babil ve Akadlar döneminde rastlanır. Çok dilliliğin egemen olduğu Mezopotamya’da M.Ö. 4500 yıllarında çeviri etkinliği yaşamın bir parçası durumundadır (Eruz, 2003:23). Antik Dönemde çeviri faaliyeti, sadece dilden dile aktarım olarak değil, toplumsal birliği sağlamak, çok kültürlü sosyal yapıyı, sosyoekonomik yapıyı korumak için yapılmaktaydı. Mısır ve Babil gibi büyük ve güçlü devletlerin kimi soylu kimi köle “Dragomane” adlı tercüman olarak çalıştırdıkları görevliler bulunmaktaydı. Bu görevliler kervan ticaretinde, sarayla halk arasında, Tanrı-Kral ve toplum arasında elçi görevi görmekteydi. Eski uygarlıklar arasında yapılan anlaşmaların iki dilli yazıldığı bilinen bir gerçekliktir. Bu anlaşmalar toplumsal yaşamda çevirinin kullanıldığının belki de ilk kanıtlarıdır. Arkeolojik kazılar gösteriyor ki, Sümerler ticari anlaşmaları, savaş sonrası yapılan barış anlaşmalarını iki dille yazmışlardır.

Çeviri edimi ilahi dinlerde de görülmektedir. Örneğin Tevrat’ta geçen bir hikâyede, peygamber Nuh’un çocukları Büyük Tufan’dan sonra Sümer bölgesine

yerleşmiş ve Tanrı'ya yakınlaşabilmek için meşhur Babil kulesini inşa etmeye başlamışlardır. O zamana kadar tek bir dil kullanan insanlığın tanrıya yakınlaşma isteği, Tanrıyı kızdırmış, dillerini karıştırarak birbirlerini anlayamaz hale gelmiştir. Ayrıca yine İncil'in birçok bölümünde çevirinin varlığına rastlanmaktadır (Kautz, 2002:39). Yine çok tanrılı inanca sahip Yunanların ticaret yolu üzerinde konumlanması sebebiyle hem sözlü çeviri hem de yazılı çeviriyi kullandıkları bilinmektedir. Yunanlılar her ne kadar başlangıçta çeviriyi ticari faaliyetler için kullanmışsa da daha sonraları Arap Medeniyetinin, Mısır ve Babil'in bilim alanındaki çalışmalarını çevirerek bugünkü Batı'nın temellerini atmışlardır (Yazıcı, 2005: 39). Kutsal metinlerin çevirisinde kaynak metne sadakat duygusu ile hareket edilmiş; kaynak dilin kodları, söz dizimi, biçimi bozulmadan erek dile aktarılmıştır. Bu tarz kutsal metin çevirisine ilk karşı çıkan Hieronimus (M.S. 348-423) “Vulgata” adlı kutsal kitap çevirisini İbranice olan Eski Ahit ile Yunanca Yeni Ahit'i karşılaştırarak kaynak metne sadık kalma anlayışının tersine bir çeviri yapmıştır (Yazıcı, 2005: 36). Kutsal kitapların her bir kelimesi, ayeti kutsal sayıldığı için Hieronimus'un o dönem böyle bir çeviri yapmasının hoş karşılanması beklenemez. Nitekim aynı mantıkla Martin Luther, İncil'i Latince'den Almancaya çevirirken de anlam çevirisine önem vermiştir.

Roma Döneminde de çeviri faaliyetlerinin varlığı bilinmektedir. Roma İmparatorluğunun çok uluslu ve çok kültürlü yapısı göz önüne alındığında, Romalıların birbirlerini anlayabilmeleri ve iletişim sağlayabilmeleri, çok kültürlü bir toplumda yaşamın her alanında yazı kültürünün, dolayısıyla çevirinin eyleminin kullanılması gerekliliği kaçınılmazdır. Bu döneme kadar çeviride kaynak metne sadakat söz konusu olmuş, sözcüğü sözcüğüne çeviri anlayışı benimsenmiştir fakat Roma döneminde çeviride serbestlik söz konusudur. Yunan metinlerinin Latinceye çevirisiyle felsefe alanı Roma'da tanınmış ve ünlü filozoflar yetişmiştir. Homeros'un destanı Odysssea'nın Yunancadan Latinceye çevrilmesini sağlayan Livius Adnronicus tarihteki ilk çevirmen kabul edilir. Bu çevirinin kalıcı olması Adnronicus'u çeviri tarihi açısından önemli kılmıştır (Yazıcı, 2005: 31). Yine Roma Dönemi'nde Cicero (İ.Ö. 106-43) “De Oratore” (Hatip Üzerine) adlı eseriyle Yunanca yazılmış eserleri Latince okumak isteyen insanların sorunları ve çeviride karşılaşılan güçlükleri konu edinmiştir. Bu eserle birlikte sözcüğü sözcüğüne çeviri dışında anlam çevirisi de ortaya çıkmıştır.

M.S. 830'da Beyt ül-Hikme adıyla Bağdat'ta çeviri okulu kurulmuştur. Bu okullarda çeviri faaliyetleri ikinci çeviri denilen bir dilden başka bir dile çeviri ile çevirinin başka bir dile çevrilmesi şeklinde gerçekleşmekteydi. Bu okulun tercümanları Yahudi, Süryani ve Mısırlılardı (Baker, 1998: 320). Bu okullarda felsefe kitaplarının yanında bilimsel kitapların da çevirisi yapılıyordu. Matematik, tıp, astronomi, tarih ve coğrafya gibi bilimlerin çevirisinde sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemi kullanılıyordu. Önceleri Yunancadan Süryaniceye çevrilen eserler daha sonra Süryaniceden Arapçaya çevrilmeye başlandı. 13. Yüzyıla gelindiğinde İspanya'nın Toledo kentinde açılan çeviri okulu bilim adına önemli bir merkez olmuştur. Arapçadan çevirilerle tıp, matematik, astronomi, coğrafya, tarih gibi alanlarla bilimin yayılması sağlanmıştır.

Rönesans döneminde Gutenberg'in matbaayı bulmasıyla kitap basımında önemli bir artış olmuş ve bu artış çeviri faaliyetlerine de yansımıştır. Martin Luther'in, yaptığı İncil çevirisiyle, çevirinin sadece kelimeleri aktarma eylemi değil anlamı aktarma işi olduğunu vurgulaması, günümüz modern çevirinin temelini atmıştır. Çeviri sayesinde İslam dünyasındaki bilim insanlarının yaptıkları çalışmalar Avrupa dillerine aktarılmış ve Avrupa bu bilgilerle Reform hareketlerini başlatarak, ilerleyen süreçlerde sanayileşme sürecinin başlamasına katkı sağlamıştır. Martin Luther (1483-1546), William Tyndale (1434-1536), Etienne Dolet (1509-46) çeviri kuramının gelişmesinde önemli katkılar sağlamışlardır (Yalçın, 2005: 21).

17. yüzyılda klasik eserlerin tercümelerine bir rağbet söz konusudur. Cicero'nun başlattığı serbest çeviri, dönemin çeviri yaklaşımını göstermektedir. John Dryden (1631-1700) "On Translation" adıyla kaleme aldığı makalesinde, çeviriyi üç gruba ayırmıştır. Bunlar sözcüğü sözcüğüne, anlamı anlamına ve benzetmedir; sözcüğü sözcüğüne çevirinin, edebiyat eserlerinin çevirisinde yapılmasını doğru bulmayan Dryden anlamı çevirmek gerektiğini dile getirmiştir (Yalçın, 2015: 23).

18. Yüzyılda Alman filozof, din bilgini ve aydınlanmacı Friedrich Schleiermacher (1768-1834) çevirinin yorumlama sanatı olduğunu ileri sürmüştür. Bu döneme kadar ki çeviri anlayışının yerini yorum çevirisi almaya başlamıştır. Aynı dönemde Osmanlı Lale Devri'ne girmiş; Avrupa'dan çok fazla bilim ve teknik alanda eser Türkçe'ye çevrilmiştir (Kayaoğlu, 1998: 30). Osmanlı Devleti, Tanzimat Döneminde çeviri odaları açarak Avrupa'yla diplomatik ilişkilerini sürdürmek için

yerli tercümanlar yetiştirmiştir. 1789 Fransız İhtilali ile birlikte çeviriye bakış açısı değişmiş, bir disiplin olarak görülen çeviri eleştirisi alanında çalışmalar yapılmıştır.

Orta çağda, Avrupa’da çeviri kilise kontrolünde sadece dini kitapların çevirisiyle sınırlıyken, 19. Yüzyılda Romantizm dönemiyle birlikte edebi eserlerin çevirisine önem kazanmıştır. Çevirinin nasıl yapılması gerektiği tartışmaları, dönemin ruhuna uygun olarak kaynak metnin okurunda bıraktığı etkinin hedef okurda da aynı etkiyi yaratması şeklinde belirtilmiştir. Schleiermacher, metinleri türlerine göre tasnif ettiği için yine aynı fikir doğrultusunda metin türlerine göre çeviri yapılmasını savunmuştur.

Yirminci yüzyılda çeviri, artık kuramları olan, bilim dalları arasına girmeye aday bir disiplin haline gelmiştir. Çeviribilim bu yüzyılda yeni atılımlar ve fikirler doğrultusunda kuramlarını oluşturmuş, erek kültür odaklı yaklaşımlar gelişmiştir. Çeviri, erek kültüre hizmet eden bir faaliyet olarak anlam kazanmış ve çeviribilim de çeviri ürünlerini inceleyen bir bilim dalı olduğu için hedef dil ve hedef kültür önem kazanmıştır.

Günümüz iletişim çağına bakıldığında çevirinin ulaştığı nokta tahmin edilemeyecek boyutlardadır. Üniversitelerde çevirmen yetiştirmek için Mütercim-Tercümanlık Bölümleri kurularak, çevirinin ustalık isteyen bir eylem olduğu ve ciddi bir eğitim gerektirdiği kabul edilmiştir. Sözlü çeviri, eş zamanlı çeviri, ardıl çeviri, edebi çeviri, ticari çeviri, teknik çeviri, yargı çeviri, tıbbi çeviri, idari çeviri gibi ayrı eğitim ve maharet isteyen alt türler ortaya çıkmıştır. Teknolojinin de gelişmesiyle çeviri çok ileri seviyelere gelmiş, birbirinin dilini anlamayan iki insanın iletişimini sağlaması için çeviri uygulamaları geliştirilmiştir. Örneğin, Android işletim sistemine sahip telefonlara yüklenen bir çeviri uygulaması, metnin fotoğrafını çekerek kelimelerin birebir karşılığını anında ekrana ve kelimelerin üzerine yerleştirebilmektedir. Sözlü olarak kaydedilen bir kelime veya cümleyi, hedef dilde yazılı veya sözlü olarak karşımıza çıkaran uygulamalar mevcuttur. Çevirinin daha hangi boyutlara ulaşacağı tahmin edilemez ancak yadsınamaz bir gerçek var ki dünya üzerinde yaşayan çok farklı diller ve kültürler olduğu müddetçe insanlar iletişim kurmak için çeviriye ihtiyaç duyacak; ötekinin dünyasını tanımak, bilimde teknikte ulaştığı seviyeyi yakalayabilmek için bilimsel çeviriler yapacak; edebiyat zenginliğinden, anlatım çeşitlerinden istifade etmek için edebi çevirilere başvuracaktır. Bu da çevirinin dünyamız için ne kadar önemli ve gerekli olduğunun

bir kanıttır. Milletlerin teknolojide ulaştığı gelişmeler hiç kuşkusuz çeviribilimi de geliştirecek, uygulama alanlarını genişletecektir. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de çevirinin ölmeyen bir faaliyet olması beklenmektedir.

5.1.1. Çeviri Türleri

Çevirinin genel bir tanımının olmadığı, kişilere ve amaca göre farklı anlamlarının olabileceğini yukarıda verilen örneklerde görmek mümkündür. Cary, bütün çeviri durumları için kesin ve geçerli bir kuralın olmayışı gibi, ‘Belli bir’ çeviri de yoktur, kendilerine özgü yapıları olan ‘çeviri türleri’ vardır (Cary, 1996: 33) sözüyle çeviri türlerinin de yine kullanıma ve amaca göre farklılaşabileceğine vurgu yapar. Çevirinin gerçekleşme şekline göre ve metin türüne göre çeviri sınıflandırması yapılmaktadır. Gerçekleşme şekline göre çeviri, sözlü ve yazılı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

5.1.2.1. Sözlü çeviri

Sözlü çeviri, simultane (eş zamanlı) çeviri ve ardıl çeviri gibi alt türlere ayrılmıştır. Eşzamanlı çeviri, bir konuşmacının konuşması esnasında tercümanın yaptığı çeviridir. Bu çeviri türü bir dil çevirici aletle de yapılabilir. İletişimi sağlayan alet kulaklık ve mikrofondan oluşan bir sistemle konuşmacının iletmek istediği mesaj hedef dillere çevrilebilir. Ardıl çeviri ise, konuşmacının konuşmasının ardından yapılan çeviridir. Burada konuşmacı cümle cümle de ilerleyebilir, sorulara cevap niteliğinde yapılan konuşmaları da içerebilir. Bu durumda tercüman kısa belleğini etkin bir şekilde kullanmalıdır ki eksik çeviri olmasın ayrıca önemli noktaları not alması gerekebilir. Bazı durumlarda konuşmacının çevrilecek metni tercümanda olabilir. Böyle durumlarda Konuşmacının metin dışına çıkması ve metinde olmayan konuları dile getirme ihtimali vardır ve bu durum çevirmeni zorlayabilir. Tercüman aynı zamanda iyi bir hatip olmalıdır, bazen konuşmacının metnini okuması gerekebilir, kitleye hitap ederken heyecanlanmadan ve ses tonunu ayarlayarak içeriği aktarabilmelidir. Çevirmenin sadece iki dile hâkim olması yeterli değildir. Her iki dilin tarihini, sosyolojisini ve kültürel yapısını da bilmesi ve çeviri yapacağı alanda da yeterli düzeyde bilgisinin olması gerekmektedir. Konuşmacı konuşmasını görsellerle destekliyor, slayt, grafik gibi araçlarla açıklama yapıyorsa, çevirmenin de bu araçları iyi okuması ve ifade etmesi önemlidir. Bazen konuşmacı aktarmak istediği mesajı

yanlış bir şekilde ifade edebilir, tercüman bu hataları gidermek ve dinleyiciye doğrusunu aktarmakla yükümlüdür.

Ardıl çeviride konuşmacı konuşmasını bitirdikten sonra tercüman devreye girer. Konuşmacının süresi uzayabilir bu durumda tercüman konuşmacının mesajını not etmelidir. Konuşma içerisinde sayısal veriler, yerler, tarihler, isimler ve rakamlar geçebilir, bu nedenle not tutmak çevirmenin hatırlanması zor kısımlar için belleğine yüklenmesinin önüne geçer. Bazı durumlarda çevirmen ayakta çeviri yapabilir, o yüzden defteri sert kapaklı ve ayakta da yazmaya imkân verecek türde olmalıdır. Not alırken gereksiz ayrıntılara girmemeli, zamanı iyi kullanmak adına kodlamalar geliştirmelidir. Konuşmacının sözü bittikten sonra çeviriye hemen başlanmalıdır aksi halde konu dağılabilir ve içerikte kayıplar yaşanabilir.

5.1.2.2. Yazılı Çeviri

Yazılı çeviri ise, metin üzerinden yapılan çevirilerdir. Metin türüne göre çeviri, edebî çeviri ve bilgisel çeviri olmak üzere ikiye ayrılır (Abdiyev, 2008: 9). K. Reiss'ın metin türü sınıflamasına göre metinler, bilgilendirici/informativ, işlemsel metin/operativ, görsel-işitsel metin/audio medial ve dışa vurumsal/expressiv, metinlerdir (Göktürk, 2016:27). Edebî çeviri, roman, hikâye, şiir, oyun gibi edebiyat dünyasına ait türlerin çevirisi olarak değerlendirilmektedir. Bilgisel çeviriler, kaynak metindeki bilgiyi tam ve doğru aktarmayı hedefler ve bilim dallarına ait metinlerin çevirisidir ayrıca terminoloji yoğun olarak kullanılmaktadır. Bilgisel çeviri, sanayi, hukuk, tıp, teknoloji, bilim, ekonomi, vb. pek çok alanlarla ilgili metinleri kapsamaktadır.

Yazılı metin çevirisi üzerine birçok farklı kuram vardır. Kimi kuramcılara göre yazınsal çeviri sadece dilsel bir çeviriyken kimilerine göre anlam aktarımıdır. Ancak günümüzde metin çevirisinin bir yorum sanatı olduğu üzerine de fikirler öne sürülmektedir. Metin çevirilerinde, özellikle edebi metin çevirilerinde üslup, biçim ve anlam çevirileri öne çıkmaktadır. Kuşkusuz kaynak metnin yazarı içinde bulunduğu dönemin dilsel özelliklerini eserine yansıtacak; kendi ruh halini, kelimelere yüklediği anlamları ve ifade gücünü kendine has tarzıyla okura sunacaktır. Eseri okuyan farklı insanlar, onda farklı anlamlar bulacak veya tekrar tekrar okuduklarında başka derin anlamlarını da keşfedeceklerdir. Çevirmen de öncelikle iyi bir okuyucu olmalıdır. Edebi eserin erek okura aktarılmasında metni algılama, bağlam içinde

anlamsallaştırma ve yeniden ifade edebilme yeteneğine sahip olmalıdır. Bazen çevrilecek eserde bazı kelimeler birden fazla anlama gelmekte, cümle içindeki yerine ve bağlamına göre farklı anlamlar kazanabilmektedir. Bu durumda çevirmen kaynak dilin dil yapısını ve kültürünü iyi bilmelidir.

Bilgisel çeviriler, edebi çevirilere göre çevrilmesi daha kolay metinlerdir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken, çeviri yapılacak alanda çevirmenin uzmanlaşması, mesleki yabancı dil bilgisinin olması; terimlere ve literatüre de hâkim olması gibi konular önem arz etmektedir. Örneğin hukuk metnlerinin çevirisinde, çevirmen her iki dilde de hukuksal ifadeleri iyi derecede bilmelidir. Kurumlar, uluslararası sahada ticaret yapan şirketler, sağlık sektörü, turizm gibi pek çok alanda bilgisel çeviriden yararlanılmaktadır.

5.2. Çeviribilim

Çeviri uğraşının bir bilim dalı olup olmadığı çeşitli tartışma süreçlerinden geçmiş, bilim dalı olup olmadığı merak konusu olmuştur. Çeviri, 'yabancı dil' engelinin yarattığı iletişim kopukluğunu gidermeye çalışan insanlık tarihi kadar eski bir aktarım girişimidir (Güneş, 2010). Bu girişimin uzun yıllar bir bilim dalı olarak kabul edilmesi konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Kimi bilim insanlarınca çeviri üst düzey bir sanatsal faaliyet iken, kimilerine göre sadece yaratıcı düşünme becerisi veya bir hitabet sanatıdır. Nitekim bu görüşleri benimseyenlerin kendi içlerinde haklı oldukları tarafları da vardır. Çeviri süreç olarak düşünüldüğünde bir bilim dalıdır ancak çeviri sonucu ortaya çıkan eserler birer sanat eseridir. Nitekim Koller, Çeviribilimi için, "çeviri ve çeviri olgusundan başlayan veya bu olguları hedefleyen araştırma çabalarının" bütünü şeklinde ifade eder (Koller, 1971:4). Bu tanımdan yola çıkarak çabalar hem süreç hem de ürünün bütününe birlikte değerlendirilmesi gerektiğini varsayabiliriz. Vardar, biçimsel ve içerikle ilgili özellikleriyle kaynak metindeki dilsel göstergelerin, hedef metindeki mümkün olduğunca sadık versiyonlarla değiştirilmesi gerektiğini savunur Vardar, (1974:322). Kurultay çeviriyi bireyler ve insan toplulukları arasındaki bir iletişim aracı olarak görür (Kurultay, 1995:25). Wilss'in tanımında, "çeviri süreci" terimi, anlama ve yeniden yapılandırma aşamasına yapılan vurgu olarak göze çarpmaktadır (Wills, 1977:72). Wilss için çeviri, bir kaynak dil metninden mümkün olduğunca eşdeğer bir hedef dil metnine giden ve orijinal metnin içerik ve üslubunun anlaşılmasını gerektiren

bir kelime işleme ve metni yeniden oluşturma sürecidir. Buna göre çeviri, iki ana aşamadan oluşan yapılandırılmış bir süreçtir: Çevirmenin kaynak dildeki metni anlam ve üslup amacı açısından çözümlediği anlama aşaması ve çevirmenin kaynağın içerik ve üslubunu çözümlediği dilsel yeniden yapılandırma aşamasıdır. Köksal yaptığı tanımında, çeviri sırasında sadık bir sözdizimsel ve anlamsal formülasyonun yerini alması gereken “yeniden üretim” terimini (Köksal, 1995:24) kullanır.

Çevirinin iki dil arasında gerçekleştiği göz önüne alındığında, çevirinin sadece bir iletişim aracı olarak değil, aynı zamanda bir kültür aktarımı olarak da görülebileceği söylenebilir. Bu anlamda Koller, çevirinin kültürel boyut ve dilsel boyut olmak üzere iki önemli boyutundan bahseder (Koller, 1992:91). Çeviri, tek düze bir etkinlik olmadığı için, çeviribilimin bir bilim dalı olarak sayılması ve kabul görmesi de yıllar boyunca ötelenmiş ve bu alanda çalışmaların yapılması gecikmiştir. “Çeviri nedir, nasıl yapılmalıdır, iyi bir çeviri nasıl olmalıdır?” sorularıyla çeviriye nitelik kazandırılmaya çalışılsa da bilimsel bir zemine oturması çağdaş bilimin gelişmesiyle olmuştur. Çeviri, uzun yıllar dilbilimin bir alt dalı olarak görülmüş; metin dilbilim, filoloji, yazın bilimi, yorum bilim gibi bilimlerle bağlantısı geç fark edilmiştir. Her bir bilim dalının çeviriyle ilişkisi farklı boyut ve nitelikte olduğu için değişik çeviri kuramlarının ortaya çıkmasına katkıları olmuştur. Örneğin; Katharina Reiss'in "metin türü odaklı, metin tipolojik modeli", F. Paepcke'nin "yorumlayıcı çeviri kuramı", Eugene Nida'nın "evrensel çeviri kuramı", J. Levy'in "yazınçevirisi kuramı" A.Jumpelt'in "teknik ve doğabilimler çeviri kuramı" sayılabilir (Gündoğdu, 2005: 94).

Çeviribilimi terimini ilk ortaya atanlar, Eski Romalı Siyasetçi ve Felsefeci Cicerō (MÖ. 106-43) ve şair Flaccus (MÖ. 65-8)'dur. 15. yüzyılda matbaanın bulunmasıyla çeviri eserlerin sayısı artmıştır. Fransız hümanist ve şair Etienne Dolet (1509-1546) çeviride bir kuram olması gerektiğini savunan ilk kişi olarak çeviri tarihine geçmiştir. Matbaanın kullanılmasıyla çeviri kuramlarının oluşmasına yönelik çalışmalar da başlamıştır. 17. yüzyılda Sir John Denham (1615-1669), John Dryden (1631-1700) gibi isimlerin çalışmalarıyla çeviri kuramına yeni görüşler eklenmiştir. 18. yüzyılda Alexander Fraser Tytler (1747-1813) “The Principles Of Translation” adlı eseriyle çeviride uyulması gereken ilkeleri belirlemiştir. Çeviribilimin kuramsal bir zemine oturmasında öncülük eden disiplinler, yapısal ve işlevsel dilbilimdir. Yapısal dilbilimin kurucuları Peter Newmark, Roman Jakobson, Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet çeviride anlam ve eş değerlilik gibi kavramları kullanmışlardır. İşlevsel

dilbilimin öncüleri olan Katharina Reiss, Hans Josef Vermeer, Juliane House ve Mona Baker gibi isimler çeviri sürecinin standartlarını ortaya koyarken sadece dilin yapısına göre değil bu yapıların belirli bağlamlarda kullanımına göre oluştuğunu ifade etmişlerdir. Çevirinin bir bilim dalı olması gerektiği görüşünü ortaya atan Alman bilim adamı ise Schleiermacher'dir. Yine aynı şekilde Amerikalı Eugene Nida'nın (1964) Bir Tercüme Bilimine Doğru (Toward a Science of Translating) adlı kitabıyla çeviribilim terimi kullanılmıştır. Kanadalı Brian Harris, çeviribilim için Fransızca bir terim olan "traductologie"yi kullanmıştır.

Türkiye'de de çeviribilim alanında çalışmalar mevcuttur. Çeviribilim alanında, edebi çeviri üzerine çalışmaları olan N. Berrin Aksoy'un "Geçmişten Günümüze Edebî çeviri" (2002) kitabı; M. H. Suçin'in Arapça-Türkçe çevirilerde eş değerlik sorununu incelediği, çeviri strateji ve yaklaşımlarını içeren "Çeviribilim: Öteki Dilde Var Olmak" (2007) ve "Öteki Dilde Var Olmak: Arapça Çeviride Eş Değerlik" (2013) çalışmaları, M. Demirekin'in "Çeviriyorum: Türkçede Çeviri Sorunları ve Eş Değerlik" (2014) adlı kitabı; Ş. Tahir Gürçağlar'ın, "Çevirinin ABC'si" (2011) adlı kitabı Türkiye'deki çeviri ve çeviri kuramları üzerine katkı sağlamıştır. Ayrıca Türkiye'deki çeviribilimin öncülerinden olan A. Göktürk, "Çeviri: Dillerin Dili" (1994) adlı kitabında çeviribilimde metin türleri, yazınsal metinlerin çevirisi, eş değerlilik, çeviri eleştirisi gibi konulara açıklama getirmiştir.

"Çeviribilim, çok boyutlu disiplinler arası, bir bilim dalı (Snell-Hornby 1986:12) aynı zamanda, yorumlama ve tercüme bilimidir. "Çeviri bilimi" çeviri ve çeviri süreçleriyle ilgilenen bir disiplindir ve şu soruyu yanıtlamaya çalışır: "Çevirmenler çeviri yaparken akıllarından neler geçer?", diğer yandan çeviri sürecinin ürünlerini yani çevirileri inceler. Dilbilimciler çeviriyi önceleri dil öğretme ve çeviri karşılaştırmasında araç olarak kullandılar (Bulut, 2008:10-11). Günümüzde iletişimin temel bileşenlerinden biri olan çeviri, değişik toplumların, ulusların, bilim, sanat, düşünce alanındaki çabalarını birbirleriyle paylaşma yoludur. Bu yönüyle, iletişimi sağlayan ortak dil, dillerin dilidir (Göktürk, 2010: 15). Başka bir deyişle: dar anlamda çeviri, bir kaynak metnin başka bir dilde bir hedef metne sözlü veya yazılı "çevirisi" iken, geniş anlamda çeviri açıkça iki dilli iletişimin başlıca sosyal olarak koşullandırılmış diğer unsurlarını da içerir.

Çeviribilim çok genç bir akademik disiplindir ve ancak 1960'ların başında kurulmuştur. Çeviri sürecini tanımlayabilmek ve açıklayabilmek için dilbilime ve

diğer bilimlerle ilişkisine bakmak gerekir. Çeviribilim, sosyoloji, psikoloji, tarih, coğrafya, felsefe, dilbilgisi gibi alanlarla yakından ilişkilidir ve Güneş'in deyimiyle Çeviri bilimin semiyoloji, dilbilim, dil felsefesi, kültür sosyolojisi, edebiyat, bilim, sözlükbilgisi, terminoloji, uzmanlık dili araştırmaları, bilgi yönetimi, eğitim bilimleri, psikoloji ve iletişim bilim gibi öteki bilim dallarından yararlandığı ve öteki bilim dallarıyla etkileşim içinde bulunmakta ve disiplinler arası alanlarda çalışmalar yapmaktadır (Güneş, 2010). Çeviri eylemi ancak henüz daha bir bilim değilken çok yüzeysel ve mekanikti. Bundan hareketle, çeviri çalışmalarında bir dildeki her kelimenin başka bir dilde karşılık gelen ve tam anlamıyla uyumlu olan bir karşılığının çevrilmesi gerekliliği teorisi geliştirildi. Bu nedenle çeviri sadece teknik bir işlemdi. Bu teoriden hareketle dilbilgisi çeviri yöntemi geliştirildi ve bu yöntem öncelikle içeriğin kaynak dilden hedef dile aktarılmasıyla ilgili olduğundan, dilsel biçimin iletilen içeriğe göre öncelikli olduğu metinler incelenmedi. Bu nedenle dilbilimsel çeviri araştırmalarında edimbilimsel metinlerle edebi metinler arasında bir ayrım yapılmıştır. Edebi metinlerin dışlanması sonucunda çeviribilimde yeni bir yönelim başlamıştır. Çeviri eylemi artık içerik aktarımı değil, kültürel aktarım olarak görülmeye başlanmıştır. İyi bir çevirinin kriteri, orijinal ve çeviri arasında iletişimsel bir eşdeğerlik olması gerekliliğiydi. Bu yeniden yönlendirme, çeviri eyleminin hedef kültüre ve hedef okura yönelik olarak görüldüğü 1980'lerde Skopos Kuramına zemin hazırladı. Bu Kuram Katharina Reiss ve Hans J. Vermeer tarafından geliştirilmiştir ve çevirinin en kapsamlı ve etkili çerçeve kuramı olarak kabul edilir.

Çeviribilim bir bilim dalı olarak 1970'lerde kendine farklı bir zemin buldu. İletişim araçlarının gelişmesi, ulusların kültürel olarak birbirlerine yakınlaşması, göçler, savaşlar gibi olgular çeviride bir paradigma değişimine neden olmuştur. 1972'de James S. Holmes, "Çeviri Çalışmalarının Adı ve Doğası" (The Name and Nature of Translation Studies) adlı makalesiyle, bu yeni bilimsel alanı dünya literatürüne kazandırdı. Değişen bu paradigmayı Tosun şöyle açıklamaktadır. "Çeviribilim alanında paradigma değişiminin en çarpıcı belirtisi, önceki anlayışa göre kaynak odaklı ve dilbilimsel paradigmanın ana sorunu olan eşdeğerlik tartışmasının yerini "erek kültür dizgesinde üstleneceği işleve" terk etmesi olarak söylenebilir. Normlar yine eski paradigmadan farklı olarak bilimsel ölçütlere göre şekillenmiştir. Yani bireysel gözlemlerin sonucu olarak ortaya çıkan kuramlar yerine, çeviri gerçeğini kuramsal düzlemde kavrayan bilim adamlarının bilimsel bilgiye dayalı olarak

geliştirdikleri kuramlar alır” (Tosun, 2002:17). Son yıllarda bağımsız bir disiplin haline gelen çeviribilim, daha geniş anlamda bir metnin bir dilden başka bir dile çevirisi, çevirinin gerçekleştiği çeviri süreci, çeviri kuramı, çeviri eleştirisi, çeviri tarihi ve çevirinin diğer bilimlerle ilişkisi gibi konularla ilgilenmektedir. Bu noktada çeviribilim bir bilim dalı ise ilgilendiği konusunun da olması kaçınılmazdı.

Wills’e göre çeviribilimin konusu:

- 1) Kaynak Dil Analizi
- 2) Diller Arası Çeviri Transferi
- 3) Erek Dilde Çeviri Sonucu (Wills, 1981:1-2)

Reiss’a göre çeviribilimin konusu iki safhadan oluşmaktadır:

- 1) Metnin her yönüyle incelendiği anlama safhası,
- 2) Kaynak metnin erek dilde yeniden oluşturulma safhası

Yukarıdaki başlıklara bakıldığında ön hazırlık, süreç ve sonuca giden bir dizi uğraşın çevirinin ana konuları olduğu söylenebilir. Yine Reiss da konuyu, inceleme ve oluşturma safhası olarak belirlemiştir. Şüphesiz teorik bir zemini olmayan bir bilim dalından söz edilemez o halde çeviribilimin de teorisinin olması gerekmektedir.

Koller , çeviribilimin teorilerini sekiz başlıkta sıralar:

1. Çeviri Teorisi
2. Dilbilimsel Çeviri Teorisi
3. Metne Dayalı Çeviribilim
4. Çeviri Didaktiği
5. Uygulamalı Çeviribilim
6. Bilimsel Çeviri Kritiği
7. Çevirinin Mental Sürecine Yönelik Çeviribilim
8. Çeviribilimin Tarihsel Bileşimleri (Koller, 1992:123)

Çeviri kuramının görevi, çeviri sürecini ve bu sürecin koşullarını ve etkenlerini açıklığa kavuşturmadır. Çevirmen tarafından bireysel olarak çözülecek her bir çeviri problemini ve temel prensiplerini sistematize eder. Çeviri kuramı, aşağıdaki temel soruların açıklığa kavuşturulmasıyla ilgilenir:

- Çeviriyi mümkün kılan nedir?
- Çeviri süreci nasıl temsil edilebilir?
- Çevirinin sınırları nelerdir?
- Çeviriyi hangi dilsel ve dilsel olmayan faktörler belirler?
- Çevirinin altında yatan ilkeler nelerdir?
- Öz nedir ve denkliğin şartları nelerdir?
- Farklı çeviri zorluklarını çözmek için hangi yöntemler ve prosedürler kullanılıyor?
- Farklı hedef dil koşullarında farklı okuyucular tarafından alınan farklı metin türlerinin çevirilerinde ne gibi taleplerde bulunulmalıdır?

Ethemoğlu çeviri eylemi için, “Dil denilince akla insan gelmektedir. Birkaç karakter yığını dışında insansız bir dil nedir? İnsanın tek bir konuşma yeteneği vardır, o da dildir ve dil insanın aynasıdır. Dili vasıtasıyla kendini ifade eder. Bu açıdan çeviri, kelimelerin, cümlelerin veya metinlerin bir dilden diğerine aktarılabilceği bir zanaat değildir. Aksine, bir kişiyi diğerine çevirmek anlamına gelir (Ethemoğlu, 1987:7-8)” şeklinde ifade etmektedir. Dil ve insan birbirlerinin ayrılmaz bir parçası ise o halde çevirinin tamamen insanı olduğu gibi yansıtmakla ilgili bir görevi vardır.

5.3. Edebi Çeviri

Edebi dili, konuşma dilinden ayıran bir takım söz sanatları, mecazlar, deyimler, ifade gücü, yazarın üslubu gibi özellikler vardır. Her ana dil konuşucusu, dilini iyi bir şekilde kullanabilir veya yazılı olanı anlayabilir ama yazma sanatı ayrı bir ustalık, beceri gerektirir. Nitekim, her anadili konuşmacısı kendi dilinin inceliklerini kullanmada iyi ve aynı derecede ustalaşmamıştır. Örneğin sıradan bir insan dilin inceliklerini kullanamazken, bir şair dilini ustaca bir üslupla kullanabilir. Edebi eserler yabancı dillere çevrilirken yalnızca farklı dil sistemlerinin değil, kültürlerinin, edebiyatlarının ve toplulukların da buluşmasına özen gösterilir. Edebi çeviri, dilbilimsel unsurların ve dilbilimsel sorunların, edebi ve edebiyat-bilimsel soruların, tarih, ideoloji, psikoloji, estetik, etik alanlarındaki diğer bilimlerin yanı sıra sosyolojik, psikolojik ve etnografik unsurların kapsayıcılığının anlaşılmasını gerektirir. Edebi çeviri, diller ve kültürler arasında önemi olan bir alandır. Çeviri eserlerden yola

çıkarak, "öteki"nin dili, kültürü, yaşayışı ve yazarlarının yanında sosyal, politik, psikolojik, tarihi ve felsefi olayları da tanınabilir. "Aslında edebi eserlerin çevirisi dünya edebiyatı düşüncesini daha da yakınlaştırır ve diğer dillerdeki edebiyatın tanınmasında çevirmenin özel bir rolü vardır" (Möckelmann, 2004). Edebi metinler, diğer metin türleriyle karşılaştırıldığında birçok öznel, sosyal, tarihsel, kültürel özellikler içerir. "Sadece standart yazı dilinin kurallarını değil, aynı zamanda konuşma dilinin kurallarını da iletirler. Böylece hem dil aktarımına hem de kültür aktarımına katkıda bulunurlar (Uyanık/ Uslu, 2013)." Bu bağlamda çeviri yaparken, kültür, tarih, duygu ve düşünceleri ifade etme yolu ile kaynak dilin dil yapısı ve kullanımının özgünlüğü hakkında yeteri derecede bilgiye sahip olmak gerekir. Çeviri yapan kişi genel estetik ve edebi kullanıma aşina olmalı ve çeviri sürecinde bu kullanımı dikkate almalıdır. Gürçağlar'ın deyimiyle edebi çeviri, "Edebiyat yapıtı kaynak kültürde bir bağlama aittir, o kültüre, o dile ait olan insanların yorumlarıyla var olur. Bu yapıtı başka bir dile çevirmek demek, o yapıtı bir ağaç gibi köklerinden sökerek yeni bir toprağa dikmek, yeni bir bağlam içinde, onu farklı bir altyapıyla alımlayacak okurlardan oluşan yeni bir yorumlayıcı topluluğun karşısına çıkarmak demektir." (2014: 36) olarak tanımlanmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere edebi çeviri, hedef dilde (HD) aynı etkiyi uyandırmalı, kaynak dilde (KD) okuyucuya verdiği duyguyu hedef kültürdeki fraksiyonlarına da aynı oranda yansıtabilmelidir. Öyleyse çevirinin kalitesini çevirmenin seçmiş olduğu strateji ve çeviri eylemi sırasında belirlediği hedefler şekillendirir. Bu hedefler üç ana başlık altında şöyledir:

1. Hedef kültürdeki okuyucuyu, ana dilini bilmedikleri için orijinalinden okuyamadıkları eseri, yazarının sanat anlayışı ve üslubuyla tanıştırmak.
2. Eserin ortaya çıktığı kültürün özelliklerini okuyucuya tanıtmak.
3. Eserin içeriğini okuyucuya tanıtmak (Ahmedova, 2014).

Bu hedeflerden hangisinin ne ölçüde kullanılacağı çevirmenin tercihinine kalmıştır. Birincide yazarın sanatsal yönü, kullandığı dil, üslubu, seçilen kelimeler ve sözcüklerin kullanım ustalığı okuyucuya iletilmelidir. İkinci hedefte çevirmen, eserin ait olduğu kültürü okuyucuya tanıtmalıdır. Kültürel farklılıkları olan dillerde bu hedef okuyucu tarafından benimsenmeyebilir. Neticede yabancı bir kültürü anlamak ve o kültür penceresinden olaylara tepkiler vermek okurdan beklenmeyecek bir harekettir. Üçüncü hedefte, eserin sanatsal yönünden ve kaynak kültür anlatımından ziyade eserin mesajını, amacını ve içeriğini okuyucuya sunmaktır.

Reiss ve Vermeer, orijinal ve çeviri arasındaki eşdeğerlik, iletişimsel denklikleri, çeviri kalitesini ve değerini tespit etmek için önemli bir kriterdir. Bu bakış açısı çeviri literatüründe hedef-kültürel ve hedef okur odaklı olarak görülmektedir. Edebi çeviri kuramında da denklik sorunu ön plandadır (Reiss & Vermeer, 1984;76). Buna göre, çevirmen önce orijinali estetik değeri ve kalitesi açısından kontrol etmeli, ardından bu estetik özellikleri hedef metne yerleştirmeye çalışmalıdır. Ancak bu, ilgili metindeki konuşma bölümlerinin denkliği açısından kaynak metin ile hedef metin karşılaştırmasını içerir. Reiss, doğrusal ve seçici yöntem olarak adlandırdığı bir çeviri karşılaştırması gerçekleştirmenin iki temel yolu olduğunu belirtir (Reiss, 1981:29). Doğrusal yöntem, kaynak metnin tamamının veya bir bölümünün kelimesi kelimesine hedef metnin karşılık gelen kısmı ile sürekli olarak karşılaştırılmasıdır. Buna karşılık, seçici yöntem, kaynak metin ile hedef metnin sistematik bir karşılaştırması ve bunların çeviride eşdeğer yeniden üretimi yoluyla incelemek için bir metnin bireysel dilsel veya üslupsal özelliklerini içerir. Burada edebî çevirilerin aslı ile çevirisinin ayrı bir mukayeseye tabi tutulması gerekliliği vurgulanmıştır. Böylece seçilen yönteme göre, denkliği sağlamak için resmi, edebi ve metinle ilgili karşılaştırma kriterlerinin kullanıldığı açıklığa kavuşmaktadır. Bu kriterler yardımıyla kaynak metnin eşdeğerliği kontrol edilir ve çeviride yazarın üslubunun ne kadar dikkate alındığı test edilir. Bir kaynak metni hedef metne aktarırken, iki metin arasındaki eşdeğerlik için teorik bir temele ihtiyacınız vardır. Bu, kaynak metindeki dilsel öğelerin hedef metindeki karşılıklarını bulmasını sağlar. Denklik kavramına ayrıntılı olarak değinen Koller, belirli bir kaynak metin ile belirli bir hedef metin arasındaki eşdeğerliğin, hedef metnin çerçeve koşullarıyla ilgili belirli gereksinimleri karşılaması durumunda var olabileceğini savunur (Koller, 1987;186-191). Bu, kaynak metnin içeriğinin, biçiminin, üslubunun, işlevinin hedef metinde korunması veya en azından bu niteliklerin mümkün olduğunca erek metne yansıtılması anlamına gelir. İdeal bir edebi çeviride, çeviri orijinalinden sapmamalıdır, çünkü biçim ve içerik her zaman birbirine bağlıdır. Pragmatik ve konuya özel metinlerde böyle bir gereklilik bulunmaz. Bu tür metinlerde ilk etapta bilgiyi (içeriği) aktarmak önemlidir. Bir çevirinin biçim ve içeriğinin aslına uygun olması şart değildir. Kussmaul, çevrilen metnin orijinal metinle aynı işlevi görmesi için bazı durumlarda biçim veya içerikte değişiklik yapılması gerektiğine işaret eder (Kussmaul, 1990:17). Böyle bir değişiklik edebi çeviride söz konusu değildir. Burada çevirmen, okuyucular üzerinde kaynak dilde olduğu gibi aynı etkiyi yaratmak için orijinal yazar tarafından amaçlanan ve kullanılan içeriğin ve

üslupsal ifade araçlarının hedef dil versiyonunu bulmalıdır. Levy, edebi çeviri nasıl olmalıdır sorusuna, “Mümkün olduğunca orijinaline sadık, gerektiği kadar özgür” (1969: 68) şeklinde cevap vererek aktarılmak istenen içeriğe sıkı sıkıya bağlı ancak aynı anlamı verecek özgür kelime ve bağlam seçimine vurgu yapar. Levy, çeviri yaparken esas olarak aşağıdaki üç maddeye çevirmenin uyması gerektiğini ifade eder:

- 1) Yazarın gerçeklik anlayışı
- 2) Çevirmenin orijinal metnin gerçekliğine ilişkin algısı
- 3) Okuyucunun çevirinin gerçekliğini algılaması (Levy, 1969:40)

Levy'ye göre, bu üç bileşen arasındaki ilişki, çevirinin temel sorununu ortadan kaldırarak mükemmele yakın çeviriye hizmet eder. Ancak Levy, çevirmenin nesnel olarak geçerli olduğunu düşündüğü metnin doğru bir yorumunu sağlamasını ister. "Çevirmenin amacı, sübjektif müdahaleyi mümkün olduğunca bastırmak olmalıdır, böylece tercüme edilen eserin nesnel geçerliliği mümkün olduğunca orijinaline yakın olabilir." (Levy, 1969:48). Kloepfer'in edebi çeviriye yaklaşımında çeviri, yalnızca teknik çeviri sorunlarının çözülmesi için bir paradigma değil, aynı zamanda edebi-estetik, üslup, dil, etki ve kültürel-tarihsel bir olgudur. Ona göre çevirinin sorunlarını anlamak aynı zamanda neyin farklı ve yabancı olduğunu anlamak demektir. Kloepfer gibi, Apel de dilsel yönelimli edebi çeviriden uzaklaşır ve edebi çevirinin tarihsel teorinin bulgularını hesaba katması gerektiğini savunur. Apel çeviriyle ilgili özellikleri sıralarken çeviri sorunlarını tarihsel boyutlarıyla çözmeye çalışır. Edebi çeviri araştırmalarına yönelik kuramının kapsamını hermeneutik bir çözümleme ve tarihsel olarak ele alınması şeklinde sınırlandırır (Apel, 1982:30). Reiss ve Vermeer'e göre çevirmenin görevi, çeviriye başlamadan önce çevirinin amacını belirlemektir ve bu amaca göre, amacın izin verdiği ölçüde, işlevsel ve biçimsel olarak kaynak metne yakın bir çeviri hazırlamaktır.

5.4. Çeviri Eleştirisi

Eleştiri uğraşı bütün gelişmiş ülkelerde yazınla birlikte gelişir ve vazgeçilmez bir etkinliğe dönüşür. Yazın eleştirisi yazının tarihi kadar eski bir etkinliktir (Yücel, 2012: 1) ve amacı yapıtların olumlu, olumsuz yanlarını, yazarın dilsel, sanatsal ve zihinsel özelliklerini ve bunların dış dünya ile ilişkilerini betimleyici bir yöntemle değerlendirmektir (Aksoy, 2002: 165). Çeviri alanındaki kaynak odaklı ve hedef-odaklı yaklaşımlara bakıldığında, kaynak dil ve kültürü esas alan ve çeviri ölçütlerini

‘les sourciers- kaynakçılar’ olarak tanımlayan ‘yazar-metin’ odaklı yaklaşım ve çeviri ölçütlerini ‘les ciblistes- hedefçiler ’ olarak tanımlayan hedef dil ve hedef kitle odaklı yaklaşım olarak karşımıza çıkar (Ünsal, 2017).

Çevirmenin “aktarabilme yeteneği” çok önemli bir etkidir (Göktürk, 2010: 94). Bu her iki dilde karşılıklı ilişkileri, eşdeğerlikleri, etkileşimleri tanımaya dayanan bir yetidir. Tıpkı çevirmen gibi, çeviri eleştirmenin de hedef dil ve kültürde çeviri geleneğini çok iyi bilmesi gerekir (Aksoy, 2002: 166). Çeviri eleştirisi ise, kaynak metin ile hedef metnin karşılaştırmalı çözümlemesini içerir. Bu karşılaştırmalı çözümleme kaynak metin ile hedef metin çevirileri arasında da olabilir. Çeviri etkinliğiyle ilgili bütün çalışmaları kapsayan çeviri eleştirisi, çağdaş çeviri kuram ve çalışmaların da benimsediği şekliyle, genel çeviri kuramı, çeviri edimi ve çeviri amaçlı tüm uğraşlar çerçevesinde çok verimli, gerekli ve önemli bir çalışma alanıdır (Aksoy, 2001: 2).

1970’li yıllarda Holmes çeviri eleştirisine bilimsel bir çerçeve çizer. Holmes (1970) çeviri incelemelerini ‘çeviri işlevi odaklı’, ‘çeviri ürünü odaklı’, ve ‘çeviri süreci odaklı’ olarak üçe ayırır. Bu incelemede betimleme önemlidir (Kuran, 2015; Gudière, 2008: 9). Edebi çeviri eleştirisi alanında çalışmalar olmasına rağmen yazınsal eleştirinin ulaştığı dizgesel ve bilimsel çizgiye, çeviri eleştirisinin ancak 1980’li yıllarda ulaştığı görülür. Çeviri eleştirisi, objektiflikten uzak, betimleyici, öznel, yüzeysel, sözcük düzeyinde sadece yanlışa odaklanan, kuralcı, bilimsel yöntemlerden uzak bir çerçeve göstermiştir (Aksoy, 2002: 165; Anamur, 1999: 121; Göktürk, 2010: 91; Karantay, 1993: 20). 1980’li yıllarda Toury yaptığı çalışmalarla (1995) Holmes’u destekleyerek çeviri eleştirisini, Çeviribilim’in kuramsal ve uygulamalı alanlarının yanına betimsel bir alanın da eklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Holmes, Çeviribilimi kuramsal, betimleyici ve uygulamalı olarak üç türe ayırmıştır (Eruz, 1999:19–23). Holmes 1972 yılında katıldığı Dilbilim kongresinde, Çeviribilimin bir bilim dalı olduğunu vurgulamıştır. Henüz genç bir bilim olarak tanınmamış olan Çeviribilimin, Kuram-Uygulama arasında bir bağ olduğunu söyler. Uygulama ile kuramın ayrı, birbirinden kopuk kuramların veya sadece uygulamaya dönük çalışmaların, Çeviribilime zarar vereceğini, gelişimini olumsuz etkileyeceğini belirtmiştir (Yazıcı, 2005:17). Çeviri eleştirisi de çeviribilimin konusu ve bir alt dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Edebi türlerin çevirileri yapıldığına göre edebi çeviri eleştirisi olması da kaçınılmazdır.

5.5. Edebi Çeviri Eleştirisi

Edebi bir metnin en önemli özelliği, yapı ve içeriğin değişmez bileşimidir. Bir yazarın kendine özgü, dilsel ritmi, kişisel ifade araçları olarak sözcük seçimi, cümle yapısı, dili kullanımı ve söz sanatları metnin okur üzerindeki etkisinde önemli araçlardır. Bu sebeple edebi metinlerin çevirisinde biçim ve içeriğinin aslına uygun olması gerekir. Bir başka deyişle çevrilen metnin aslı ile çevirisinin aynı işlevi görmesi için biçim ve içerikte herhangi bir değişikliğin yapılmaması gerekir. İdeal olarak, bir edebi çeviride aslından, özünden sapılmamalıdır, çünkü biçim ve içerik karşılıklı olarak birbirlerine bağlıdır. Teorik olarak, edebi çevirmen, (HD) hedef dilin okuyucularında yaratılan etkinin, (KD) kaynak dil kitlesi ile aynı etkiye sahip olması için, ilk yazar tarafından amaçlanan ve kullanılan muhteviyat ve üslupsal ifade araçlarının birleşimini hedef dile de aynı oranda yansıtmalıdır. Bu noktada çevirmenin sahip olduğu anlayış, uyguladığı strateji de önemli bir görev üstlenmektedir. Üslup ve içerikle ilgili unsurlar orijinal eserle aynı olmalıdır ki yazarın nihai amacı gerçekleşmiş olsun. Lakin teoride uygulanabilir görünen fikir uygulamada her zaman düşünüldüğü gibi olmamaktadır. Bunun nedeni, bir yandan kaynak ve hedef dilin birbirinden farklı dil yapılarının olması, diğer yandan kültürel özelliklerin benzer olmamasıdır. Uluslara özgü olan bu kültürel özellikler, doğrudan tercüme edildiklerinde, genellikle hedef okuyucu tarafından anlaşılmadıkları için hedef dil okuru üzerinde aynı etkiye sahip olamazlar. Bu da, çevirmen için edebi metinleri çevirirken büyük bir sorun haline gelebilmektedir.

Reiss edebi çeviri eleştirisinin dört temel unsurunu şöyle sıralar:

1. Anlambilim (Semantik)

Her durumda, içeriği korumak için kaynak metnin anlamsal özellikleri dikkate alınmalıdır. Bu durum metnin tamamı için geçerlidir. Bu alandaki tipik hata kaynakları, edebi metinlerde daha sık temsil edilen yanlış yorumlama, resimli ifadeler, metaforlar, mecazlar, deyimler vb. Söz sanatlarının çevirilerinde karşımıza çıkmaktadır.

2. Sözlük (Lexik)

Bu düzeyde, semantikte olduğu gibi, isimler ve onların çağrışımsal anlamları, kelime oyunları, atasözleri, teknik terminoloji, metonomi (bir kelimenin diğerinin

yerine geçmesi) ile ilgili zorluklar ortaya çıkar. Bu seviye için en önemli çeviri stratejileri şunlardır:

- a) Doğrudan / kelimesi kelimesine
- b) Değiştirme
- c) Başka sözcüklerle ifade etme

Koller, bir metnin üslubunun, söz konusu metne özgü sözcük, söz dizimi, cümle ve yan cümle düzeyinde yan anlam bakımından değerli dilsel birimlerin oluşumu, bunların sıklığı, dağılımı ve birleşiminden kaynaklandığına inanmaktadır (2001:243).

Wills, özellikle çeviri eleştirisinin nesnelliği sorunuyla ilgilenir ve dilbilimsel-biçimsel yüzeysel fenomenlerine gönderme yapan nesnel çeviri eleştirisinin temeli olarak erek metin dili yönelimli bir model önerir (1977: 33).

Reiß gibi Popovic de çeviri eleştirisine girer ve çeviri eleştirisi tarafından dikkate alınması gereken bileşenleri üç boyutlu olarak tanımlar (1973:161):

1. Çeviri eleştirisi, söz konusu metni hedef dil literatürü ve kaynak dil literatürü bağlamında inceler, yani edebi metnin alıcı ve gönderici literatürde sınıflandırılması ile ilgilidir. Eleştirmen, eserin normlarını kaynak metin literatürü ve erek metin literatürü açısından değerlendirir.

2. Çeviri eleştirisi, KM ve EM'nin dilbilimsel-biçimsel analizi ile ilgilidir. Eleştirmen, çeviriyi dil ve üslup araçlarının yeterliliği ve çevirmenin kararlarının doğruluğu açısından değerlendirir ve bu çerçevede maddi hatalar belirlenir.

3. Çeviri eleştirisi, çevirinin alımlama koşullarını inceler.

Çeviri eleştirisinde hâkim görüş, kaynak metin estetiğinin ve üslubunun erek metinde de korunması gerektiği, çevirmenin kaynak metinde olduğu gibi aynı yerde kelime veya metafor oyununu verirken, içerik açısından eşdeğer bir yeniden üretim yapması beklenir.

3. Dilbilgisi (Grammer)

Bu düzeyde morfoloji ve söz dizimine dikkat edilmesi gerekmektedir. Sözdizimi ile ilgili olarak, kaynak metindeki cümle öğelerinin itinayla düzenlemesi, genel estetik etkinin korunması için gereklidir. Dilbilgisel yönleri benzer olan dillerde

bu sorun çok hissedilmese de farklı dil ailelerine ve çekimli-bükümlü veya eklemeli dillerde bu sorun (Stilblütel) daha yüksek olmaktadır.

Türkçe-Almanca dil çifti ile ilgili morfoloji alanındaki çeviride olası hata kaynakları, cinsiyet (maskulin, feminin, neutral) ve uyumun yanı sıra büyük harf ve sayı olarak ortaya çıkar.

4. Üslup (Stil)

Üslup düzeyinde, kaynak ve hedef metin arasındaki biçim ve içerik tutarlılığı üzerinde durulur. Snell-Hornby, üslubun iki kategoride ele alınması gereken sekiz boyut olduğunu belirtmiştir:

A. Dil kullanıcısıyla ilgili boyutlar:

1. Coğrafi köken, ağız özellikleri,
2. Sosyal sınıf: yüksek ve konuşma diline hâkim,
3. Artzamanlı düzey: zaman stili.

B. Dil kullanımının boyutları:

4. Ortam: sözlü/yazılı,
5. Katılım: monolog/diyalog,
6. Sosyal ilişki: yüksek-alt, düşük-yüksek, aynı-aynı tabaka
7. Aşinalık derecesi: örneğin hitap biçimlerine yansıyan sosyal mesafe dereceleri,
8. Kullanım alanı: Meslek / faaliyet alanı, çeviri açısından kritik dört alt alana ayrılır:
 1. Dil alanında norm ve sapma arasındaki ilişki;
 2. Dilin kullanım normu alanında norm ve sapma arasındaki ilişki;
 3. Sosyal rollerdeki kısıtlamaları tarafından biçimlendirilen gerçekleştirme yöntemleri alanındaki norm ve sapma arasındaki ilişki,
 4. Bireysel parola alanı (Snell-Hornby, 1994:70).

Koller, edebi metinlerdeki temel soruları şu şekilde ifade eder:

“Erek dil metni, dilbilimsel, üslup ve biçimsel-estetik tasarımı açısından erek dil literatüründe geçerli olan edebi dil normlarına göre nasıl davranır? Hangi dilbilimsel-biçimsel, biçimsel-estetik ya da tematik yenilikleri gösterir? Metin hangi edebi yetkinlikle hangi okuyuculara yöneliktir?” (Koller, 1987:207). Edebi metin analizlerinin sonuçları, kaynak dil metin analizi, çeviri karşılaştırması ve çeviri

değerlendirmesi için temel alınarak kullanılabilir. Kaynak metin analizine dayanarak, çeviri eleştirmeni kaynak metnin dil, üslup ve estetik özelliklerinin yalnızca çeviride orijinalinden sonra yeniden üretilip üretilmeyeceğini belirleyebilir.

6. ÇEVİRİ KURAMLARI

6.1. Çeviri Eleştirisi Kuramları

6.1.1. Metin Tipolojik Model

Katharine Reiss'in, Karl Bühler'in Organon Model'ini temel aldığı bu modelde dört metin türünden bahsedilmektedir. Bu metinler bilgilendirici/informativ, işlemsel metin/operativ, görsel-ışitsel metin/audio medial ve dışa vurumsal/expressiv, metinlerdir. Bu noktada yapılacak ilk iş metin türünü tespit etmektir. Her metin belli bir amaç ve mesaj doğrultusunda yazılır. Çeviri yaparken de bu amaçlar doğrultusunda bir çeviri yapılması önemlidir. Bilgilendirici metinler amacına uygun olarak bilgi verici olmalı, çeviriler de bu bilgileri doğru bir şekilde tam anlamıyla vermelidir. İşlevsel metinlerin çevrilmesindeki özellik kaynak metni aktarırken hedef dile ve kültüre uyarlanması gerekliliğidir. Görsel- İşıtsel metinler, yazılı ve sözlü metin türleridir. Video, sunu veya slayt gibi hem göze hem kulağa hitap eden bu metinleri Reiss melez metinler olarak tanımlamaktadır. Anlatımcı metinlerde ise kaynak metnin okuyucusunda uyandırdığı etkinin hedef kültürde de sağlaması önem arz etmektedir. Edebi eserler ise bu türe örnek olarak verilebilir. Çeviri eleştirisinde kaynak metin ile çeviri metni karşılaştırılarak bu işlevleri sağlayıp sağlamadığına bakılır. Reiss'in Metin Tipolojik Modeli geleneksel dilbilim modellerine kıyasla, cümleleri söz dizimi ve anlam düzleminden metin bütünlüğü düzlemine çıkararak bir sınıflandırmayı hedeflemiştir.

İçeriği vurgulayan metinler, bilginin iletişim açısından etkililiğiyle ilgilidir. Bu tür metinler anlambilim, dilbilgisi ve üslup ile ölçülen biçimsel ilişki açısından incelenir ve buna göre aktarılır. Haberler, eğitim çalışmaları, raporlar, ticari yazışmalar, kullanım talimatları, patent özellikleri, sertifikalar, resmî belgeleri, her türden edebi olmayan kitaplar, denemeler, incelemeler ve uzmanlık metinleri vb. Biçim vurgulayan metinler, biçimin estetik, sanatsal-yaratıcı yönüne uygunluğu ile ilgilidir. Bu tür metinler estetik, üslup, anlambilim ve dilbilgisi ile ölçülür ve buna göre aktarılır. Bu metin türü, edebi metinleri, yani romanları, kısa öyküleri, dramaları, şiirleri, tiyatro metinlerini vb. içerir. Bu metinlerde biçimsel unsurlar, yazarın ifade tarzı (üslup biçimleri, karşılaştırmalı ve mecazi konuşma, atasözleri, metaforlar, deyimler, ikilemeler vb.) ilgili eserin estetik ve sanatsal değerini belirler. Çağrı işlevini vurgulayan metinler, içeriği yalnızca belirli bir dilsel biçimde iletmekle kalmaz; daha ziyade, her zaman bir niyet, belirli bir hedef, dilsel bir etki ile ilişkilendirilmeleri

gerekir. Bu etkinin tetiklenmesine baēlıdır; çeviri yapılırken, metnin dinleyicisine veya okuyucusuna net bir şekilde hitap edilmesi hedeflenmelidir. Belirli bir içeriēin dilsel tasarımı, çekiciliēe vurgu yapılan metinler söz konusu olduēunda, konuşmanın dilsel olmayan belirli amacına tabiidir. Dinleyicide veya okuyucuda belirli bir tepki uyandırmalı ve bazen somut bir eylemi harekete geçirmelidir. Bu tür metinler, dilin hitabet işlevinin baskın olduēu metinlerde kullanılır. Bunlar, reklam, misyonerlik, propaganda, polemik gibi dilsel ifade araçları olan metinlerdir. Görsel-işitsel metinler, dilsel özelliklerden ziyade göze ve kulaēa hitap eden metinlerdir. Grafik, slayt, akustik gibi dilsel olmayan görsel nitelikteki işlevleri ön plana çıkan bu metinler, aktarılmak istenilen mesajı dil dışı unsurlarla gerçekleştirmeyi hedefler. Konferanslar ve seminerler, görsel medya kanalıyla sunulan bilgiler, radyo metinleri vb. Bunlarla birlikte sunum tekniēi, sözdizimi, kitle önünde konuşma, ayrıca akustik ve görsel yardımcılar önemli bir rol oynar.

Metin işlevini belirlemek için, Katharina Reiß'in metin tipolojisine bakıldığında Bühler'in Organon modeline dayandırdığı, (Reiß, 1971: 34), üç metin türü göze çarpmaktadır: bilgilendirici, ifade edici ve işlemsel metin türleri. Her türün ilgili bir ana işlevi vardır: Bilgilendirici veya içerik odaklı metin türünün tanımlayıcı ve bilgi verici bir işlevi vardır, biçime yönelik olanın bir ifade işlevi vardır ve işlemsel metin türünün bir çağrı işlevi vardır (Reiss, 1971).

Reiss'a göre çeviri eleştirisi üç kategoriden oluşmaktadır:

Birinci kategoride vurgulanan metnin içeriēi ise bilgi verici özelliēin korunması, vurgulanan metnin biçimi ise şeklin ve estetiēin korunması, vurgulanan metnin çağrı unsuru ise dil dışı etmenlerin korunması gerekmektedir.

İkinci kategoride dil içi unsurlar vardır, bunlar kaynak metnin anlamsal, dilbilgisel ve biçimsel özellikleri ve bu özelliklerin erek dildeki metinde karşılık bulan eşdeğerleridir.

Üçüncü kategori ise dilsel faktörlerin oluşmasında etki eden farklı belirleyicilerin var olduēu sayılıstır.

Reiss çevirileri değerlendirirken işlevsel yaklaşımlara işaret eder. İşlevsel kategorinin, amaca yönelik işlemleri değerlendirmek için yol gösterici ilke olduēu; orijinalinde bulunmayan özel bir işlevi yerine getirmeyi amaçladığını belirtmektedir. (2004, s. 93).

Metin tipolojisi, metinlerin durumsal veya iletişimsel olarak ayrılmasını destekler. Çeviri Eleştirisinin Olanakları ve Sınırları (Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik, 1971) adlı çalışmada, sağlam temelli çeviri eleştirisi için ilk sistematik temelleri atan Reiss, çeviri eleştirisi yaklaşımlarının başlangıç noktasını, metin tipolojisiyle eşleştirmiştir. Dilsel özelliklere ek olarak, Reiß, orijinalin “dilsel tasarımını” ve nasıl çevrildiğini kesin olarak etkileyen metin dışı belirleyicileri (duruma, konuya, zamana, yere ve alıcıya referans) de dikkate alır (Reiß, 1971:9), böylece "anlamsal, sözcüksel, dilbilgisel ve üslup düzeyi üzerindeki etkileri hesaplanabilir. Reiß için eşdeğerlik bir değerlendirme standardı oluşturması açısından önemli ve geçerlidir. "Orijinali ile karşılaştırılmadan eleştiri olmaz" (Reiß, 1971). Reiß'in metin tipolojisinin temelinde, Wills (1974, 1977) ve Newmark (1988, 1991) gibi orijinal metnin içerik ve dilsel-biçimsel özelliklerini, hedef metin oluşturmayı değerlendirmek için bir kıyaslama noktası olarak kullanması gerçeğinde yatmaktadır. Bu nedenle, çeviride kaynak metnin karakteristik gerçeklerine saygı duyulduğunda eşdeğerlik sağlanır. Reiß tarafından geliştirilen çeviri-eleştirel model, metnin bir bütün olarak bütünsel bir bakış açısıyla değerlendirilmesine olanak sağlar.

6.1.2. Pragmalinguistik Model

Juliane House'un, Reiß'in metin tipolojik yaklaşımından altı yıl sonra geliştirdiği (A Model for Translation Quality Assessment, House 1977) ve daha sonra genişlettiği (Translation Quality Assessment: A Model Revisited, House, 1997) yaklaşımı, Reiß'in modeli gibi, esasen kaynak metne yöneliktir. Reiß'in tersine House, çevirinin pragmatik yönüne daha fazla ağırlık verir, çünkü dil işlevi ve metin işlevi denklemini kabul etmese de, iletişimin durumsal faktörlerini ve bir metnin belirli bir kültüre yerleştirilmesiyle bütünleştirir. Reiß tarafından kabul edilen metin tipi (House, 1997:36) çeviri-eleştirel yaklaşımının dilsel yönelimli bölümünü, kendisi için merkezi olan dil kullanıcısı ve dil kullanımının boyutlarını türettiği söz edimi teorisi ve söylem analizinden gelen öneriler ve içgörülerle tamamlar. Juliane House'un geliştirmiş olduğu bu modelde ilgi odağı, dil üreticisi ve alıcısı arasındaki ilişki ve belirli bir iletişim durumunda kullandıkları işaretlerdir. Pragmalinguistik modelde, dilsel sembollerin hangi amaçla kullanıldığı ve alıcı üzerinde ne gibi etkileri olduğu sorusu aranır. Pragmatik anlam, dilsel sembollerin çağrışımsal anlamını, yani düz anlam içeriklerinin ötesinde iletişimsel değerlerini de içerir. House'a göre çeviride kullanılan dilin, günlük dilin bir örneği olduğu dolayısıyla çevirinin pragmatik rolünün olduğu

savunulur (House, 1997). "Aslında, çeviride tümcelerle değil, sözcelerle, yani iletişimde kullanım değerleriyle karakterize edilen söylem birimleriyle çalışırız" (House, 1997:31). Bu nedenle, belirli çeviri bağlamlarında, pragmatik düzeyde eşdeğerlik için çabalamak ve anlamsal anlam yerine pragmatik anlama öncelik vermek yalnızca mümkün değil, aynı zamanda gereklidir.

6.1.3. İşlevsel Model

Margret Ammann'ın işlevsel modelinin odak noktası metinlerdir. Bu modelin çıkış noktasını Skopos Kuramı ve Çeviri Eylemi Kuramı oluşturur. Modelin dayandığı teorik çerçeve, Reiß ve Reiß gibi çeviri sürecinin hedef dil tarafına odaklanmayı gerektiren skopos teorisi ve çeviri eylemi teorisi tarafından oluşturulmuştur. Vermeer (1984:113) "İlk olarak çevirinin kendisi değerlendirilmelidir. İkinci olarak, bir çeviri KM'nin çevirisi olarak değerlendirilmelidir." sözüyle bu modeli diğerlerinden ayırır. Çeviribilimdeki diğer çeviri-eleştirel yaklaşımlardan en önemli farkı, Ammann'ın önce çeviriyi analiz etmesidir. Ancak bu işlemi tamamladıktan sonra kaynak metni inceler. İşlevsel çeviri eleştirisi modelinin en önemli temeli, skopos kuramı-çeviri eylemi kuramıdır (Ammann, 1990: 211). Çeviri, "kaynak metne eşit" olan bağımsız bir metin olarak ele alınır (Ammann, 1990:21). Değerlendirme eylemi, bir çevirmenin (kaynak metin yazarı dahil) göstermek zorunda olduğu, Nord'un kalite sadakat kriteri ile yakından bağlantılıdır. Ammann, böylece çevirinin işlevsel yönünü düşüncelerinin merkezine yerleştirir ve çeviriyi, başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için Skopos'un temel olduğu iletişimsel bir eylem olarak görür (Nord, 2006:15). Çevirinin, izlenen hangi çeviri stratejisinin kullanıldığını belirlemek çeviri eleştirisinin görevidir ve bu nedenle Skopos kuramı ile seçilen stratejinin nasıl ilişkili olduğunu göstermek gerekir. O zaman 'kötü' hatalar yoktur, yalnızca altta yatan stratejinin gerekliliğini yerine getiremeyen metinler veya belirli bir sistemdeki işlevi eleştirilebilir metinler vardır." (Ammann, 1993:440). Dolayısıyla Ammann metinlerin karşılaştırılabilirliğini değil, ilgili alıcı grupları üzerindeki etkisini incelemeyi hedefler.

Ammann'ın çeviri eleştirisi modelinde beş çözümleme aşaması vardır:

1. Çeviri işlevinin saptanması

İlk adım, çevirinin işlevini belirlemektir. Skopos teorisine göre, kaynak ve hedef metin arasında işlevsel bir değişiklik yok sayılamaz. Eğer Skopos işlevde bir

değişiklik sağlıyorsa, artık kaynak metne eşdeğerlikten bahsedilemez, ancak yeterlilikten söz edilebilir. Orijinal olana sadakat, kaynak metinle artık karşılaştırılamayacak bir metinle sonuçlanabilir.

2. Kaynak metnin iç tutarlılığının saptanması

İkinci adımda, metin içi çeviri tutarlılığı kontrol edilecektir. Bu, alıcının bakış açısından çeviri içindeki tutarlılığı ifade eder. Anlam kendi içinde tutarlı/anlaşılabilir mi? Şekil tutarlı mı? Ve Anlam ve biçim tutarlı mı? Skopos teorisi anlamında, metnin anlaşılması belirli bir durumda ele alınır: "Bir mesaj, alıcı tarafından yeterince tutarlı ve kendi (alıcı) durumuyla yeterince uyumlu olarak yorumlanabiliyorsa veya yorumlanıyorsa, 'anlaşılmış' kabul edilir. (Reiss/ Vermeer 1984, 109) Bu bağlamda anlama, bir şeyi kendi durumunda, kişinin kendi ön bilgisinde sınıflandırabilmesi anlamına gelir (Reiss/ Vermeer 1991:109). Margret Ammann'ın modelinin pratik uygulamasında, metnin tutarlılığı, Sahneler ve Çerçevesel semantiği kavramı kullanılarak kontrol edilir.

3. Kaynak metnin işlevinin saptanması

Çeviri (asıl metne eşdeğer bağımsız bir metin olarak) tek başına incelendikten sonra kaynak metne geçilir. Çeviri eleştirisinde üçüncü adım, kaynak metnin işlevini belirlemektir (Ammann, 1990:212). Edebi metinlerde işlev hedeflenen hedef kitleye dayalı çeşitli açılardan işlenebilir. Yazar hikâyeyi kimin için yazdı? Aklında hangi hedef kitle vardı? Öte yandan eseri yayınlayan yayıncı, okuyucuda beklentiler uyandırır.

4. Çeviri ve kaynak metin arasındaki iç tutarlılığın saptanması

Kaynak metnin işlevi belirlendikten sonra, çeviride olduğu gibi metnin, metin içi tutarlılığı kontrol edilir. Burada metnin tutarlı olup olmadığı, anlam ve biçimin bir bütün oluşturup oluşturmadığı kontrol edilir.

5. Çevirinin değerlendirilmesi. (Tosun, 2013: 199,200)

Beşinci ve son adım olarak, çeviri kaynak metinle karşılaştırılır ve iki metnin metinler arası ne derece tutarlı olduğu incelenir. Ancak bu noktada çeviri, kaynak metnin çevirisi olarak değerlendirilir. "Öncelikle bir çeviri metin olarak anlaşılır olmalıdır; sadece anlaşılabilir bir metin, yazıldığı koşulları belirlemek için seçilebilir (Reiß/Vermeer, 1991:114)." Metinler arası tutarlılığın derecesi, kaynak metnin çevirmen tarafından nasıl anlaşıldığına ve çevrildiği skopos stratejisine bağlıdır.

Kaynak metin ile çevrilen metin arasında tutarsızlıkların olmasının bir nedeni, örneğin, kaynak ve hedef kültürlerin farklı ön bilgileridir (Reiß&Vermeer, 1991:112). Çevirmen genellikle kaynak metni hedef kültür açısından alır ve yorumlar. Kültüre özgü bir şeyi, kültürel ve dilsel yeterliliğin olmaması veya yetersiz olması nedeniyle yanlış yorumlarsa, kaynak metin ile çeviri arasında metinler arası tutarsızlık olacaktır.

Tutarlılık terimi çok geniştir: hem içeriğin ve anlamın iç tutarlılığını hem de formun tutarlılığını ve içerik veya anlam ve form arasındaki tutarlılığı içerir. Ammann, bir metnin biçim ve anlam ilkesinin de tutarsızlıklara ve kopukluklara dayanabileceği itirazına, tutarlılık terimini amaçlanan tutarsızlığı içerecek şekilde genişleterek karşı çıkar (Ammann, 1990:212). Bunu yaparken, modelin öncelikli olarak çevirileri değerlendirmeye yönelik olduğu edebi metinlerin doğal açıklığının hakkını vermeye çalışır. Margret Ammann'ın Skopos odaklı modeli çerçevesinde çeviri işleviyle, metin içi ve metin dışı ilişkilerin saptanması, alıcıya bağlı olarak gerçekleşebilir. Ammann, Eco tarafından geliştirilen “örnek okur” modeli yardımıyla okuyucunun rolünü araştırır. Böylelikle Ammann için örnek okur, okuma stratejisi sebebiyle belirli bir metin anlama derinliğine varan okurdur (Tosun, 2013: 200). Amman, “model-okur”un metni anlamasını, Vannerem/Snell-Hornby (1986) tarafından geliştirilen ve devamında Vermeer/Witte tarafından tamamlanan Scenes-and-frames yaklaşımı yardımıyla kavrar. “Scene” denince, “algılama sebebiyle insanların kafasında oluşan az ya da çok karışık düşünce” anlaşılırken, frame, “bilgi içerikli olarak tanımlanan her türlü algılanabilen fenomen” diye tanımlanır. Scenes and frames sadece metinsel, yani içerik ağırlıklı bir tabanda değil, aksine meta-metinsel, yani biçim ağırlıklı tabanda hazırlanır (Tosun, 2013: 200).

6.1.4. Polisistemik Model

Raymond van den Broeck'in geliştirmiş olduğu Polisistemik Model'de çeviri eylemi üç aşamadan oluşur. İlk aşamada KM ve EM'nin karşılaştırmalı bir analizi yapılarak metin tanımlanır; bu inceleme sessel, sözcüksel, söz dizimsel düzeyleri ve dil değişkelerini, söz sanatlarını, anlatsal ve şiirsel yapıları ve metinsel imgeleri (noktalama işaretleri, paragraf düzenlemesi gibi) kurgusal özellikleri ve benzeri öğeleri kapsar (Aksoy, 2001:). Toury'nin (1980) kuramına dayanan bu yeniden adlandırma sürecinde tertium comparationis olarak adlandırılan EM ve KM karşılaştırmalı olarak çözümlenerek, KM işlevi ve metin içi faktörler yeniden kurulur.

Yeniden kurulma sürecinde, metin içi birimler metinsel işlevlerine göre yeniden tanımlanır. İkinci aşamada, KM’de saptanan özellikler çeviri metninde aranır ve bu bağlamda karşılaştırmalı dilbilim ve biçembilim yöntemlerinden yararlanır. Metin içi birimler orijinal metindeki karşılıkları ile karşılaştırılır. Broeck EM’de yapılan değişiklikleri, EM dili ve kültürü çerçevesinde yapılması gereken değişiklikleri çevirmenin kararıyla oluşan değişiklikleri birbirinden ayırır. Üçüncü aşama, metin birimleri orijinal ve çeviri arasındaki farklılıkların genel tanımının yapıldığı son aşamadır. Üçüncü aşamada çeviriyi oluşturacak koşulların yeterli düzeyde ise erek dil ve hedef dilin kültürü çerçevesinde değerlendirilir ve olası sapmalar veya kaymalar tespit edilir. Böylelikle iki metin arasında sözcüğü sözcüğüne veya eşdeğerliliğin şekli saptanabilir (Tosun, 2013: 201).

Aşamalar bittikten sonra eleştirmen çevirinin nasıl, neden, ne amaçla ve sonucunda ne yapıldığını cevaplamaya çalışır. Aşamaların tamamlanmasından sonraki diğer bir adım sonuçların değerlendirilmesidir. Değerlendirme yaparken, çevirmenin normlarını, erek alıcıya yönelik seçtiği çeviri yöntemini ve amacına ulaşmak için seçtiği çeviri stratejisini göz önünde bulundurmalıdır (Tosun, 2013: 202). Erek dil metin birimleri kaynak dildeki karşılıklarına göre değerlendirilir. Bu bağlamda çeviri metin, dil ve kültür, yazınsal dizgiler ve çeviriyi çevreleyen tüm unsurlarla ele alınır (Aksoy, 2001). Son olarak eleştiriye başlayan eleştirmenin sahip olduğu normlar ve eleştiriye bakış açısı devreye girer. Eleştirenin yazınsal ve kültürel birikimi, anlama ve aktarım becerisi önemlidir. Eleştirmenin öznel ve nesnel yargılarını sunduğu eleştiride, bu sonuca nasıl geldiği tüm unsurlarıyla ortaya konulmalıdır ki değerlendirme işlemi tamamlanmış olsun.

6.2. Venuti’nin “Yerelleştirme” Ve “Yabancılaştırma” Stratejileri

Amerikalı Lawrence Venuti, *The Translator’s Invisibility: A History of Translation* (1995) adlı kitabında, çeviri ediminde kaynak metinlerin dilsel ve kültürel farklılıklarının belirlenmesinde katkıda bulunduğu teorisini ortaya koymuştur. Çeviri sadece bir dilden diğerine anlam vermek değildir, daha çok çevirmenin kendi dil kurallarını zorla kabul ettirme ya da kaynak metnin yabancı dilinin geleneklerini sadık bir şekilde olduğu gibi aktarma kararını verdiği, metnin okuyucularının bunu kabul ettiğini varsayan bütünleyici bir süreçtir. Shamma (2005:66) çeviriyi “çevirmenin müdahalesini ve geniş alımlama bağlamında yaptığı seçimleri ve çevrilen metnin

doğal ortamındaki diğer metinlerle ilişkisini içeren karmaşık bir koşulların sonucu” olarak tanımlar. Newmark tarafından “bir metnin anlamının, yazarın metni amaçladığı şekilde başka bir dile çevrilmesi” olarak tanımlanır (1988:5). Yukarıdaki iki tanım, çevirmenin rolünü tanımlamada birbiriyle çelişir: Shamma, çevirmenin vizyonunu ve metne ilişkin kendi takdirini vurgularken, Newmark çevirmenin rolünü kaynak metnin yazarının vizyonunu sadakatle takip etmekle sınırlar. Diller farklıdır ve kültürel içerikleri de farklıdır. “Hiçbir iki dil aynı olmadığı için [...] diller arasında mutlak bir uygunluk olamayacağı mantıklıdır. Dolayısıyla tam bir çeviriden söz edilemez” (Nida, 2004, s.153). Çeviri eylemi sırasında çevirmenin tercih ettiği yönteme veya tekniğe “çeviri stratejisi” denmektedir (Yıldırım ve Turan, 2016:1096). Boztaş ve Yener “Çeviri stratejisi; çevirmenlerin kaynak metni hedef dile aktarmak için amaçları doğrultusunda uyguladıkları tutarlı bir hareket planıdır.” şeklinde betimler (2005:36).

“Yabancılaştırma” ve “Yerelleştirme” kavramları ilk olarak 19. yüzyılın başlarında Schleiermacher tarafından kullanılmış ve çeviri için sadece iki olası uygulanabilir strateji olduğu öne sürülmüştür: “Ya çevirmen yazarı mümkün olduğunca rahat bırakır ve okuyucuyu ona doğru hareket ettirir; ya da okuyucuyu olabildiğince rahat bırakır ve yazarı ona doğru yöneltir” (Venuti, 2004:49). Venuti (1998:240), çeviri stratejilerinin “çevrilecek yabancı metni seçme ve onu çevirmek için bir yöntem geliştirme temel görevlerini içerdiğini” belirtir. Çeviri stratejilerine atıfta bulunmak için yerelleştirme ve yabancılaştırma kavramlarını kullanır. Yerelleştirme çevirisinin ünlü temsilcisi, çevirinin iletişimsel işlevine dikkat çekerek, sözcük seçiminin farklı okuyucu türlerini özelleştirebilecek şekilde ayarlanması gerektiğini öne süren Eugene Nida’dır. Nida okuyucu tepkisine büyük önem verir. Çeviri kalitesini değerlendirmenin en temel standart olduğunu belirler. Nida, tercüme edilen metinde belirli koşullar altında değişiklik ve düzeltmeler yapılması gerektiğine inanmaktadır. Nida’nın yanı sıra, batıdaki birçok çeviri teorisini de yerelleştirme stratejisinden yanadır. Bunların arasında, Susan Bassnet kültürel işlevlerin denkliğini önerir ve çeviride dilsel ve kültürel farklılıkları ele almak için yerelleştirmenin kullanılması gerekliliğine vurgu yapar.

Venuti dönüm noktası niteliğindeki kitabında, çevirisi yapılacak metin seçiminin ardından, çeviri stratejisinin belirlenmesi gerektiğini tavsiye eder bu stratejilerini “yabancılaştırma” (foreignization) ve “yerelleştirme” (domestication) olarak sınıflandırır (Venuti, 1998: 240). Yabancılaştırmanın okuyucuyu yabancı

kültüre götürüp dil farklılıklarını hissettirmek, yerelleştirmenin ise tam tersini yani metni okuyucunun aşına olacağı şekilde şekillendirmek olduğunu ifade ederek, hedef kültürde yabancı kültürü okuyucuya yaklaştırmaktır (Venuti, 1995: 20). The Translator's Invisibility (1995) (Çevirmenin Görünmezliği) adlı kitabında, birinci yöntemi yabancılaştırma yöntemi, ikinci yöntemi ise yerelleştirme yöntemi olarak adlandırmıştır. Bu kitapta Venuti, iki yöntemi toplum, siyaset, ideoloji ve tarih bağlamında ele alarak, önceki çağların çeviri faaliyetlerini eleştirir ve akıcı çevirinin batı dünyası çeviri tarihinde her zaman hâkim bir konumda olmadığına vurgu yapar. Akıcılık normları altında, hedef metin, görülebilecek hiçbir çeviri izi içermez ve orijinal yazar tarafından hedef dilde yazılmış gibi okunur. İki dil arasında var olan farklılıklar, hedef dil okuyucularının aşına olduğu bir kavramla değiştirilir. Bu tür bir değiştirme, hedef dil okuyucusunun çevrilen metinleri anlamasını ve takip etmesini kolaylaştırır ve hedef metnin yabancılığını en aza indirir. Ancak yabancılaştırma yöntemi, çevirinin etnosantrik şiddetini dizginlemeye çalışır ve bu, dünya meselelerinin mevcut durumuna stratejik bir kültürel müdahaledir. Nitekim Venuti, eski sömürge ülkelerindeki hâkim kültüre başkaldırmak ümidiyle direniş adı verilen yabancılaştırma yöntemini savunmakta ve bunu etnosantrizme, ırkçılığa, kültür narsisizmine ve emperyalizme karşı bir direniş biçimi olarak görmektedir.

Venuti'nin "yerelleştirme" stratejisi, hedef dildeki okuyucunun beklentilerini ön planda tutarak; hedef dilin ve hedef kültürün özelliklerini yansıtmayı amaçlayan bir stratejidir (Venuti, 1995). Venuti'ye göre, çevirmen kolay bir şekilde anlaşılabilmek için bu stratejiyi tercih edebilir ve yazarı okuyucuya getirir. Yine içinde bulunduğu zamanın siyasi ve kültürel yapısına bağlı olarak böyle bir tercihte bulunabilir (Venuti, 1998:240–241). Venuti, yerelleştirme stratejisi ile akıcı bir metni okuyucuya sunmanın ve hedef dilde orijinal bir metin hissi uyandırmanın mümkün olduğunu belirtir (Venuti, 1995: 1). Yerelleştirme stratejisiyle kaynak metin hedef dil ve kültür normlarına göre yeniden şekillendirilir. Bu sayede çevirmen görünmez olarak kaynak metin yazarını hedef dildeki okuyucuya getirmiş olur.

Yabancılaştırma stratejisi ise yerelleştirmenin aksine kaynak metin dil ve kültürü normlarını ön planda tutar. Çeviri, kaynak dil ve kaynak kültür özellikleri korunarak yapılır (Venuti, 1998:240). Yabancılaştırma stratejisi hedef dildeki okuyucuyu kaynak kültüre götürmek, kaynak kültürü tanıtmak isteyen çevirmenler tarafından tercih edilmektedir. Bu stratejiyi tercih eden çevirmenler erek dildeki

sözcükleri ve kavramları, italik yazıyla, tırnak içinde, dip notla açıklayarak okuyucuya bilgi verirler. Bu strateji aynı zamanda hedef kültüre bir direnç göstermedir. Hedef dildeki okuyucu açısından kaynak dilin kültürünü tanıma ve yakınlık kurma fırsatı doğacaktır ve okur kaynak kültüre yakınlaşacak, kaynak metnin ruhunu hissedecek, okur dünyadaki farklı kültürler hakkında bilgi sahibi olacaktır (Taş, 2017:7). Venuti'nin yabancılaştırma stratejisi erek kültüre karşı bir dirençtir (Munday, 2001:145). Akıcı bir çeviriden ziyade erek dilin normlarını zorlayan yabancılaştırma stratejisi çeviri vasıtasıyla okuru yabancı kültürlerle yaklaştırır ve çevirmenin görünmezliği ortadan kalkacağı için saydam bir metinden söz edilemez. Çevirmen kaynak metnin dil ve kültürel özelliklerini koruyarak hedef kültür karşısında baskın hale getirir ve kaynak dil ve kültürel özellikleri yabancılaştırarak hedef metne aktarır (Venuti, 1995:19).

6.3. Newmark'ın Kültürel Unsurlar Sınıflandırması

Kültürel kimliğin ve kültürel farklılığın çeviriyle ilişkisi göz ardı edilemeyecek kadar belirgin olmasına rağmen, kültürün çeviriye etkisi 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başında ancak bir “Kültürel Dönüş” fikriyle ortaya çıktı (Munday 2009:11). Newmark kültürü “yaşam şekli” olarak tanımlar (Newmark, 1988:94). Newmark, dil ve kültür ilişkisinin sıkı sıkıya bağlı olduğunu vurgularken, çeviri ve kültür arasında da ayrılmaz bir bağ olduğundan bahseder. Susan Bassnet çalışmasında kültürel çeviriden söz ederek çeviri edimine farklı bir boyut kazandırır. Newmark çeviriyi “bir metnin anlamının, yazarın metni amaçladığı şekilde başka bir dile çevrilmesi” olarak tanımlar (Newmark, 1988:5).

Genel olarak kültüre özgü kavramların, selamlaşma, vedalaşma, deyim ve atasözü çevirilerinin, bir çevirmenin yapması gereken en zorlu görevlerden biri olduğu görülmektedir; başka bir deyişle, imgeler, kaynak dilde ve yabancı kültürde belirli çağrışımlara ve imalara sahip olduğu, ancak yerli kültürde zorunlu olmadığı gerekçesiyle çeviri sürecinin dışına atılabilmektedir. Dil, yalnızca bir dizi genel veya evrensel kavram için bir sınıflandırma olsaydı, kaynak dilden başka bir dile çevirmek kolay olurdu; ayrıca, bu koşullar altında, bir yabancı dili de öğrenme süreci gerçekte olduğundan çok daha kolay olacaktır. Bu bağlamda, Culler, dillerin sadece bir sınıflandırma olmadığını ve bir dilin kavramlarının diğerinden kökten farklı olabileceğini savunur, çünkü her dil dünyayı farklı şekilde ifade eder veya düzenler (Culler, 1976;21-2). Kaynak dil ile hedef dil arasındaki boşluk ne kadar büyükse, o

kadar zor bir çeviri ediminden söz edilebilir. Newmark kültür ve çeviri ilişkisini edebi eserler üzerinden yapar çünkü kültürel unsurlar en fazla edebi eserler aracılığıyla okura yansıtılır ve aktarımdaki zorluk edebi çeviride kendini gösterir. Edebî eserlerin, ortaya çıktıkları kültürü ve o kültürün değerlerini yansıttıklarını dolayısıyla ait oldukları kültürün aynası olduklarını; çevirmeninse, özellikle kaynak ve erek dilin dilsel ve yapısal olarak birbirine uzak olması durumunda, iki farklı kültür arasında iletişim ve etkileşim sağlamada önemli bir görevi olduğunu ifade eder (Newmark, 1988:94).

Edebi çeviride kaynak metnin, kaynak kültür okuyucusunda uyandırdığı etkinin hedef dil okuyucusunda da uyandırması beklenir. Çevirmen erek dile ve kültüre yeterince hâkim değilse çeviri eser, erek dilde ve kültürde aynı etkiyi uyandırmayacaktır. Newmark’a göre kültür, çevirinin önündeki en büyük engeldir (Newmark, 2010:171). Bunun sebebini ise kaynak metindeki bir kültürel unsurun erek kültürde bulunmaması, kaynak dile özgü unsurların, erek okuyucu tarafından kabul edilemez olması, kültürel unsurların, erek kültüre yabancı olması (Newmark, 2010:172–173) şeklinde açıklar. Newmark’ın kültürel unsurlar sınıflandırması şöyledir:

- **Aktarım:** Newmark’a (1988: 81) göre “*Aktarım*”, kaynak dildeki bir sözcüğün bir çeviri işlemi olarak hedef dildeki bir metne aktarılması sürecidir”. Kaynak kültürün içindeki çevrilmesi mümkün olmayan, kültürel nesnelerin veya kavramların aktarılması gerektiğinde kullanılmasını belirtir. Çevirmenler aktarımı, yaşayan veya ölü tüm kişilerin adları, coğrafi adlar, süreli yayın ve gazete adları, çevrilmemiş edebi eserlerin, oyunların, filmlerin adları; özel şirket ve kurum adları, kamu kurum adları; sokak adları ve adresleri vs. (s.82) çevirmek istediklerinde kullanmalıdırlar.
- **İşlevsel Çeviri:** Newmark’a göre, “kültürel kelimelere uygulanan *işlevsel çevirinin*, kültürden bağımsız bir kelimenin, bazen yeni bir özel terimle kullanılmasını gerektirir; bu nedenle kaynak metin kelimesini nötralize eder veya genelleştirir”. Ayrıca işlevsel eşdeğeri “Kültürel bir sözcüğü çevirmenin, yani kültürden arındırmanın en doğru yolu” olarak tanımlar (Newmark, 1988;.83).
- **Açıklama:** “Tanımlama ve işlevsellik, *açıklamada* ve dolayısıyla çeviride temel öğelerdir” (Newmark, 1988;.84). Bu stratejiyi kullanmak, diğer kelime ve deyimleri kullanarak kültüre özgü öğeleri doğru bir şekilde algılamamızı

sağlar. Bu stratejide çevirmen, dinleyicileri için anlamı netleştirmek için bazı betimlemeler kullanır. Nida (1964;237) “tanımlayıcı eşdeğerler, alıcı dilde düzenli bir terimi bulunmayan nesneler, olaylar, nitelikler ve ilişkiler için tatmin edici eşdeğerler üretmeye yönelik kasıtlı girişimlerdir” şeklinde açıklar.

- **Uyarlama:** Kaynak dildeki bir kavramın erek dilde mevcut olan bir benzeri ile karşılanmasıdır. Vinay ve Darbelnet bunu, kaynak kültürdeki bir durum erek kültürde var olmadığında, kültüre özgü kavramın değiştirilmesi gerekir” şeklinde açıklar (Munday, 2001:89).
- **Sözcüğü sözcüğüne çeviri:** Çevirisi yapılacak kültürel unsurların, adlar, cümleler ve yan cümlelerin, erek kültürdeki eşdeğerlikleri ile aktarma yöntemidir (Aksoy, 2002: 91). Sözcüğü sözcüğüne çeviri, doğrudan çeviri ya da kelime-kelime çeviri, bir kelimenin bir deyim ya da cümle içinde nasıl kullanıldığına bakılmadan, her bir sözcüğün ayrı ayrı çevrilmesiyle yapılan türdür.
- **Çıkarma/silme:** Kaynak kültürde var olan bir kavramın, erek kültürde karşılığının olmadığı veya çevirmenin çeviri eyleminde zorlanması sebebiyle erek kültüre aktarmadığı, okura yansıtamadığı çeviri türüdür. Bu yöntem eserin yazarına saygısızlık olarak düşünüldüğü için, hiçbir şekilde eşdeğer kavramın bulunamaması ya da eksik karşılanması durumunda başvurulabilmektedir (Aksoy, 2002: 92).

7. YABANCI DİL VE ÇEVİRİ

7.1. Yabancı Dil Derslerinde Çevirinin Yeri

7.1.1. Çeviri ve Pedagoji

Yabancı dil öğretiminde en önemli etkinliklerden biri de hiç şüphesiz kaynak dilden hedef dile/hedef dilden kaynak dile çeviridir. İnsanlığın varoluşundan bu yana çeviri, yabancı dil derslerinde öğretim yöntemi olarak vazgeçilmez uygulamalardan biridir. Çeviri tekniklerinin sınıfta uygulanması, farklı kültürlerin aktarımında rol oynayan 20. yüzyılda özellikle önemlidir. Yüzyıllardır ve birçok ülkede çevirinin önemli bir amacı pedagojiktir: çeviri, yabancı bir dili öğretmek ve öğrenmek için bir araç olarak önerilmiştir. Başlangıçta bu mantıklı bir fikir gibi görünüyordu, çünkü bir yabancı dille karşılaşan insanların onu zaten bildikleri bir dille ilişkilendirmeleri doğaldı. Öğrencilerin zaten aşına oldukları şeyler üzerine inşa etmeye yönelik kullandıkları çeviri, pedagojik açıdan önemli ve uyumlu gibi görünüyordu fakat sonraki yüzyılda ortaya çıkan çağdaş dil öğretme yaklaşımları tarafından uygun bir yöntem olarak değerlendirilmemekteydi. Çeviri, öğrencilerin yabancı dil kelime hazinesi ve dilbilgisi yapılarına ilişkin bilgilerinin kolayca uygulanabilen bir alıştırmaya ve test olarak uzun bir geleneğe sahipken, aynı zamanda öğrencilerin ana dillerinin rolü ve dilbilgisinin yabancı dildeki yeri hakkında şiddetli bir tartışmanın merkezinde yer aldı (House, 2016).

Yabancı dil öğretiminde edebî metinler, insan toplulukları arasındaki iletişimi metne çevirmede önemli bir rol oynamaktadır. Sözlü iletişim ile yazılı iletişimin farklılıkları vardır ve her iki iletişim türü de yabancı dil öğrenirken ihmal edilmemelidir. Yabancı dil öğretiminin temel görevi, öğrencilere tüm karakteristik özellikleriyle her iki iletişim biçimini de öğretmektir. 19. yüzyılın başlarında yabancı dil öğretiminde kullanılan yöntem dil bilgisi-çeviri yöntemi idi. Bu yöntem son yıllarda yerini işitsel-dilsel, görsel-işitsel, doğrudan yöntem, iletişimsel yöntemlere bırakmıştır. Yakın zamanda ortaya çıkan iletişimsel yöntem, dört beceriye hâkim olmayı ve iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlayan öğrenci merkezli bir öğretim yöntemidir. Öğretim materyali olarak, dilsel formları öğrenilecek yabancı dilin özgürce kullanılmasını zorlayan kurgusal metinler kullanır. Bu metinler için Tapan görüşlerini şu şekilde özetlemektedir: Bu metinler yabancı dilin gramer yapılarını bir düzen içinde sunarken doğal dil uygulamasına entegre etmeye çalışılır. Bununla

birlikte, belirli dilbilgisi yapılarının doğal dil durumlarına gömülmemesi her zaman mümkün değildir. Çünkü bahsi geçen metinler öğrencilere kendilerini bağlama göre ve duruma uygun bir şekilde yabancı dilde ifade etme fırsatı vermemektedir. Bilhassa karmaşık dil yapıları, dilsel formları işlevsel anlamlarında edinmelerine ve onları insan eyleminin bir aracı olarak görmelerine imkan vermemektedir (Tapan, 1989:184). Dil eyleminin artık daha çok zihinsel bir etkinlik olduğu, bilişsel ve yaratıcı bir eylem olarak anlaşıldığı bir gerçektir. Bu nedenle öğrenme sürecinin odak noktası bağlam ve duruma uygun ifade etme biçimleridir. Dört beceriyi (dinleme, konuşma, okuma, yazma) geliştirmek önemlidir. Yabancı dilin pragmatik-işlevsel kategorilerini dikkate alan ve güncel yabancı dil kullanımını gerektiren edebi metinler bu amaca hizmet eder. Edebi metinlerin yardımıyla öğrenenler, yabancı kültürün unsurlarına, birimlerine ve yapılarına kendi kültürlerine ve hedef dilin kültürel normlarına ve değerlerine topyekûn hâkim olabilirler. Edebi metinler, değişik söz sanatlarını, dil inceliklerini, estetik bir görünümle sunan metinlerdir. Bu metinler öğrenilen yabancı dili, kültürü ve doğasıyla birlikte öğretmektedir. Göktürk, “Edebi metinler, metindeki tüm dilsel öğelerin ve anlamların belirli ölçütlere göre nasıl yapılandırılabilceğini gösterir, yani bağlama, konuşmacı rollerine ve duruma ve ayrıca dil dışı kaynaklara işaret eder” (1988:26) sözüyle edebi metinlerin iletişim durumlarında nasıl davranması gerektiğine de yol gösterici olduğunu belirtmektedir.

Yabancı dil öğretiminde ve öğreniminde çeviri kullanımına yer veren, 18. ve 19. yüzyılda ortaya çıkan Dilbilgisi Çeviri Yöntemi, (GÜM -Grammatik Übersetzung Methode) manastırlarda okutulan metinlerin tercümelerine dayanmaktaydı ayrıca Latince metinlerin çeviri yoluyla öğretilmesini hedefliyordu. Adından da anlaşılacağı gibi, dilbilgisi çeviri yönteminin odak noktası çeviridir. Karmaşık edebi metinlerden parçalar halinde ana dile çeviriler yapılır, ayrıca ana dilden hedef dile tek tek cümleler de çevrilirdi. Edebi metinlerin hedef dilde okuma, yazılı özet çıkarma ve yeniden anlatımı da yapılırdı. Dolayısıyla bu yöntemin amacı dilbilgisini öğrenmek ve okuma becerisini geliştirmektir. Her ne kadar sonraki yüzyılda gelişen yeni dil öğretme ve öğrenme yöntemleri çeviriyi kullanmayı reddetse de kelime bilgisi öğretimi ve okuma becerisinin kazanılmasında işlevsel olarak değerlendirilebilir. 19. yy.'dan beri Batıda Latince ve Eski Yunanca, Doğu'da da Arapça gibi dillerin öğretilmesinde kullanılan Dilbilgisi-Çeviri yöntemi, günümüzde modern dillerin öğretiminde kullanılmakla birlikte, eski ve geçersiz bir yöntem ve ölü dillerin yöntemi gerekçesiyle

eleştirilmektedir (Larsen-Freeman, 2000:12). Çeviri eyleminin yoğun bir şekilde uygulandığı bu yöntemi eleştirenlerin ortaya attığı tezler, gelişen iletişim ve ulaşım araçlarının ve küreselleşmeyle ortadan kalkan sınırlarla birlikte iletişim becerisinin daha acil bir ihtiyaç hâline gelmesiyle bu yöntemin ve çevirinin dil öğretimindeki geçerliliğini yitirdiğidir (Richards ve Rodgers, 2001:7).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya, çeviri faaliyetinin merkezi haline geldi ve birçok tercüme enstitüleri açıldı. 1945'te Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla birlikte çeviri büyük ilgi gördü ve 20. yüzyılda ayrı bir bilim olarak incelenmeye başlandı. Bir bilim olarak çeviri çalışması sayesinde, Yabancı dil derslerinde giderek önem kazandı. Çevirinin amaçlarından biri çeşitli anlatım biçimlerinin uygulanmasını sağlayarak, iki yabancı dili birbirine aktarmaktır. Bu bağlamda çeviri, hem yabancı dil derslerinde öğretim yöntemlerinin geliştirilmesinde hem de yabancı kültürün kazanılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

1970'lerde Bulgar psikolog Georgi Lozanov tarafından ortaya atılan Suggestopedia bir dil öğretim yöntemidir. İsim, "telkin" ve "pedagoji" terimlerini birleştirir; ana fikir, hızlandırılmış öğrenmenin, psikolojik engellerin kaldırılması ve olumlu telkinler eşliğinde gerçekleşebileceğidir. Bu amaçla dersler, duygusal olarak rahatlatıcı bir ortamda, yatıştırıcı müziğin arka planına karşı, öğretmenin aktif olarak öğrencilerin zihnine, zihninden geçen düşünceleri yerleştirip çıkarması ile gerçekleşir. Klasik sınıf koşulları altında dil öğrenen öğrencilerin öğrenme kapasitelerinin sınırlı olduğu ve yeterli performansı gösteremeyecekleri endişesiyle kendi kendilerinin önlerine psikolojik engeller koydukları görüşünden hareket eder (Richards ve Rodgers, 2001:100). Bu nedenle öğrenciler kendilerini öğrenme ortamlarında oldukça rahat ve güvende hissetmelilerdir. Öğrencilerin duygu durumları öğrenme süreci için bu kadar önemli bir ön koşul olunca çeviri tekniği de bu amaçla kullanılmıştır. Öğrencilerin anlama güçlüğü, dolayısıyla da potansiyel endişe faktörünü ortadan kaldırmak amacıyla ilk başta dersin ana materyali olan diyaloglar, solda yabancı dilde, sağda da anadile çevrilmiş olarak sunulmaktadır (Demircan, 1990:216). Öğrenciler rahat koltuklarında otururken, karşılarında duran öğretmen diyalogu ya da metni yabancı dilde yavaş yavaş okur, öğrenciler aynı hızdaki çevirilere ve dilbilgisi ile ilgili açıklamalara bakarak konuyu anlayabilmeleri için yeterince uzun zaman verilir (Lozanov, 1992).

Çeviriyi dil öğretiminde kullanan bir diğer yöntem de Amerikalı psikiyatrist Charles A. Curan tarafından geliştirilen Grupla Dil Öğrenimi (Community Language Learning) yöntemidir. Bu yöntemde öğrenciler gruplar halinde çalışırlar ve öğrenciler dil öğrenme sürecinden sorumludurlar, öğretmen ise danışman ve öğrenim sürecini yöneten görevindedir bu nedenle yöntem, Danışman-Öğrenme kuramı olarak adlandırılmıştır. Öğrenciler, grup çalışması yapmak istedikleri konuları kendileri seçerler ve seçtikleri konu hakkında anadilde tartışma yaparlar. Öğretmen bu süreçte danışman ve gözlemci durumundadır, konuşmaları hedef dile çevirerek öğrencilere yardımcı olur ve öğrenciler öğretmenleri tarafından çevrilen ifadeleri kendi sesleriyle kayıt cihazına kaydederler. Söylenen ve kaydedilen kelimeler tahtaya yazılır ve tartışılır. Yabancı dile çevrilen konuşmalar kullanılarak hem yazılı hem de sözlü olarak söz konusu öğrenilen konuya çalışılır ve pekiştirirler. Bu teknik öğrencilerin benzer cümleleri hedef dilde kendi kendilerine bağımsız bir şekilde kurmaya başlamalarına kadar sürer (Larsen-Freeman, 2000: 89-105).

Thornton-Smith, bir yabancı dili öğrenme sürecinde, öğrenenin zihinsel düzeyde anadilini kullandığını ve genellikle dillerden birinin diğerine göre baskın olmasından dolayı çevirinin kaçınılmaz olduğunu savunur (Thornton-Smith, 1967). Çeviri eylemi, başlı başına bir analiz işlemidir ve öğrencilerin okuyup anlama kabiliyetlerini geliştirir. Bir metni çevirmeden önce dikkatlice okumak ve en ince ayrıntısına kadar anlamak gerekir. Bu süreç esnasında öğrenci, elindeki metnin/cümlelerin sadece anlamını değil, aynı zamanda kelime ve cümle cümle yapısını, bağlantılarını ve türünü de anlamaya çalışır (Snell-Hornby, 2006:54, 110-111) yani metinsel bir analiz yapmış olur ve bu da okuduğunu anlama için son derece önemlidir (Hervey ve Higgins, 1992:14). Bulut, her ne kadar yabancı dil öğrenme sürecinin başında çeviriyi bir yabancı dil öğretim yöntemi olarak kullanmamak gerektiğini öne sürse de ileri seviyelerde çeviriden metinsel-dilbilimsel analiz kapsamında faydalanılabileceğini savunurken, okuma ve yazma dersleriyle alakalı bir beceri olan “doğru kelime ve yapıları kullanma” bilincinin güçlendirilmesinde katkısı olacağını ileri sürer (Bulut, 2000). Boztaş yabancı dil öğrenme ve çevirinin birbirleriyle iç içe olduğunu; çeviri eğitiminin ileri yabancı dil düzeyinden sonra başlanırsa dil kullanımına büyük katkısı olacağını belirtir (Boztaş, 1996:1-4). Yabancı dil dersinde edebi metinlerin çevirisinin uygulanması, öğrencilerin sadece dünya bilgisini ve yaşam deneyimlerini artırmakla kalmaz, aynı zamanda dil ve okuma becerilerini de artırarak kültür bilgisi ve karşılaştırma yeteneği de kazandırır. Yabancı

dil öğretiminin temel kaygısı ile edebi metinlerin işlevi bu açıdan örtüşmektedir. Bu açıdan edebi metinlerin iletişimsel ve işlevsel boyutuna hâkim olunmalıdır. Ayrıca edebi metinler tercüme edilirken içerik ve üslup unsurları da göz önünde bulundurulmalıdır.

7.1.2. Yabancı Dil Derslerinde Çeviri Eğitiminin Tarihçesi

Dil öğrenme ve öğretme yöntemi olarak çeviri, yabancı dil öğretimi ve öğreniminde uzun bir geleneğe sahiptir. Yabancı dilden çevirinin ilk olarak MS üçüncü yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun Yunan topluluklarında Latince ilköğretim öğretmenleri tarafından kullanılmıştır (Kelly 1969: 172). Latincenin "yaşayan bir dil" olarak kabul edildiği ve okullardaki tek eğitim aracı olarak görüldüğü Orta Çağ'ın başlarında, bir öğretim aracı olarak çeviriden pek bahsedilmez. Dönemin Klasiklerinin yerel çevirilerinin popüler hale gelmesiyle ve yerel dillerin yükselişiyle çeviri önem kazanmaya başlamıştır.

Rönesans döneminde, yabancı dilde bir üslup duygusu geliştirmek için 'basit çeviri' kullanıldı ve genellikle 'çift çeviri', yabancı dilden anadile ve anadilden yabancı dile çeviri yapılarak yoğun okuma kombinasyonu ile birleştirildi. Latince öğreten bu metod birkaç modern dile aktarıldı ve yalnızca konuşmak amacıyla, çevirinin gerekli veya yararlı olmadığı görüldü. Yabancı dilden çeviri, on sekizinci yüzyılın son çeyreğine kadar en önemli dil öğrenme yöntemi ve yabancı dile çeviri, ilk kez yabancı dile çeviriyi öneren Meidinger'in etkisiyle (Mackey 1965: 142) önem kazandı. Dilbilgisi kurallarının da yönteme dahil edilmesiyle "dilbilgisi-çeviri yöntemi"nin temeli atıldı. Plötz, Ahn ve Ollendorf gibi on dokuzuncu yüzyıl yazarlarının ders kitaplarında (Kelly 1965:143) çeviri, yabancı dil alıştırma yönteminin tek baskın özelliği haline geldi. Dilbilgisi kuralları, yapay olarak oluşturulmuş, yalıtılmış, bağlantısız cümlelerin çevirisinde uygulanması yoluyla öğretilecekti. Bu uygulama, metinsel ve bağlama bağlı bir fenomen olarak çeviriye büyük adaletsizlik olarak yansdı.

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, "Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi", Gouin ve Vietor gibi yabancı dil öğretim metodolojistleri tarafından güçlü bir muhalefetle karşılaştı. Yeni metotta Konuşma dilinin önemini vurguladılar, yabancı dil öğretiminde çevirinin baskın rolüne şiddetle karşı çıkarak yabancı dil öğretiminin "Doğrudan Yöntemi"(DM-Direkte Methode)'ni tepki olarak ortaya çıkardılar ve

yabancı dil öğretiminde reform yapmaya çalıştılar. En önemli özellikleri, yabancı dilin münhasır kullanımı ve her türlü çevirinin kaldırılmasıydı.

Yirminci yüzyılın başlarında Sweet, Jespersen ve Palmer gibi teorisyenler, dil öğretiminde ve çeviride tam bir çeviri yasağından kaçınarak daha dengeli bir görüş benimsediler. Sweet çevirinin akılcıca kullanılmasını, yabancı dilden çevirinin öğrenilen bilgilerin kalıcı hale getirilmesinde kullanılmasını, ancak yabancı dile çevirinin ileri derecede yabancı dil bilgisi seviyelerine ulaşılması halinde kullanılması gerekliliğini savundu, çünkü kısmen öğrenilen bir dile çeviri yapmanın başarısız bir çeviri olacağını düşünüyordu(Sweet, 1964:197). Benzer şekilde, Jespersen anadilden yabancı dile çeviriye, yabancı dilde akıcılığa engel olacağı için karşı çıktı, ancak yabancı dilden çevirinin dilin anlaşılmasını geliştirmede ve dil öğrenimini test etmede ekonomik ve yararlı olacağını ileri sürdü(Jespersen, 1967).

1950'lerin sonlarında, dilbilim ve psikoloji okulları açılmış: yapısalcılık ve davranışçılık çağı modern eğitim felsefesinin zeminini oluşturmuştu. İkinci Dünya savaşı sırasında, “İngilizceyi ne kadar çabuk öğretebiliriz?” Sorusunun karşılığında Bloomfield’in Yapısalcı teoriye dayandığı (Audio-Lingual Methode) “İşitsel-Dilsel Yöntem” zemin kazandı. Bu yöntemde çeviri kendine yer bulamamıştır çünkü yöntemin özü kısa zamanda belirli cümle kalıplarında çok sayıda yapı öğretmeyi hedefliyordu. Dilbilgisi öğretimi, öğrenenler tarafından sezgisel olarak öğrenilecekti.

Dil öğretimi ve öğrenimindeki daha yeni bilişsel ve iletişimsel eğilimlerde, dil yapılarını aktif olarak kullanma yeteneğinin yanı sıra, çalışma ve analiz yoluyla yabancı dil yapılarının bilinçli olarak anlaşılması ve kontrolü vurgulanmaktadır. Anadilin yabancı dil öğrenimindeki hayati rolünün kabul edilmesiyle birlikte, çeviriye dil öğretiminde daha önemli bir rol verilmesi (Stern 1983) gerekiyordu. Yabancı dil öğrenme ve öğretme sürecinde öğrencilerin ana dillerinden yararlanmanın faydaları da vurgulanmıştı.

Günümüzde yabancı dil öğrenimi ve öğretimi, giderek artan bir şekilde, tek dilli bir girişim olarak değil, iki dilli bir girişim olarak görülmektedir. Yabancı dili öğrenenin, bilmediği bir dili öğrenmek için kaynak olarak bildiği dilden yola çıktığı iki dilli bir öğrenme süreci, çok dillilik ve çok dilliliğin giderek artan önemi dünya çapındaki göç ve küreselleşme süreçleri ve teknolojik ilerleme ile birlikte çok kültürlülük, yabancı dil öğrenimi ve öğretiminde çeviri kullanımının önemini daha da

artırmaktadır. Çeviri kullanmak, yabancı dil öğelerinin anlamlarını çabuk ve açık bir şekilde açıklayarak bir yabancı dilde dil yeterliliğini geliştirmeye yardımcı olur. Halihazırda bildikleri bir dil hakkındaki bilgilerinden yararlanan öğrenciler, yabancı bir dil öğrenmeye olan güvenlerini arttırarak dil öğrenmede yaşanan korkuyu aza indirebilirler. Çeviri, yabancı dil hakkında açık bilgiyi teşvik eder. Anadil ve yabancı dil sistemleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ile bu sistemlerin farklı durumlarda ve metin türlerinde geleneksel kullanımları konusunda farkındalığın geliştirilmesine yardımcı olur. Çeviri, bilinçli öğrenmeye katkıda bulunur, çünkü dilin işleyişine ilişkin genel bir farkındalık yaratmak için harekete geçirici görev görebilir ve çeşitli dil düzeylerinde karşıtlıklar ve benzerlikler üzerinde düşünme fırsatları yaratır. Çeviri faaliyetlerinde karşılaştırmalı analiz ve yansıtma, ideolojilerin ve metinlerde gizli anlamlarını ortaya çıkarmak için kullanılabilir. Çeviri tarafından geliştirilen dil farkındalığı aynı zamanda kültürler arası anlayışı da teşvik eder, çünkü dil ve kültüre özgülük ve evrensellik, kültüre özgü ifade biçimleri ve işlevleri, bir dil ve kültürle ilgili rutin formüller ve fenomenler hakkında bilgi edinmeyi sağlar.

7.1.3. Yabancı Dil Öğretmede Çevirinin Alternatif Kullanımı

Çeviri tek başına bir yabancı dil öğrenmede yetersiz ve gereksiz gibi görülebilir ancak iki dil ve kültür arasındaki öğrenme seviyesinin üst düzeyde olduğu, iki dile de iyi derecede hâkim ve ana dil ile yabancı dil arasındaki ilişkinin boyutlarının farkına varmada ileri düzeyde olan öğrencilerle çeviri etkinlikleri yürütülebilir. Çeviri faaliyetleri sadece metin düzeyinde yapılmalıdır ve bu metinler günlük hayatta kullanılabilecek, öğrencilerin karşılaşılabilecekleri problem durumlarına uygun olmalıdır. Öğrencilerin ileri düzeyde olması gerekirken, kullanılacak metinler hem dilbilimsel hem de dilbilgisel olmayan, bağlamları verimli bir şekilde değerlendirilebilir ve özellikle güncel hayata dair doğal metinler kullanarak çevirideki eşdeğerlik ilişkilerinin doğası sezdirilebilir. Çeviri etkinlikleri için seçilen tüm metinler, öğrenciler için tamamen bağlamsallaştırılmalı ve iletişimsel bir durumun parçası olarak sunulmalıdır. Alternatif çeviri kullanımının ilk basamağı metin seçimidir. Yukarıda açıklandığı üzere seçilen metinler (kaynak ve çeviri metinleri) analiz edilecek, karşılaştırılacak ve değerlendirilecek olan metin çiftlerinin seçimini içerir. Bu tür karşılaştırmalı etkinlikler, öğrencilerin anadilinde ve yabancı dilde belirli bir

amacın veya işlevin gerçekleştirilebileceği farklı dilsel enstrümanlara karşı öğrencileri duyarlı hale getirmek için yararlıdır.

Yabancı dil sınıflarında yabancı dil, genellikle anadilin önceden öğrenilmesine dayalı olarak öğretilir. Bu, öğrencilerin kendi ana dillerini belirli bir amaç için ve yabancı dilin kullanımıyla doğal olarak karşılaştırdıkları anlamına gelir. Öğrenciler ayrıca benzerlikler ve farklılıklar hakkında bilgi edinmek için iki dil kültürünün kültürel özelliklerini doğal olarak karşılaştırırlar. Dolayısıyla, iki farklı metinde kullanılan dili açıkça ve doğrudan karşılaştırmak için kullanılan çevirinin, dil öğretim çevrelerinde sıklıkla bir kusur olarak kabul edilen şeyi bir erdem haline getirdiğini söyleyebiliriz. Çeviri etkinliklerinin bir başka çeşidi de öğrencilerin yaratıcı hayal gücünü kullanmayı ve onların simüle edilmiş ihtiyaçlarını temel alır. Bu etkinliklerde öğrenciler hazır bir metinle değil, metnin işleviyle yola çıkarlar ve bu işleve uygun bir metin oluşturmaları, oluşturulacak metnin içeriğinin bir taslağı ve diğer bazı metinleri oluşturmaları istenir. Ana dilde metin oluşturmayı içeren bir diğer çeviri faaliyeti de reklam yapımıdır. Bir reklam külliyatının harmanlanması temelinde, reklamların üretiminin altında yatan varsayımların yanı sıra bunların dilbilgisel, sözcüksel ve metinsel özellikleri hakkında bir tartışma yürütülebilir. Bu girişin ardından, öğrencilerden kendi ana dillerinde reklamlar üretmeleri ve daha sonra bu reklamları iki dil kültüründeki dilsel ve kültürel farklılıklara gereken özeni göstererek başka bir dile çevirmeleri istenir.

Bir diğer alternatif aktivite, diyalog çevirisi etkinliğidir. Burada doğal bir alışveriş, hastanede randevu oluşturma, otelde rezervasyon yaptırma veya mektup yazma gibi karşılıklı konuşma cümlelerinden oluşan bir metin okutularak öğrencilerden bu durumlardaki yanlışlıkları bulmaları istenebilir. Diyaloglarda seçilen kelime ve tümce düzeyinde yanlışlıkları bulmaları, fark etmeleri ve yerine doğrusunu yerleştirmeleri istenebilir. Bu etkinlikle doğru kavramın bulunması ve yeniden bir diyalog oluşturulmasının dil öğrenmede kalıcılığı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

8. ESER VE YAZARLAR

8.1. Eserler Ve Yazarları Hakkında

Eser *Büyük Hikâye* adıyla ilk önce “Hakikat” dergisinde 48 bölüm tefrika olarak 18 Aralık 1940-8 Şubat 1941 tarihleri arasında yayınlanmıştır. Eseri ikinci defa Sabahattin Ali askerdeyken, kırık kolunun acısına rağmen, yine günlük olarak yazmış ve dergide yayınlattır. Sabahattin Ali’nin üç romanından biri ve en çok okunan romanı olan “Kürk Mantolu Madonna” ilk basım tarihi olan 1943 yılından günümüze kadar defalarca yeniden basılmış, yeni ama orijinal haliyle okuyucuya sunulmuş ve 2015 yılı verilerine göre en çok okunan roman olmuştur. Eserin basımı “Yapı kredi Yayınları” tarafından yapılmaktadır ancak başka yayınevleri de basım yapmaktadır. 2016 yılında Penguin yayınevi eseri İngilizceye çevirerek dünyaya tanıtılmasında ön ayak olmuştur. İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca, Rusça, İspanyolca, Arapça, Hırvatça, Arnavutça Azeri Türkçesi, Boşnakça, Bulgarca, Çince, Dutça, Lehçe, Makedonca, Moğolca, Romence, Vietnamca gibi çeşitli dillere çevrilen “Kürk Mantolu Madonna” İran’da bazı kısımları sansürlenerek yayınlanmıştır (Öztürk, 2019:337). Eser popüler olmasından sonra tiyatrodan oyunlaştırılmış, her ne kadar 2018 yılında sinema filmi olarak seyirciyle buluşturulmak istense de henüz bu fikir gerçekleştirilmemiştir.

8.1.1. Sabahattin Ali

Sabahattin Ali toplumcu yazarlardan biri ve hatta öncüsü olarak sayılmaktadır. Yaşadığı dönemde zamanın siyasi olaylarıyla adı anılmış, mesleğinden bu yüzden ihraç edilmiş, yazarlık dışında çeşitli işler yaparak geçimini sağlamaya çalışmış ve en nihayetinde Avrupa’ya kaçak yollardan gitmeye çalışırken 1948 yılında yanında bulunan ve aracı kullanan kişi tarafından öldürülmüştür (Sönmez, 2009:11-15). Ölümü hala şaibeli olarak görülmekte, bunun yalnızca bir cinayet olmadığı, Sabahattin Ali’yi öldürmek için tasarlanmış olduğu da düşünülmektedir. Eserlerindeki anlatım gücü bugün bile etkisini devam ettirmekte, yazdığı öyküleri ve romanlarıyla okuyucunun hayatına girmektedir. Toplumcu gerçekçi çizgide yazdığı eserlerinde kişileri, olayları doğru ve yanlış taraflarıyla birlikte ele almaktadır. Horst Wilfrid Brands, Sabahattin Ali’yi natüralist bir yazar olarak tanımlar. Brands’a göre, 19. ve 20. yüzyıl Alman-Rus edebiyat akımının izleri Sabahattin Ali’de görülebilir (Brands, 2014, s. 184-185).

8.1.1.1. Çocukluğu, Eğitimi ve İş Hayatı

Sabahattin Ali'nin babası Ali Selahattin Bey entelektüel bir şahsiyetti. Dönemin yazarları Tefik Fikret ve Osmanlı Hanedanından Prens Sabahattin ile yakın arkadaşı. Onlara duyduğu yakınlık neticesinde çocuklarına da arkadaşlarının ismini vermiştir. Büyük oğluna Sabahattin, küçük oğluna da Fikret adını vermiştir. Sabahattin Ali 25 Şubat 1907 yılında Osmanlı Devleti'nin Edirne Vilayeti'nin Gümülcine Sancağı'na bağlı bir köy olan Eğridere'de dünyaya geldi. İlköğrenime Füyûzâtı Osmâniye Mektebi'nde başlayan Ali, babasının tayininin Çanakkale'ye çıkmasıyla eğitimine İptidai Mektebinde devam etti bu sırada seferberlik ilan edildi ve okullar kapatıldı. Edremit'te İptidai Mektebinde okurken arkadaşlarının aksine oyun oynamayan, kitap okuyan ve sanatla ilgilenen bir görünüm çizdi. Babasının arkadaşı Mehmet Şah Bey onu eğitim konusunda cesaretlendirerek okumaya teşvik etti. 1921 yılında mezun olup bir yıllığına dayısının yanına İstanbul'a gitti. Balıkesir'e tekrar döndüğünde Muallim Mektebi'ne başladı. Muallim Mektebi'nde okurken yazmaya daha çok ağırlık veren Ali, arkadaşlarıyla beraber bir okul gazetesi çıkardı ve çeşitli yazıları ve şiirlerini dergilere göndererek yazma konusunda kendini geliştirdi. Okul hayatı boyunca sanata ilgi duyan Ali, sık sık tiyatro ve sinemaya gidiyor, günlük tutuyor ve sanata olan ilgisini artırıyor. Bazen okuldan kaçarak gittiği bu sanatsal faaliyetler sebebiyle okuldan uzaklaştırılmak veya babasına durumu bildirilmekle tehdit ediliyordu. Nitekim bir süre sonra İstanbul'daki okula nakli gerçekleştirildi. İstanbul'daki okulda yine *Akbaba* ve *Çağlayan* gibi dergilere şiir ve yazılar göndermeye devam etti. 27 Ağustos 1921'de Muallim Mektebi'nden mezun oldu.

Sabahattin Ali mezun olduktan sonra Ankara'da doktor olan dayısı Rıfat Ali Ertüzün'ün yanına gitti. Dayısının yardımıyla Yozgat Merkez Cumhuriyet İlkokuluna öğretmen olarak atandı. Öğretmenlik yaptığı dönemlerde sık sık şiirler ve yazılar kaleme alıyor fakat etrafında kendini anlayacak birini bulamıyordu. Yozgat'ta çalıştığı bir yıl süreden sonra tekrar oraya dönmek istemedi ve İstanbul'a gitti. Millî Eğitim Bakanlığı yetkililerine durumu izah etti ve yetkililer onu Avrupa'ya dil öğrenmek maksatlı gitmesi için teşvik ettiler. Sabahattin Ali 1928 yılının Kasım ayında dil öğrenmek için bir ekiple Almanya'ya gönderildi. Burada yaklaşık iki yıl kaldı. Orada kaldığı süre zarfında daha tam Almanca öğrenmeden Almanca kitaplar okuyarak Rus-Alman yazarlarla tanıştı. Thomas Mann, İvan Turgenyev, Maksim Gorki, Heinrich von Kleist, ETA Hofmann gibi yazarlar esin kaynağı oldu. Potsdam'da dil okuluna

gitti ve okulu bitirdikten sonra Berlin’de yatılı bir okula yerleştirildi. Almanya’dan beklenilenden daha kısa bir sürede döndü ve Bursa’nın Orhaneli ilçesine ilkokul öğretmeni olarak tayin edildi. Aynı yıl Gazi Terbiye Enstitüsü’nün açtığı Almanca yeterlilik sınavına girdi ve sonrasında Aydın Ortaokulu’na Almanca öğretmeni olarak atandı. Bu görevindeyken Komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle hakkında soruşturma açıldı ve tutuklu yargılandı. Serbest bırakıldıktan sonra Konya Ortaokulu’nda Almanca Öğretmeni olarak görevine geri döndü. Bir şiirinde Atatürk’ü eleştirdiği iddiasıyla hakkında yeniden soruşturma başlatıldı ve mahkûm oldu. Konya’dan Sinop cezaevine gönderildi ve memurluktan kaydı silindi. Sabahattin Ali cezası bittikten sonra Ankara’ya giderek göreve yeniden dönebilmenin yollarını aradı ve Atatürk hakkında bir *kaside* yazması istendi. Varlık dergisinin 15 Ocak 1934 tarihli 13. sayısında "Benim Aşkım" adıyla bir şiir yazdı ve Atatürk’ün de onayı alınarak önce Orta Tedrisat Şube Müdürlüğüne, ardından asil olarak Milli Talim ve Terbiye’ye atandı.

8.1.1.2. Edebi şahsiyeti ve Eserleri

Sabahattin Ali toplumcu-gerçekçi yazarlarımızın önde gelen şahsiyetlerindendir. Eserlerini kaleme aldığı dönemin insanlarını çarpıcı betimlemelerle, yer yer karakterler üzerinden sert bir şekilde eleştirmesiyle toplumun içindeki çarpıklıkları dile getirmiş; yazılarında bürokrasi ve siyasileri de eleştirmesi sebebiyle defalarca yargılanmış, sürgün edilmiş, mesleğinden ve devlet memurluğundan uzaklaştırılmıştır. Kısa süren yaşamına rağmen çok sayıda bıraktığı eserlerinin ifade gücü edebiyat çevresi ve okuyucular tarafından beğenilip benimsenmektedir. Ali, yazma tutkusu sayesinde bizlere bu kadar eser bırakabilmiştir. Kırık koluna, askerde olmasına, yasaklı olmasına aldırmaz etmeden yazmaya devam etmiştir. Asım Bezirci 1935-45 yıllarını Sabahattin Ali’nin altın çağı (1979, S. 39) diye tanımlar. 1945 yılında devlet memurluğundan uzaklaştırıldığı için arkadaşı Nazım Hikmet’le birlikte Marco Paşa Dergisi’ni yayınlamaya başlamıştır. Bundan sonraki yazıları hiciv türünde dergiye gönderdiği yazılardır. Ali sadece roman, hikaye, şiir türünde eserler vermemiştir aynı zamanda kitap çevirileri de yapmıştır. Aşağıdaki çeviriler Sabahattin Ali’nin titizlikle yapmış olduğu çevirilerdir. (Siedel, 1983, s. 319-321):

- Dostoyevski'den Namuslu Hırsız (1930).
- Alman Darülfünunlarındaki Vakalara Dair, Friedrich Sternthal (1931).

- Marksizm ve İhtibas. Marx ve Freud, Fritz Sternberg (1932).
- Heinrich Heine'den Mahpusun Şarkısı (1934).
- John Greenleaf Whittier'den Esir Kadınların Şarkısı (1934).
- Beklenen Dakika, Manfred Kyber (1934).
- Geceler Hayrolsun Byron Lord (1934).
- Panteleymon Romanof'tan Karanlık (1935).
- Liam O'Flaherty'den Vatandaş Harbi (1935).
- Bir İdealist ve Beşeriyet, İ. Lefim Sosulya (1936).
- Gottfried Keller'den Bir Çocuğun Terbiyesi ve Edebiyatçılar Arasında (1936).
- Max Memmerich'ten Tarihte Garip Vakalar (1936).
- Adelbert von Chamisso'dan Peter Schlehml'in Acayip Sergüzeşti (1940).
- Sancaktar Cristoph Rilke'nin Aşkına ve Ölümüne Dair, Rainer Maria Rilke (1941).
- Sofokles'in Antigone'si (1941).
- Shakespeare'in Almancaya Tercümesi Hakkında, Ludwig Tieck (1941).
- Gottfried Lessing'den Minna von Barnhelm (1942).
- Üç Romantik Hikaye, H. von Kleist-A. V. Chamisso- E. T. A. Hoffmann (1943).
- Ignazio Silone'den Fontamara (1943).
- Puşkin'den Yüzbaşının Kızı (1944).
- Fr Hebbel'den Gyges ve Yüzüğü (1944).

Sabahattin Ali yaşadığı onca olaya rağmen yazma tutkusundan vazgeçmemiş; yazıları yasaklandığında mahlas ya da başka bir isim altında yazmaya, yayınevleri, dergileri yasaklandığında ise yeni bir isimle dergi açarak yazmaya ve insanlara ulaşmaya devam etmiştir. "Kürk Mantolu Madonna" (1943) adlı romanı Türk edebiyatının en iyi romanlarından biri olarak kabul edilmektedir. Çevirileri son zamanlarda çok satanlar listelerine girmiş ve Türkiye’de rekor sayıda satmıştır. Sabahattin Ali bu romanıyla, eserleri Penguin Klasikleri olarak yayımlanan iki Türk romancısından (Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Saatleri Ayarlama Enstitüsü" ile birlikte) biri oldu ve roman Maureen Freely ve Alexander Dawe'nin çevirisi ve David Selim Sayers'in akademik giriş yazısıyla yayımlandı. Ali'nin eserlerinde çağın ilerisini

yakalamış olması, sadece yazıldığı dönemi değil geleceği de modelleyen tarzı Sabahattin Ali'yi modern edebiyat içinde de var etmeye devam etmiştir.

a. Öykü

Sabahattin Ali ilk olarak öğrencilik yıllarında şiirler ve küçük hikayeler yazarak yazın dünyasına girmiştir. 1935'te çıkardığı ilk öykü kitabı Değirmen'de 16, 1936'daki Kağı'da 13, 1937'deki Ses'de 5, 1943'teki Yeni Dünya'da 13 ve 1947'deki Sırça Köşk'te 13 hikâye yayınlamıştır. Hikayeleri genel olarak toplumsal sorunları ele almakta, eserlerindeki şahsiyetler üzerinden karakter analizleri yapmaktadır. Eserlerinin ortak özelliği sevgi, aşk gibi konuları ele alarak kırsal kesim sorunları ile siyasi ve toplumsal çarpıklıklara yer vermesidir. Başlıca öyküleri aşağıdaki gibidir:

- Değirmen (1935)
- Kağı (1936)
- Ses (1937)
- Yeni Dünya (1943)
- Sırça Köşk (1947)

b. Şiir

1931-1934 yılları arasında yazdığı şiirlerden oluşan kitabı *Dağlar ve Rüzgar*'da 28 adet şiiri bulunmaktadır. Öğrencilik yıllarında yazmış olduğu şiirleri *Kurbağanın Serenadı* adlı defterinde toplamıştır. Şiirlerinin ana temalarını da tıpkı öykülerinde ve romanlarında olduğu gibi aşk, sevgi, bireyin yalnızlığı, bunalımı ve karamsarlığı; hapisanede yazdığı şiirlerde ise hapisane hayatının zorlukları ve kişiler üzerine tahlilleri kapsamaktadır. Sabahattin Ali'nin şiirlerindeki bentler üçlük, dörtlük ve değişik sayıdaki dizelerden oluşmakta ve düz uyak özelliği görülmektedir ve divan geleneğine uygun olarak "Gazel Naziresi", "Terkib-i Bend Risalesi", "Mesnevi" şiirlerini de yazmıştır. Şiirlerini topladığı kitaplar şunlardır:

- Dağlar ve Rüzgâr (1934)
- Kurbağanın Serenadı (1937)
- Öteki Şiirler (1937)

c. Roman

Sabahattin Ali'nin yazmış olduğu üç adet romanı bulunmaktadır. Bu romanlar öncelikli olarak gazetelerde tefrika olarak yayınlanmış daha sonra kitap haline getirilmiştir. İlk romanı *Kuyucaklı Yusuf*, “Tan” gazetesinde tefrika edildikten sonra 1937 yılında kitap haline getirilmiştir. *İçimizdeki Şeytan* romanı, “Ulus” gazetesinde seksen yedi bölüm olarak tefrika edilmiş, ardından 1940 yılında kitap olarak basılmıştır. *Kürk Mantolu Madonna* ise *Büyük Hikâye* adıyla “Hakikat” gazetesinde kırk sekiz sayı olarak tefrika edilmiş ve 1943 yılında kitap olarak basılmıştır. *Kuyucaklı Yusuf* romanında aşk ve sevgi konuları ön plana çıkarken, yanlış yapılmış evliliklerle, köy hayatı ve kırsal yaşam, soysal sorunlar, iletişimsizlik ve bireyin yalnızlığı da işlenen konular arasındadır. *İçimizdeki Şeytan* romanında toplumun elit kesimine bir eleştiri söz konusudur. Aydın denilebilecek bu insanları realist bir bakış açısıyla eleştiren Ali, *Kürk Mantolu Madonna* romanında ise yine aydın denilebilecek insanlar Raif Efendi'nin iş çevresindeki kişiler olup, bu insanlara karşı kahramanın yalnızlığı işlenmiştir. Yazara ait üç adet roman şunlardır:

- Kuyucaklı Yusuf (1937)
- İçimizdeki Şeytan (1940)
- Kürk Mantolu Madonna (1943)

d. Oyun

Sabahattin Ali'nin bir tablo ve üç perdeden oluşan yalnızca bir oyunu *Esirler* adıyla yayımlanmıştır. Bu oyun Türk tarihindeki ilk ayaklanma olarak bilinen Kürşad İhtilali'nden esinlenilerek yazılmıştır.

- Esirler (1936)

8.1.2. Ute Birgi-Knellesen

8.1.2.1. Hayatı

Sabahattin Ali'nin “Kürk Mantolu Madonna”, “İçimizdeki Şeytan ve “Kuyucaklı Yusuf” gibi eserlerinin çevirisini yapan Ute Birgi-Knellesen hakkında pek fazla bilgi yer almamaktadır. 1938’de doğmuş ve uzun yıllar Türkiye’de, İstanbul’da ikamet etmiştir. 1980 yılında İsviçre’ye dönen yazar İsviçre’nin Bern şehrinde Ön Asya Arkeolojisi, Ön Asya Filolojisi ve İslamoloji eğitimi almıştır. 90’lı yıllardan beri de serbest çevirmen olarak hayatına devam etmektedir. 2014 Şubat ayında Türkiye ve

Federal Almanya Cumhuriyeti ortak iş birliği ile düzenlenen Tarabya Çeviri Ödülü'ne layık görülmüştür. Ayrıca Ahmet Altan'ın "Dünyayı Bir Daha Hiç Görmeyeceğim" adlı deneme türündeki kitabını Almanca "Ich werde die Welt nie wiedersehen" adıyla çeviren Ute Birgi-Knellessen'in çevirisi S. Fischer Verlage tarafından yayınlanmış ve bu eser Almanya'da Geschwister-Scholl Ödülü (Scholl Kardeşler)'ne layık görülmüştür. (KTB, 2014)

8.1.2.2. Eserleri ve Çevirileri

Yazarın eserleri kronolojik olarak aşağıda sıralanmıştır:

- Hasan Sabbah: Güngör Dilmen (1992)
- Spuren der Osmanenherrschaft im heutigen Damaskus (1993)
- Scheich Bedreddin und seine Spiegelung in der zeitgenössischen türkischen Literatur (1994)

Çevirileri:

- Nedim Gürsel: Der Oberer (1998)
- Celil Oker: Schnee am Bosphorus: Remzi Ünal Erster Falls (2000)
- Ahmet Altan: Der Duft des Paradieses (2004)
- İhsan Oktay Anar: Der Atlas unsichtbarer Kontinente (2004)
- Sabahattin Ali: Der Dämon in uns (2007)
- Celil Oker: Foul am Bosphorus: ein Fall für Remzi Ünal (2008)
- Sabahattin Ali: Die Madonna im Pelzmantel (2008)
- Halide Edip Adıvar: Mein Weg durch Feuer: Erinnerungen (2010)
- Metin Eloğlu: Fast eine Geschichte: (2012)
- Sabahattin Ali: Yusuf: (2014)
- Mustafa Kutlu: Wie mein Vater Sozialisiert wurde und ich mich verliebte (2016)
- Sevgi Soysal: Tante Rosa: (2016)
- Ahmet Altan: Ich werde die Welt nie wiedersehen (2018)
- Ahmet Altan: Wie ein Schwertstreich Roman (2018)
- Ahmet Altan: Hayat heißt Leben (2021)

8.2. Eserin Özeti

Sabahattin Ali'nin dünyaca ünlenmiş eserinde hikâyenin kahramanı bir şirkette tercümanlık yapan Raif Efendidir. Eser üçüncü bir göz olan Anlatıcı tarafından okuyucuya sunulmaktadır. Anlatıcı bir bankada memur olarak çalışmaktayken işinden edilir ve uzun bir süre iş arar. Bir gün yolda yürürken tesadüf eseri lise arkadaşlarından birine denk gelir ve arkadaşı Anlatıcı'ya ertesi gün çalıştığı iş yerine gelmesini, onun için bir şeyler yapacağını söyler. Anlatıcı kendini toplumdan soyutlamış, içine kapanık ama çevresini sorgulayan biridir. Eski arkadaşının bu teklifi üzerine kendini küçük düşmüş hisseder ve arkadaşının bugünkü halinden pek de memnun olmamıştır. Fakat yapacak bir şeyi olmadığını bildiği ve cebinde kalan son parası da bittiği için çaresiz bankanın yolunu tutar. Arkadaşı Hamdi ona küçük bir iş ayarlamıştır. Çalıştığı şirket ve bankalar arasında irtibat memuru olarak çalışacaktır. Anlatıcı bir an orayı terk etmeyi düşünse de yapacak başka bir işi olmadığı için çaresizce boyun bükür. Kendisine bir oda tahsis edilmemiştir ancak şirkette tercümanlık yapan Raif Efendi'nin odasına yerleştirilir.

Raif Efendi kendi halinde, topluma asgari düzeyde katılan, kimseyle muhabbet edip arkadaşlık kurmayan bir adam görüntüsü çiziyordu. İşine vaktinde geliyor, düzenli çalışıyor, kimseyle konuşmuyor, öğlen yemeklerini odasında yiyor ve işi bitince günlük alışverişini yapıp evine dönüyordu. Bu haliyle mutlu bir aile babası gibi görünüyordu fakat gerçek hiç de öyle değildi. Raif Efendi'nin kalabalık bir ailesi vardı, iki kızı ve karısı haricinde evinde baldızı, baldızının kocası, iki kayınbiraderi ve baldızının çocuklarıyla birlikte oturuyordu. Ufak tefek hastalıkları haricinde izin kullanmıyordu. İşyerinde herkes onun yeteneksiz bir mütercim olduğundan hatta bir yabancı dili bilmediğinden konuşuyor, Anlatıcı ise aksine mesleki yabancı dil olmak üzere Almanca dili üzerinde oldukça mahir olduğunu arkadaşlık ettiği süre zarfında deneyimliyordu. Raif Efendi aynı zamanda iyi bir çizerdi. Bir gün hiddetle odasına giren Anlatıcı'nın arkadaşı Hamdi'nin o halini birkaç dakika içinde olduğu gibi kâğıt üzerine yansıtabilmişti. Onun bu çizimini gören Anlatıcı bu tuhaf adamı iyice merak etmiş ve onu daha yakından tanımak istemişti.

Raif Efendi'nin münzevi hastalıklarından mustarip bir şekilde yine işe gelmediği günlerde yapılması gereken bir tercüme işini evine götüren Anlatıcı onunla arkadaş olmaya başlamış ve hayatına yakından tanıklık etme fırsatı bulmuştu.

Evdekiler için Raif Efendi sadece maddi bir destekçi, varlığı ile yokluğu pek önemsenmeyen biriydi. Bu hastalığı Raif Efendi'yi iyice sarmış işe gidemez olmuştu. Raif Efendi'nin eşi Mihriye Hanım, Anlatıcı'dan işyerinde kalan Raif Efendi'ye ait eşyaları yıkaması için getirmesini rica etmişti. Anlatıcı de Raif Efendi'nin çekmecesini açarak lazım olan eşyaları alıp evine götürdü. Eşyaları arasında siyah kaplı bir defter de vardı. Raif Efendi Anlatıcı'dan bu defteri sobada yakmasını istedi fakat Anlatıcı onu o kadar yakından tanımak için verdiği bütün uğraşlara rağmen bu adamın ruhunu daha derinden tanıyamadığı için defterini bir gece dahi olsa okumak için kendisine vermesini istedi. Raif Efendi bu isteği kabul etti ve Anlatıcı defteri alarak ertesi gün getirmek şartıyla evine götürdü.

Raif Efendi'nin gençlik yıllarından bir anıyı yazdığı bu defterde, umutsuzluğu, çaresizliği ve kimseye anlatamadığı dertlerinin bir tezahürü yer alıyordu. Raif Efendi Havran'lı zengin bir sabun tüccarının oğluydu. Evli iki ablasının kocaları da zengindi. Babasının ayrıca arazileri ve zeytinlikleri de vardı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sanayi Nefise Mektebi'nde güzel Sanatlar eğitimi almış, fakat tahsili sırasında babasının tavsiyesiyle sabunculuk işini ilerletmek için Almanya'ya gitmişti. Almanya savaş sonrası hayatın ucuz olduğu, iş öğrenmenin kolay olduğu bir sanayi ülkesiydi. Raif Berlin' de bir pansiyonda kalıyordu, gündüzleri şehri tanımak için geziyor akşamları pansiyon sahibesi ve diğer misafirlerle Almanya'nın durumu hakkında konuşarak Almancasını ilerletiyordu. Bir gün gazetede genç ressamların bir sergi açacağını okumuştı. Başlangıçta pek dikkatini çekmeyen bu sergiye ertesi gün tesadüf eseri uğramış ve Galeri'yi gezdikten sonra bir resim dikkatini çekmişti. Kürk mantolu bir kadının kendi portresi olan bu resim oldukça dikkatini çekmiş adeta onu büyülemişti. Tıpkı çocukluğunda ve gençliğinde okuduğu kitaplardaki kadınların kafasında canlandırdığı birer tezahürü ve bir karmasıydı bu resim. Günlerce o galeriye giderek o resmin karşısına geçiyor galeri kapanana kadar içerde kalıyor ve resmi her hatlarıyla seyreliyordu. Bir gün yanına bir kadın yaklaşarak neden her gün galeriye gelerek aynı resim karşısında saatlerce beklediğini sordu. Raif utanarak geçiştiren cevaplar verdikten sonra orayı terk etmiş ve bir daha galeriye gitmemişti. Bir akşam yine bir tesadüf eseri pansiyon sahibesiyle yolda yürürken galerideki kadını görmüş ve arkasından gittiyse de onu kaybetmişti. Ertesi akşam yine onu o yolda görme umuduyla tekrar aynı yere gitti ve bir kadının yolda yalnız başına yürüdüğünü gördü. Onu takip etti ve Atlantis adında bir kulübe girdiğini görüp arkasından kulübe girip

oturdu. Bu gördüğü kadın o ressamdı ve aynı zamanda şarkı da söylüyor keman da çalıyordu. Ressam kadın da Raif'i tanımış gösterisi bittikten sonra yanına giderek sohbet etmeye başlamıştı. Ertesi gün buluştular ve arkadaş olmaya karar verdiler. Raif şimdiye kadar hiçbir kadına karşı aşk beslememiş fakat kafasında ve hayalinde düşlediği kadının bu ressam olduğunu hissetmişti.

Raif ve Maria birlikte şehri geziyor, sanattan, doğadan, aşktan ve arkadaşlıktan konuşuyorlardı. Bir süre arkadaş olan ikili daha sonra kuvvetli duygularla birbirlerine âşık olmuşlar fakat bunu hiç dile getirmemişlerdi. Yıl başına yakın bir süre Maria'nın annesi asıl memleketleri olan Prag'a gitmiş Maria da Raif'i yeni yılı kutlamak için davet etmişti. O gece çokça içtikten sonra sokaklara çıkmış ve soğuğa aldırış etmeden dolaşmışlardı. Ertesi gün Maria Raif'e âşık olmadığını söylemiş ve onu yanından göndermişti. Birkaç gün sonra Raif tekrar konuşmak için gittiğinde Maria'nın hastalandığını ve hastanede kaldığını öğrenip onu ziyarete gitti. Maria hastaneden çıkınca da evinde ona bakmaya devam etti. Bir gün eşyalarını almak için pansiyona gittiğinde kendisine bir telgraf geldiğini öğrendi. Telgrafta babasının öldüğünden ve hemen Türkiye'ye dönmesi gerektiğinden bahsediliyordu. Konuyu Maria'ya da açmış Maria da Raif Türkiye'de işlerini hallederken Prag'a, annesinin yanına gitmeye karar vermişti.

Raif Türkiye'ye döndüğünde babasına ait olan malların enişteleri arasında bölüştürüldüğünü, kendisine ise kurak bir zeytinlik bırakıldığını görmüş ama Maria Türkiye'ye gelecek ve mutlu bir şekilde yaşayacaklar düşüncesiyle konunun pek de üzerinde durmamıştı. Maria ile sık sık mektuplaşıyor ve yaptığı hazırlıklardan bahsediyordu. Maria ise ona müjdeli bir haber vereceğini ama bu haber için geleceği tarih olan kasımı beklemesi gerektiğini söylüyordu. Zamanla mektupların arası açılmış, hatta Raif'in gönderdiği mektuplar bile sahibi teslim almadığı için geri gönderilmişti. Raif Maria'nın kendisini unuttuğunu, başka bir erkekte aşkı bulduğunu düşünüp umutsuzluk içinde kendi hayatına geri döndü. Evlenmiş ve iki çocuğu olmuştu, babasından kalan zeytinliği de satıp kayınpederi sayesinde bir bankada iş bulmuş ve Ankara'ya taşınmıştı. Aradan on yıl kadar bir zaman geçtikten sonra bir gün yine rutin iş dönüşü alışverişini yaparken tanıdık bir ses duydu. Bu ses pansiyon sahibesine aitti. Kadın müstemleke tüccarı olan kocasını ziyarete Irak'a gitmiş oradan dönerken Ankara'da mola vermişti. Yanında sekiz dokuz yaşlarında küçük bir kız vardı. Eski günlerden sohbet ettikten sonra Raif Maria'yı sordu. Kadının uzaktan

akrabası oluyordu Maria. Kadın Maria'nın on yıl kadar önce hastalığının ilerlediğini ve hamile olduğunu, doktorların tüm ısrarına rağmen çocuğu dünyaya getirmek istediğini fakat babasının kim olduğunu annesi dahil kimseye söylemediğini ancak son zamanlarda bir Türk'le arkadaşlık ettiğini, yanındaki küçük kızın onun kızı olduğunu, kış mevsimini sıcak memleketlerde geçirmesi için yanına aldığını ve şimdi tekrar büyükannesine götürdüğünü söylüyordu. Raif şaşkınlıktan olduğu yerde kalakalmış, küçük kıza bakmak, adını dahi bilmediği kızını görmek istiyordu fakat trenin kalkma saati gelmiş ve oradan ayrılmıştı. O gün almış olduğu deftere bu karşılaşma anını yazmayla başlayan Raif, hayatında kimseye söylemediği sırlarını anlatmak istercesine yazmıştı. Anlatıcı şimdi çalışma arkadaşını daha iyi tanıyor onu kaybetmiyor adeta baştan ve yeniden buluyordu. Ertesi gün Raif Efendi'nin evine giden Anlatıcı Raif Efendi'nin öldüğünü öğreniyor ve onu son bir kez görmeden elinde defteriyle oradan ayrılıyor, iş yerine giderek Raif Efendi'nin sandalyesine oturup defteri baştan sona tekrar okuyordu.

9. UYGULAMA

9.1. Kültüre Özgü Çeviri Yöntemleri Bağlamında Eserlerin

Karşılaştırılması

Her ne kadar bir çeviri ürünü dilsel öğeleri başka bir dile aktarsa da, dil insanın duygu, düşünce, anlayış, kavrayış ve kültürel özelliklerini şekillendiren ve bunlardan etkilenen, yaşayan bir kavramdır. Bu haliyle dili sadece sistemli aktarma ile sınırlandıramayız. Kültüre özgü ifadelerin çevirisi ise çevirmenleri zaman zaman zorlayan, özellikle iki ayrı ve benzerliği olmayan dillerde sorunlara yol açabilmektedir. Çeviribilimde bu duruma açıklık getirmek için bir takım sınıflandırmalar yapılmıştır. Çevirmenin işini kolaylaştıracağı düşünülen bu sınıflandırmalar kültürel çeviri girdilerinde kullanılmaktadır. Çalışmamızın odak noktası olmamakla birlikte, tespit edilen öğelerin sıralanması gerekliliğine riayet etmek için çalışmaya dahil edilmiştir. Asıl konumuz çeviri eleştirisi olduğundan bulgular diğer bölümde sıralanmıştır. Bu sınıflandırmalara uygun örnekler ise aşağıda yer almaktadır.

9.1.1. Uyarlama (Anpassung)

KM: ... *aklımıza getirmeyiz.* (2021:7)

EM: *Es kommt uns gar nicht in den Sinn....* (2018:5)

KM: “*Sizi merak etmemi tabii bulmuyor musunuz?*” (2021:40)

EM: “*Können sie sich nicht vorstellen, dass Ihr Leben mich interessiert?*” (2018:59)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi “akla gelmek” *Es kommt uns gar nicht in den Sinn* ile “*Sizi merak etmemi tabii bulmuyor musunuz?*” ifadesi ...*dass Ihr Leben mich interessiert?*(*hayatınızın beni ilgilendirmesi*) *şekliyle karşılık bulmuştur. Burada hedef dile yakın bir anlatım benimsenmiştir.*

KM: *Onun için, bu sefer düştüğüm inkisar o nispette büyük oldu.* (2021:58)

EM: *Umso größer war jetzt meine Enttäuschung.* (2018:89)

İnkisar eski Türkçe bir kelime olup hayal kırıklığı anlamındadır. *Onun için, bu sefer düştüğüm inkisar o nispette büyük oldu* cümlesinde *o nispette(oranda)* Almanca olarak *umso größer war ... oran bildiren başka bir ifadeyle karşılık bulmuştur ki doğru bir çeviri anlayışı gördüğümüzü söyleyebiliriz.*

KM: ... *bütün pansiyon halkı biliyordu.* (2021:60)

EM: *Es war in der Pension nicht unbemerkt geblieben.* (2018:93)

Almanca ve Türkçe arasındaki farkın en güzel örneklerinden biri yukardaki cümledir. Anlam olarak aynı doğrultuda fakat anlatım olarak ifadelerin farklı yönlerinin güçlendirildiği cümlelere örnek bir cümledir. Türkçe herkes biliyor, Almanca *nicht unbemerkt geblieben* (fark edilmemiş değil) şeklinde çevrilmiştir ki uyarlamaya güzel bir örnektir.

KM: *Fakat artık değişecektim.* (2021:62)

EM: *Nun, ich war entschlossen, mich zu ändern.* (2018:96)

KM: *Hayır, artık tamamen değişecektim.* (2021:62)

EM: *Nein, das alles würde ich von Grund auf ändern.* (2018:96)

Yukarıdaki iki cümle de aynı şeyden bahsederken ikisinin de çevirisi biraz farklılaşmıştır. *Nein, das alles würde ich von Grund auf ändern* cümlesinde von Grund kökten, baştan aşağı anlamları vardır. Bu anlamlar da *tamamen değişecektim* ifadesiyle anlam olarak yakınsak bir ifadedir.

Diğer Uyarlama çevirileri aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

KM: ... *gökyüzü kapalıydı.* (2021:63)

EM: ... *schwere Wolken verdeckten den Himmel.* (2018:67)

KM: *Demek vakit bu kadar ilerlemişti.* (2021:63)

EM: *Ich hatte gar nicht bemerkt, dass es so spät geworden war.* (2018:98)

KM: ... *gitgide artıyordu.* (2021:55)

EM: ... *wurde immer stärker ...* (2018:84)

KM: *Nitekim bir gün korktuğum başıma geldi.* (2021:56)

EM: ... *dass sich eines Tages meine Befruchtung erfüllte.* (2018:85)

KM: ... *bana fena tesir etmişti.* (2021:56)

EM: ... *hatte mich aus der Fassung gebracht.* (2018:85)

KM: *Bunu ancak şimdi anlıyordum.* (2021:58)

EM: *Vieles wurde mir jetzt erst klar.* (2018:88)

KM: *Yirmi dört yaşına geldiğim halde hala çocukluğumun saflığından kurtulamamıştım.* (2021:65)

EM: *Trotz meiner vierundzwanzig Jahre war ich naiv wie ein Kind.* (2018:101)

KM: *Hayatımda hiç bu kadar mesut olduğumu, içimin bu kadar genişlediğini hatırlamıyorum.* (2021:68)

EM: *Nie in meinem Leben hatte ich ein solches Glück, eine solche innere Befreiung empfunden.* (2018:106)

KM: *“Yüzüme bakmadınız ki!”* (2021:71)

EM: *“Sie haben mich doch gar nicht wahrgenommen!”* (2018:110)

KM: *“Yoksa size çok gülerlerdi!”* (2021:71)

EM: *“ Sie hätten einen Heidenspaß daran gehabt!”* (2018:111)

KM: *Kaynatam öldü ve baldızımla kayınlarım başıma kaldı.* (2021:144)

EM: *Mein Schwiegervater starb und jetzt hatte ich auch noch seine Witwe und Söhne mit ihrem Familien zu versorgen.* (2018:231)

KM: *“Ne diye şaşırdınız?”* (2021:94)

EM: *“Schauen Sie doch nicht so verschreckt drein!”* (2018:148)

KM: *Tıpkı annem gibi sizi de birinin idare etmesi lazım.* (2021:94)

EM: *Genau wie meine Mutter brauchen auch Sie jemanden, der Sie an die Hand nimmt.* (2018:149)

KM: *Size o halimle görünmekten memnun olmayacağımı zannediyorum.* (2021:78)

EM: *Ich glaube, ich möchte lieber nicht, dass Sie mich in jener Aufmachung und Rolle sehen.* (2018:120)

KM: *“En tahammül edemediğim şey merhamettir. Bana acıdığınızı hissettiğim anda allahaismarladık!... Yüzümü bile göremezsiniz.”* (2021:89)

EM: *“Wenn ich etwas nicht ausstehen kann, dann ist es Mitleid. Sobald ich merkte, dass ich Ihnen leidtue, sind wir getrennte Leute!”* (2018:139)

KM: *Anlaşamayacağımızı anlarsak veda eder ayrılırız...* (2021:89)

EM: *Wenn wir feststellen, dass wir uns nicht verstehen, sagen wir “Adieu” und jeder geht seiner Wege.* (2018:139)

KM: *Aradıkları yumuşak lokmayı bende bulamayınca müsavi kuvvetlerle karşı karşıya gelmektense kaçmayı tercih ettiler.* (2021:93)

EM: *Sobald sie merkten, dass ich ein härterer Brocken war, als sie erwartet hatten, zogen sie sich, statt mir Paroli zu bieten, lieber zurück.* (2018:147)

KM: *Size de bütün diğer erkekler gibi, her şeyi kabul eder görünerek her şeyi kabul ettirmek yolunu tutuyorsunuz.* (2021:92)

EM: *Sie machen es genau wie alle anderen Männer; indem Sie vorgeben, alles zu akzeptieren, bereiten Sie den Boden dafür, dass später alles nach ihrem Willen geschieht.* (2018:145)

KM: *Beni anladığınız gözlerinizden belli...* (2021:95)

EM: *In Ihren Augen lese ich, dass Sie mich verstehen.* (2018:149)

KM: *Biraz sarhoş olmaya başladığını anlamıştım.* (2021:108)

EM: *Ich begriff, dass sie nicht mehr ganz nüchtern war.* (2018:171)

Burada *sarhoş olmaya başlamak* ifadesi, Almanca’da ayık olmamak anlamına gelen *nüchtern* ile karşılık bulmuş.

KM: *Fazla şeyler isteyerek bunu da kaybetmek daha mı iyi?* (2021:95)

EM: *Wäre es etwa besser, das aufs Spiel zu setzen, um mehr zu erreichen?* (2018:149)

KM: *Bunları ne diye, neyin uğrunda feda ettik?* (2021:116)

EM: *Warum haben wir das nur aufs Spiel gesetzt?* (2018:183)

KM: *“Boş yere vakit ziyan etmeye ne lüzum var?”* (2021:135)

EM: *Was bringt es, wenn wir hier die Zeit vertrödeln?”* (2018:216)

KM: *Bir saat kadar havadan sudan, ... bahsettik.* (2021:136)

EM: *Eine gute Stunde sprachen wir so über belanglose Dinge.* (2018:216)

KM: *Buna rağmen, konuştuğumuz şeyler, insanı şaşırtacak kadar lüzumsuzdu.* (2021:136)

EM: *Trotzdem brachte ich kein vernünftiges Wort hervor.* (2018:217)

5.1.2. İşlevsel Çeviri (Neutralization)

KM: *Bunu zannetmek için pek saf ve ancak benim kadar gafil olmak lazımdı.* (2021:33)

EM: *... musste jemand so unerfahren und naiv sein wie ich.* (2018:48)

Bu cümlede *gafil* kelimesi aymaz anlamına gelmektedir. Çevirmen *gafil* kelimesini, deneyimsiz, tecrübesiz anlamlarına gelen *unerfahren* kelimesiyle karşılık vermiştir. *Gafil* olmak ise aymazlaşmak anlamındadır ancak çevirmen cümledeki bağlama göre kelimenin anlamının tecrübesiz olacağına kanaat getirmiş ve *unvorsichtig* yerine *unerfahren* kullanmayı tercih etmiştir.

KM: *“Sana bir iş buldum. Yani bir iş icat ettim”.* (2021:13)

EM: *“Ich habe dir eine Arbeit erfunden”.* (2018:15)

Bu cümlede çevirmen erek metinde geçen cümlelerin açıklayıcısı durumundaki diğer cümleyi *“Yani bir iş icat ettim”* kısmını silip iki cümleyi tek cümleye sığdırarak *“erfinden”* fiilini işlevsel hale getirmiş ve cümle tasarrufunu da anlamlı kılmak istemiştir. Her ne kadar erek metinden silinmiş bir cümle gibi dursa da çeviri pratikliği açısından yerinde bir karar diyebiliriz.

KM: ... kenarlarda yüksek kuytu localar vardı. Bunların yarısından çoğunun perdeleri kapalıydı... (2021:65)

EM: *Mehr als die Hälfte dieser Chambres séparées war hinter zugezogenen Vorhängen versteckt.* (2018:101)

Yukarıdaki cümlede dikkat çeken ifade *kuytu localar* yerine Fransızca bir ifadeye yer verilmiş olmasıdır. *Chambres séparées* Fransızca *ayrılmış yatak odaları* anlamına gelmektedir. Çevirmen Almancada böyle bir ifade olmamasından ve eserin yazılmış olduğu yıllarda Almanya’da yoğun ilgi gören yeni bir mekân içindeki özel bölmenin ismini kullanmıştır. Lokantalarda ya da lokallerde kahvaltı, öğlen yemeği ve akşam yemeği yanında özel odalarla müşteriye hizmet veren bu tür yerlerde bulunan özel odalara *Chambres séparées* ya da *sadece Séparées* denilmekteydi. Eserin yazıldığı dönem ve eserin hikayesinin geçtiği yer olan Almanya’da bu tarz işletmelerin varlığı yazarın bu kavramı kendi anadilinde başka bir kavramla ifade etmesini çevirmen yakalamış ve orijinalinde neyden bahsettiğini anlayarak doğru kelimeyi seçerek çevirisini yapmıştır. Çevirmen de erek dile özgü bir kullanım ile aslında o odalardaki verilen hizmet türünü okuyucunun anlamasını kolaylaştıracak bir ifadeyle vermeyi tercih etmiştir ki anlamda kaybolma olmamasının da önüne geçmiştir.

KM: “*Bu söylediğiniz bir an meselesidir.*” (2021:104)

EM: “*Das, was Sie da ansprechen, ist doch nur eine Storchfeuer*”. (2018:164)

Burada çevirmen kısa süreli, çabucak biten bir şey anlamına gelen Türkçedeki saman alevi gibi deyimine karşılık gelen *nur eine Storchfeuer* deyimini kullanarak anlam katmak istemiştir.

Diğer işlevsel çeviri örnekleri aşağıdadır:

KM: ... *beş on kuruş param* (2021:8)

EM: *Meine geringe Ersparnisse* (2018: 6)

KM: ...*sedir* üzerinde (2021:8)

EM: ... *meinen Übernachtungen auf den Sofas* ... (2018:6)

KM: *Bir adımda karşı masaya vardım.* (2021:18)

EM: *Mit einem Satz war ich bei seinem Schreibtisch...* (2018:23)

KM: *... ekmek almak için on bir kuruş lazım olunca, ...* (2021:26)

EM: *... die nötigen elf Kuruş aus seiner Tasche zu berappen.* (2018:36)

KM: *... yirmi beş kuruşluk birkaç romanla moda mecmuaları vardı.* (2021:10)

EM: *... standen ein Paar Groschenroman und Modazeitschriften.* (2018:11)

KM: *Kırk elli lira...* (2021:13)

EM: *Höchstens fünfzig Lira.* (2018:15)

KM: *Üç beş zeytinlik, ...* (2021:134)

EM: *Ein paar Olivenheine, ...* (2018:214)

KM: *İskemleye geçip oturdum.* (2021:14)

EM: *Ich ging zu dem Stuhl hinüber.* (2018:17)

KM: *Bazen büyük kızına gözlerini diker, ondan bir şeyler, sıcak, tatlı bir şeyler bekler gibi dururdu.* (2021:28)

EM: *Nur manchmal blieben seine Augen etwas länger an seiner großen Tochter Necla hängen, als ob er von ihr etwas anderes erwartete, etwas Schönes, Angenehmeres.* (2018:39)

KM: *Onun şimdi bütün mesafelerin ve zamanın arkasına çekilmiş olduğunu ve oraya kimseyi bırakmayacağını seziyor ve hiç sokulmak teşebbüsünde bulunmuyordum.* (2021:30)

EM: *Ich begriff, dass er sich zeitlich und örtlich weit von uns entfernt hatte und niemanden an sich heranlassen würde. Also lies ich auch ihn in Ruhe.* (2018:42)

KM: *Ortada hiçbir şey yokken birdenbire nevre dönüyor.* (2021:30)

EM: *Wie aus heiterem Himmel verliert er plötzlich die Fassung.* (2018:43)

KM: “*Ne o, çapkınlıktan mı geliyorsun?*” (2021:33)

EM: “*Na kommst du von einem flotten Mädchen?*” (2018:48)

KM: *Hakikaten ben de boş durmak istemiyor, gizli gizli hazırlanıyordum.* (2021:44)

EM: *Ich begann sogar, heimlich meinen Auszug vorzubereiten, denn ich wollte wirklich nicht länger untätig zu Hause sitzen.* (2018:64)

KM: *Uzun müddet cevap veremedim.* (2021:98)

EM: *Ich konnte nicht sofort antworten.* (2018:154)

KM: *Başka bir şikâyetim yoktu.* (2021:146)

EM: *Dies war meine einzige Beschwerde.* (2018:234)

KM: *Bütün sırrını beraber alarak ölmüştü.* (2021:154)

EM: *... ihr Geheimnis mit ins Grab genommen.* (2018:247)

KM: *Ev halkı bugün erkenden hep beraber gezmeye gittiler.* (2021:155)

EM: *Die ganze Familie ist heute Morgen in aller Frühe zu einem Ausflug aufgebrochen.* (2018:249)

KM: *Ama bundan sonra her şey bitti.* (2021:155)

EM: *Doch jetzt ist es für all das zu spät.* (2018:250)

KM: “*Siz başınızı alıp gidiyorsunuz...*” (2021:80)

EM: “*Sie hingegen stürmen einfach davon*”. (2018:124)

KM: *Artık Maria Puder, yaşamak için kendisine kayıtsız ve şartsız muhtaç olduğum insandı.* (2021:82)

EM: *Maria Puder war inzwischen für mich ein Wesen, ohne das ich nicht mehr leben konnte.* (2018:128)

KM: “*Adam sen de, söyleyip de ne değişecek sanki?*” (2021:83)

EM: “*Ach, was ändert das schon, wenn ich den Mund aufmache!*” (2018:129)

KM: *Demek ben onun için ehemmiyeti olan bir insandım.* (2021:85)

EM: *Ich war für sie also doch nicht ganz unbedeutend.* (2018:132)

KM: *Gözleri o kadar siyah ve o kadar manalıydı ki, dayanamadım.* (2021:86)

EM: *Ihre Augen waren so schwarz und tief, dass ich meine Neugier nicht länger zähmen konnte.* (2018:134)

KM: *“Hiç merak etmiyor musunuz?”* (2021:86)

EM: *“Wollen Sie es denn gar nicht wissen?”* (2018:135)

KM: *Kendiniz için söylüyorum.* (2021:88)

EM: *Das sage ich nur zu Ihrem Besten.* (2018:138)

KM: *Dilim tutulmuş gibi kaldım.* (2021:89)

EM: *Ihre Worte verschlugen mir die Sprache.* (2018:139)

KM: *Son şarkısını söyledikten sonra ...* (2021:69)

EM: *Als sie ihre letzte Nummer beendet hatte, ...* (2018:107)

KM: *... fakat ben sizi on beş yirmi gün tetkik ettim...* (2021:73)

EM: *..., aber ich habe Sie in den letzten Wochen beobachtet.* (2018:114)

KM: *Zaten birçok taraflarım erkeklere benzer...* (2021:73)

EM: *Ich habe überhaupt ein paar männliche Eigenschaften.* (2018:114)

KM: *“Birbirine uymaz saatlerim vardır...”* (2021:77)

EM: *... halte mich an keine festen Zeiten, ...”* (2018:120)

KM: *Hayatta yalnız yürümek itiyadını kaybetmiş, daha dorusu bu itiyadı asla kazanmamıştı.* (2021:93)

EM: *Sie hat die Fähigkeit, im Leben auf eigenen Beinen zu stehen, verloren, oder richtiger, nie erlangt.* (2018:146)

KM: *Beş on adım gitmemiştim ki, ...* (2021:19)

EM: *..., doch nach nur wenigen Schritten ...* (2018:123)

KM: *Beş on kuruş ekmek parası için bana tahammül edilebilir miydi?* (2021:145)

EM: *Durfte ich erwarten, dass sie mich ertrugen, nur um des geringen Betrags willen, den mein Gehalt ausmachte?* (2018:233)

KM: *“Siz zannettiğim kadar çocuk değilsiniz!”* (2021:96)

EM: *“Sie sind ja gar nicht so naiv, wie ich dachte!”* (2018:151)

KM: *Adamakıllı göreceğimiz geliyordu.* (2021:102)

EM: *... vermissten wir uns beide sehr.* (2018:161)

KM: *“Ben öyle düşünmüyorum.”* (2021:103)

EM: *“Ich gehöre jedenfalls nicht zu denen!”* (2018:163)

KM: *... yüzde yüz isabetli ...* (2021:104)

EM: *... den Kern der Sache ganz traf.* (2018:164)

KM: *Çocuklarım oldu... Onları sevdim, fakat hayatta kaybetmiş olduğum şeyi asla veremeyeceklerini bile bile...* (2021:144)

EM: *Ich wurde Vater... Meine Kinder liebte ich, obwohl ich wusste, dass auch sie mir den großen Verlust meines Lebens nie würden ersetzen können.* (2018:230)

KM: *Fakat ikimiz de bundan şikayetçi değildik.* (2021:108)

EM: *Doch uns war das eigentlich ganz recht.* (2018:171)

KM: *Bir günüüm bir günüme uymaz diye...* (2021:110)

EM: *Meine Launen sind ganz einfach unberechenbar.* (2018:175)

KM: *İkimize de bir sessizlik çöktü.* (2021:114)

EM: *Wir haben beide die Sprache verloren.* (2018:180)

KM: *Beni asıl, bu ümidin boşa çıkması üzüyor.* (2021:116)

EM: *Dass sich dieser Wunsch nicht erfüllte, macht mich so traurig.* (2018:183)

KM: *Yerde son nefesimi verirken ...* (2021:121)

EM: *Und ich würde in meinem Blut am Boden liegend, ...* (2018:192)

KM: *Ne maksatla olduğunu bilmeden oraya gittim.* (2021:124)

EM: *Ich schlug sofort die richtung ein, obwohl ich in jenem Augenblick keinen klaren plan hatte.* (2018:196)

KM: *Maria Puder, hastanede yirmi beş gün kaldı.* (2021:125)

EM: *Maria Puder blieb über drei Wochen im Krankenhaus.* (2018:199)

KM: *Artık seni hiç yanımdan ayırmayacağım.* (2021:131)

EM: *Nein, ich werde dich nie mehr fortschicken.* (2018:209)

KM: *Bizim mantığımızla hayatın mantığı asla birbirine uymuyordu.* (2021:134)

EM: *Unsere logik und die des Lebens deckten sich nie.* (2018:213)

KM: *“Haydi, kahve ocağına var, bir şerbet iç de mahalleye dön, orda oyna!”* (2021:138)

EM: *“Hier, los, hol dir eine Limonade, und dann nichts wie ab, du kannst vor dem Haus spielen!”* (2018:220)

9.1.3. Çıkarma/Silme (Löschen)

KM: *Hangi mantık, hangi hikmet bunların yeryüzünde dolaşıp nefes almalarını emrediyor?* (2021:7)

EM: *Wo liegt die Logik oder der tiefere Sinn, der ihnen befiehlt, auf dieser Erde zu wandeln?* (2018:5)

“Hikmet” kelimesi Arapça kökenli olup, bilgelik, gizli sebep, Tanrı’nın insanlar tarafından anlaşılamayan amacı olarak tanımlanmıştır (TDK). Ayrıca Oxford Sözlük’te bilinmeyen neden, gizine akıl ermeyen neden şeklinde ifade edilmiştir (Oxford). Bu tanımlardan hareketle hedef dile derin anlam şeklinde çevrilerek okuyucuya yabancı bir ifadenin anlaşılması kolaylaştırılmıştır ancak bu çeviri hedef kültürü temel aldığı için yerelleştirme stratejisi ile açıklanabilir. Cümlede geçen diğer bir ifade “nefes almalarını” ise çeviri dışı bırakılarak erek metinde kullanılmamıştır.

KM: *Fakat bunlar da o yaşlardaki her kof insan gibi, ilk rastladığının suratına gılmeyi bir nevi üstünlük alameti sayanlardandı.* (2021:24)

EM: *Doch dieses Geteu, in jedem neuen Gesicht etwas Lächerliches sehen zu wollen, befremdete mich sehr.* (2018:33)

Yukardaki örnekte de görüldüğü gibi *o yaşlardaki her kof insan gibi* ifadesi çeviriden çıkarılmıştır.

KM: *Onun herhangi bir şeye içi sıkıldığını söylemesi beni şaşırttı.* (2021:31)

EM: *Diese Äußerung erstaunte mich nicht wenig.* (2018:44)

Onun herhangi bir şeye içi sıkıldığını söylemesi, Diese Äußerung(bu ifade) şeklinde çevirilerek aslında hem silme hem de işlevsel açıdan pratik bir çeviri olduğı değerlendirilebilir.

KM: *Nitekim araba beş on adım gittikten sonra...* (2021:9)

EM: *Tatsächlich hielt der Wagen kurz darauf an, ...* (2018:8)

KM: *... şuna buna bol bol para savuran şirketin, onun ücretini neden artırmadığını sorunca, genç memurlar gülererek: "Hımbılın biridir de ondan. Doğru dürüst lisan bildiğı bile şüpheli!" diyorlardı.*

EM: *Als ich fragte, wieso denn die Firma, die sonst wohl nicht so auf den Pfenning schaute, trotz Dienstalters sein Gehalt nicht erhöhte, meinte die jüngere Kollegen lachend: "Er ist eben einfach zu träge. Wir zweifeln sogar daran, dass er die Fremdsprache richtig beherrscht".* (2018:18)

Yukarıdaki cümle çevirisine baktığımızda *... şuna buna bol bol para savuran...* ifadesi *die sonst wohl nicht so auf den Pfenning schaute,* şeklinde karşılık bularak silinen kısım başka bir şekilde kendisine çeviride yer bulmuştur.

KM: *Söyleyecek bir şey bulamayarak bir müddet düşündüm, sonra izah etmeye çalıştım.* (2021:103)

EM: *Ich musste eine Zeitlang überlegen, bevor ich versuchen konnte, mich zu erklären.* (2018:163)

KM: *Fakat ortada insanı hayretinden düşüp bayıltmaya sevk edecek bir şey de yoktu.* (2021:47)

EM: *Aber deswegen musste man ja nicht gleich in Bewunderung erstarren.* (2018:70)

KM: *Böyle bir şey hem elimden gelmez hem de bir faydası olmazdı...* (2021:121)

EM: *Es hätte ja auch nichts genützt!* (2018:191)

KM: *Bir kere kendisini, büyük bir itimatla, pek yüksek makamlara layık görüyor ve bilip bilmediği her vadide olur olmaz fikirler yürütmek, istisnasız herkesi istihfaf etmek suretiyle etrafındakileri kıymetine inandırıyor.* (2021:25)

EM: *Mit dem größten Selbstvertrauen glaubte er sich für höchste Ämter berufen; zu allen Themen, gleich ob er sich auskannte oder nicht, wusste er meist völlig unsinnige Meinungen kundzutun; vorallem aber verstand er es, seinen eigenen Wert hervorzuheben, indem er ausnahmslos alle Menschen in seiner Umgebung mit Geringschätzung betrachtete.* (2018:35)

9.1.4. Açıklama (Erklärung)

Dolet, iyi bir çeviri yapılabilmesini, çevirmenin kaynak metin yazarının seçtiği kavramlaneyi kastettiğini, kavramın anlamını, işlemi ve özü tam olarak anlamlandırması gerektiğini vurgular. Çevirmenin anlaşılması güç noktalara açıklık getirmesi gerekir. Çevirmenin kaynak dil ve erek dil üzerinde tam bir hâkimiyeti olmalıdır ve Çevirmen sözcüğü sözcüğüne çeviriden kaçınmalıdır (Öner, 1993: 27).

KM: *... Fena değil... Tek tük muvakkat işler buluyorum.* (2021:8)

EM: *Soweit ganz gut. Ich finde immer wieder einmal eine Stelle auf Zeit!* (2018:7)

Burada dikkat çeken iki ifade de Venuti'nin yerelleştirme stratejisine uygun olarak çevrilmiştir. Türk kültürüne özgü bir ifade olan “fena değil” erek dildeki okuyucunun daha iyi anlayacağı bir ifade olan “oldukça iyi” olarak belirlenmiştir. Buradan hareketle çevirmenin doğru bir çeviri yaptığı söylenebilir. Diğer bir ifade ise “muvakkat” kelimesidir. Eski dilde kullanılan kelime güncel olarak “geçici” anlamına gelmektedir ve çevirmen bu kelimenin karşılığı olan “vorübergehend” yerine sürekli

tek seferlik işler buluyorum şeklinde çevirmiştir. Kelime olarak anlamı vermese de cümle bağlamında kelimenin anlamını vererek açıklama yapmıştır.

KM: “*Bak seni şu hastalıklı, mızımız haline rağmen atmıyoruz*”. (2021:16)

EM: “*Nun sieh sich einer diesen unzuverlässigen Kerl an. Aber wir schmeissen ihn nicht raus, trotz seiner Kränklichkeit*”. (2018:21)

KM: “*Adam sen de, yarıda bırakır otururum!*” dedim. (2021:106)

EM: “*Reg dich nicht auf sagte ich mir wenn's gar nicht geht, setzt du dich halt wieder!* (2018:169)

KM: *Halbuki düinden beri pek çok şeyler söylemek mümkündü. Niçin bu kadar dümdüz ayrılıyorduk.* (2021:136)

EM: *Seit gestern Abend hätte ich doch genügend Gelegenheit gehabt, ihr mein Herz auszuschiütten. Warum nur war unser Abschied so nichtssagend?* (2018:217)

9.1.5. Aktarım (Übertragung)

KM: “*Bana müsaade*” dedim. (2021:11)

EM: “*Auf wiedersehen!*” (2018:13)

Selamlaşma ve vedalaşma ifadeleri her dilde, her kültürde farklılıklar gösterir. Burada yine kültürlere özgü kavramlar olan vedalaşma ifadelerinin farklılığı göze çarparken anlam olarak birbirine benzediği için ve hedef dilde başka bir vedalaşma ifadesiyle yeri doldurulamayacağı için en uygun ifade olan “Auf wiedersehen” tercih edilmiştir ve doğru bir çeviri olduğu söylenebilir.

KM: ... *bunu burada yüzüne vurmuyacağımdan emin olduğu için böyle pervasızca konuşuyordu.* (2021:11)

EM: *Oder er redete einfach so daher, weil er sicher sein konnte, dass ich ihm diese Tatsache nicht unter die Nase reiben würde.* (2018:12)

Burada dikkat çeken nokta Türkçe bir deyim olan “*yüze vurmak*” ifadesinin Almanca karşılığı olan “*unter die Nase reiben*” ile kullanılmasıdır. Deyimler çevrilirken erek dildeki karşılıkları ile çevrilirler. Deyimler kültürden kültüre farklılık gösterse de anlam olarak aynı doğrultuda olduğu için çeviri arasındaki anlam farkları da en aza indirgenmiş olmaktadır.

KM: *Sonra ağır ağır başım önümde...* (2021:13)

EM: *Doch dann machte ich ganz langsam und mit gesenktem Kopf...* (2018:15)

İkilemeler belki de çevrilmesi en zor olan kelimelerdendir. Türkçe’de çok fazla ikileme vardır ve Almanca karşılıklarıyla neredeyse hiç örtüşmez. Bu yüzden ikilemeye en yakın anlamın tercih edilmesi zorunluluğu doğar. Çevirmen de eserde sık sık geçen ikilemeleri, kullanım yeri ve durumuna göre bağlamsallaştırarak erek dilde o ikilemenin karşılığı olabilecek sözcük seçerek yerelleştirme stratejisine uygun bir çeviri anlayışı benimsemiştir.

KM: *... bir müddet beni süzdü.* (2021:14)

EM: *... fasste mich jetzt aufmerksam ins Auge.* (2018:16)

Bu cümlede süzmek kelimesi tepeden tırnağa dikkatlice bakmak anlamında kullanılmıştır. Çevirmen bu kelimeyi bir deyim olan *ins Auge fassen* kullanarak anlamına uygun bir çeviri anlayışı sergilemiştir.

Diğer aktarım çeviri örnekleri ise aşağıdaki gibidir:

KM: *Şimdiye kadar tesadüf ettiğim insanlardan bir tanesi...* (2021:7)

EM: *... die meinen bisherigen Leben kreuzten...* (2018:5)

KM: *Hangi hain tesadüf dün onları yolumun üstüne çıkardı.* (2021:42)

EM: *Welch ein böser Zufall da wohl meinen Weg kreuzte.* (2018:62)

KM: *Hangi mantık, hangi hikmet bunların yeryüzünde dolaşıp nefes almalarını emrediyor?* (2021:7)

EM: *Wo liegt die Logik oder der tiefere Sinn, der ihnen befiehlt, auf dieser Erde zu wandeln?* (2018:5)

KM: ... ara sıra davet edildiğim *ıçki sofralarında* ... (2021:8)

EM: ... *gut begossenen Abendessen*, zu denen ich hin und wieder von Bekannten eingeladen wurde... (2018:6)

KM: *“Hep bankada mısın?” diye sordu.*

“Hayır, ayrıldım” dedim.

“Nereye girdin?”

“Açıktayım” (2021:9)

EM: *“Bist du immer noch bei der Bank?”*

“Nein, nicht mehr”

“Und was machst du jetzt”

“Ich bin arbeitslos” (2018:9)

KM: ... *yıkanmaya gitti.* (2021:10)

EM: ... *um sich frisch zu machen.* (2018:9)

KM: ... *şuurlu dalgınlıktı.* (2021:10)

EM: ... *unbeabsichtigte Gleichgültigkeit.* (2018:10)

KM: *“Yazı filan yazıyor musun?” dedi.* (2021:11)

EM: *“Schreibst du immer noch?” fragte Hamdi also.* (2018:11)

KM: *“Erkennen gel, beni gör.”* (2021:11)

EM: *“Also komm morgen zu mir, am besten am Vormittag”.* (2018:12)

KM: *Bir anda hatırladım.* (2021:11)

EM: *Erst jetzt kam es mir wieder in den Sinn.* (2018:13)

KM: *Ağır ağır yürüdüm.* (2021:12)

EM: *Langsam und bedächtig ging ich nach Hause.* (2018:13)

KM: *Hadi bakalım!...* (2021:13)

EM: *Das wär's für heute!* (2018:15)

KM: *Ve artık pençesine düşmüş olduğum çaresizlik...* (2021:13)

EM: *... voll von mir Besitz ergriffen hatte.* (2018:16)

KM: *Nihayet rasgele bir kapıyı araladım.* (2021:13)

EM: *Schließlich öffnete ich die erstbeste Tür.* (2018:16)

KM: *... kendisi sessiz sedasız, allahlık bir adamdır, kimseye zararı olmaz.* (2021:14)

EM: *Er ist ein stiller, gutmütiger Typ, der niemandem schadet.* (2018:16)

KM: *"Biz Frenkçe biliriz!"* (2021:15)

EM: *"Wir verstehen Ausländisch"* (2018:19)

KM: *... ufak tefek alışverişini yaptıktan sonra hemen evine gidiyordu.* (2021:15)

EM: *...ging er nach Tätigkeit seiner bescheidenen Besorgungen sofort nach Hause.* (2018:19)

KM: *Meraktan yerimde duramıyordum.* (2021:18)

EM: *Meine Neugierde riss mich fast von meinem Stuhl.* (2018:23)

KM: *... büsbütün çıkmaza giriyordum.* (2021:19)

EM: *... verwirrte mich vollends.* (2018:24)

KM: *"Pekâlâ, bak bakalım nesi var. Bu sefer fazla uzadı!"*. (2021:20)

EM: *"Gut. Und sieh mal nach, was er eigentlich hat. Diesmal übertreibt er wirklich!"*. (2018:27)

KM: *Şöyle iliştim.* (2021:22)

EM: *Ich nahm vorsichtig Platz.* (2018:28)

KM: *Hiç de fena insanlar değillerdir. Yalnız boş, bomboş mahluklardı.* (2021:24)

EM: *..., dass sie eigentlich gar nicht so übel waren, nur eben völlig oberflächlich.* (2018:33)

KM: *Raif Efendi'nin cılız ücretine yüklenmekteydi.* (2021:25)

EM: *Raif Efendi mit seinem dürftigen Gehalt geradestehen.* (2018:36)

KM: *Buna rağmen evde zavallı ihtiyardan başka herkesin borusu ötüyordu.* (2021:26)

EM: *Trotzdem hatte im ganzen Haus niemand so wenig zu sagen wie dieser arme alte Mann.* (2018:36)

KM: *Bundan sonra aradaki buzu çözmeye, bu insanların birbirine duyduğu müthiş yabancılığı gidermeye imkân yoktu.* (2021:28)

EM: *Ich sah keinen Weg, wie die schreckliche Fremdheit, die wie ein Eisblock zwischen jenen Menschen stand, zum schmelzen gebracht werden können.* (2018:39)

KM: *Raif Efendi'nin halini bu sefer biraz düşkün buldum... her zamanki çocukça tebessümü bana daha ziyade yüzün adalelerini yoran bir sırıtma gibi geldi.* (2021:30)

EM: *Raif Beys Zustand schien mir ernster als sonst... Das kindliche Lächeln, mit dem er mich gewöhnlich empfing, ähnelte diesmal einem gequälten Grinsen.* (2018:43)

KM: *“Bir şeye mi canınız sıkıldı?”* (2021:31)

EM: *“Hat Sie etwas bedrückt?”* (2018:44)

KM: *Bir de ben bu halimle kalkıp başka bir insanın kafasının içini tahlil etmek, onun düz veya karışık ruhunu görmek istiyordum.* (2021:33)

EM: *Und ich maßte mir trotzdem an, die innersten Gedanken eines anderen zu erraten und in seine mehr oder weniger komplizierte Seele zu schauen!* (2018:48)

KM: *... büyük bir üzüntü içindeydi.* (2021:34)

EM: *... merkte man ihr doch ihren Kummer an.* (2018:49)

KM: *“Yahu ne oluyor bunlara? Hemen ölüyor muyuz?” diye söylenmişti.* (2021:34)

EM: *Mein Gott, wie die sich anstellen! Als ob ich jeden Augenblick das Zeitliche segnen würde!* (2018:50)

KM: *“Aman Raif Bey” dedim. Bunlar ne biçim laflar...* (2021:35)

EM: *“Aber nicht doch, Raif Bey” wandete ich ein. Was sagen Sie denn da?* (2018:50)

KM: *“Ne münasebet?” dedi.* (2021:35)

EM: *“Das kommt gar nicht in Frage”* (2018:51)

KM: *“Ne münasebet, Raif Bey!” dedim. “Yazık değil mi? Size uzun zaman arkadaş olmuş bir defteri manasız yere yakmak doğru mu?”* (2021:40)

EM: *“Das geht doch nicht, Raif Bey!” rief ich. “Wäre das nicht viel zu schade? Es kann doch nicht recht sein, dieses Heft, das Ihnen so lange Gesellschaft geleistet hat, jetzt einfach zu verbrennen!”* (2018:58)

KM: *“Orada hiç olmazsa kafamı dinlerim” diyordu.* (2021:35)

EM: *“Dort habe ich wenigstens meine Ruhe”* (2018:51)

KM: *Yalnız kalmak istediği her halinden belliydi.* (2021:35)

EM: *Man sah ihm an, wie gern er allein gewesen wäre.* (2018:51)

KM: *“Zahmet olacak ama...”* (2021:36)

EM: *“Wenn's dir nicht zu viel ist”.* (2018:52)

KM: *“Ne oluyorsunuz Raif Bey?” dedim.* (2021:41)

“... Peki ama ne lüzumu var? Yetmez mi artık?” (2021:36)

EM: *“Wir können Sie so etwas sagen, Raif Bey!” protestierte ich.*

“... Wozu das Ganze? Ist es nicht langsam genug?” (2018:52)

KM: *“Korkulacak bir şey yok herhalde... Atlatacak inşallah!”* (2021:38)

EM: *“Es ist wohl nicht so schlimm. Er wird das hoffentlich bald überstanden haben!”* (2018:56)

KM: “Oku, göreceksin!” (2021:41)

EM: “Lies du selbst, und du wirst mich verstehen!” (2018:61)

KM: *Hayatının en mühim kısımlarını ihtiva ettiği muhakkak olan bu defterle bile artık alakasını kesmiş bulunduğunu anladım.* (2021:41)

EM: *Sogar dieses Heft, das-ich war dessen sicher- die wichtigsten Vorkommnisse seines Lebens enthielt, war also für Raif Efendi nicht mehr von Bedeutung.* (2018:61)

KM: ... *bu kadar acı olacağını tasavvur edememiştim.* (2021:41)

EM: ... *doch mit einem so schrecklichen Schmerz hatte ich nicht gerechnet.* (2018:61)

KM: “*Seninle hiç şöyle uzun boylu konuşamadık evladım.*” (2021:42)

EM: “*Wir haben uns nie richtig ausführlich miteinander besprechen können, mein Sohn.*” (2018:61)

KM: *İnsanın muhakkak kendini boşaltması lazım.* (2021:43)

EM: *Aber der Mensch muss sich nun einmal auf irgendeine Weise mitteilen.* (2018:63)

KM: “*Yahu, sen kız olacaktıydın ama yanlış doğmuşsun.*” (2021:44)

EM: “*Bei deiner Geburt ist ein Fehler passiert, du hättest als Mädchen auf die Welt kommen sollen!*” (2018:66)

KM: *Elime geçen her şeyi okuyor, ...* (2021:45)

EM: *Ich verschlang, was mir unter die Finger kam, ...* (2018:67)

KM: ..., *bu manasız ve lüzumsuz ürkeklik...* (2021:46)

EM: ..., *Meine übertreibene Schüchternheit und die Furcht* (2018:67)

KM: ... *bir yerden duymuş...* (2021:46)

EM: ...*Ihm war zu Ohren gekommen.* (2018:69)

KM: *Haftada üç defa akşamüzerleri...* (2021:49)

EM: *An drei Nachmittagen in der Woche...* (2018:74)

KM: ... *müthiş iptilasının kurbanı olup gidiyordu.* (2021:50)

EM: ... *von dieser schrecklichen Hörigkeit ins Verderben ziehen.* (2018:75)

KM: *Yüzünde yama gibi duran gülümseme, ...* (2021:67)

EM: *Das unechte Lächeln in ihrem Gesicht ...* (2018:104)

KM: *Çünkü bunları ne de olsa isteyerek yapacaktı. Kendini unutarak, kapıp koyuvererek yapacaktı.* (2021:67)

EM: *Denn das hätte sie wenigstens freiwillig getan, vielleicht aus Übermut oder Gleichgültigkeit oder einfach nur aus Selbstvergessenheit.* (2018:104)

KM: *Hiç de beklediği gibi olmadı.* (2021:144)

EM: *Doch da wurde er enttäuscht.* (2021:231)

KM: *Onun boşluğunu değil, fakat yokluğunu hissedecektim.* (2021:138)

EM: *Ich würde ihn nicht wirklich vermissen, sein Fehlen aber doch spüren.* (2018:221)

KM: *Onların beni anlamalarına imkân yoktu. İzahat vermeye de asla mecbur değildim.* (2021:141)

EM: *Wie sollten sie mich auch verstehen? Ich fühlte mich jedoch nicht im Geringsten verpflichtet, sie aufzuklären.* (2018:225)

KM: ... *şehri aşağı yukarı çıkmaz sokaklarına kadar biliyordum.* (2021:142)

EM: *Und die Stadt war mir bis in die verwinkelsten Gassen vertraut.* (2018:228)

KM: *Bir insana bir insan herhalde yeterdi.* (2021:143)

EM: *Ganz sicher kann ein Mensch einem anderen alles sein.* (2018:228)

KM: *Var zannedilen şeyler bir anda yok oluverdi.* (2021:143)

EM: *Das ganze Luftschloss fiel in einem Augenblick zusammen.* (2018:229)

KM: *Halbuki buraya bütün hayatımla, bütün yaşayan taraflarımla merbuttum.* (2021:134)

EM: *Wie stark fühlte ich dagegen die Bindung an diesen Ort; jede Faser meiner Existenz hielt mich hier fest.* (2018:214)

9.1.6. Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri (Wörtliche Übersetzung)

Kelimesi kelimesine çeviride, odak sadece morfolojik, sözlüksel ve sözdizimsel yapılar üzerindedir. Cümle sırası, metin sırası ve metin işlevi ihmal edilir. Bu tür bir çeviri, örneğin, yabancı dil yapılarını yakınlaştırmak için yabancı dil dersinde kullanılabilir ve erken dönem İncil çevirilerinde de kullanılmıştır.

KM: ... *hatta mevlit dinlerken tasavvur ettiğim...* (2021:51)

EM: ... *wenn ich dem Mevlut lauschte.* (2018:78)

Mevlit özel bir isim olduğu için, tinsel bir kavramın karşılığı olmadığı durumlarda orijinali kullanılmaktadır.

KM: *Ramazan geceleri onun, ...* (2021:54)

EM: *In den Ramazannächten stahl ich mich ...* (2018:83)

Cümlede geçen Ramazan geceleri ifadesi de yine sözcüğü sözcüğüne çeviri anlayışı çerçevesinde *Ramazannächten* şeklinde karşılık bulmuştur. Benzer bir örnek de aşağıdadır:

KM: ... *gemi şeklinde yazılmış bir “Amentü” levhası vardı.* (2021:21)

EM: ... *an der Wand hing eine Amentü-Kalligraphie, in ein Form eines Schiffes aufgezeichnetes Glaubennsbekennntnis.*

KM: ... *teraviye gidişini seyretmek...* (2021:55)

EM: ... *um zum Gemeinschaftsgebet zu gehen...* (2018:83)

KM: *Hayatımda ilk defa böyle bir Madonna görüyordum.* (2021:53)

EM: *Eine solche Madonna war mir im Leben noch nicht unter die Augen gekommen.* (2018:81)

KM: ... *ilk yaptığım iş ondan kaçmak olurdu.* (2021:55)

EM: ... *ging ich ihr konsequent aus dem Weg.* (2018:83)

9.2. BULGULAR

Usta yazar Sabahattin Ali'nin güçlü kaleminden çıkan eser gerek eski Türkçe kelimeleri gerekse ustalıkla kullandığı söz oyunları, deyimler ve metaforlarla okuyucu üzerinde derin etki bırakmaktadır. Okurda istenilen etkinin gerçekleşmesi için kullandığı üslup ve dil araçlarını çeviride nasıl karşılanmış, incelenmiş ve bulgular edebi çeviri eleştirisi özelinde aşağıda sıralanmıştır:

KD: ... *bir an evvel çoluğuna çocuğuna kavuşmaya can atıyor.* (2021:15)

HD: ... *so schnell wie möglich zu Frau und Kindern zurückkehren wollte.* (2018:19)

Çevirmen bu örnekte hedef dilin ifade araçlarının her birini bilinçli olarak kullanması, bunu yaparken estetik işlevini de hesaba katarak bağlamsal anlamı çevirmeye çalışması gerekir. İlk örnekte “*çoluğuna çocuğuna kavuşmaya*” ikilemesi, eş ve çocuklardan müteşekkil aileye vurgu yapmaktadır. Çeviren de benzer bir ifade olan *Frau und Kindern zurückkehren* şeklinde çevirerek her iki dile de hakim olduğunu göstermiş ve doğru bir seçim yapmıştır.

KD: “*Nurten'i yollayıver. Üç adımlık yer!*”. (2021:22)

EM: “*Schick Nurten, es sind doch nur drei Schritte!*”. (2018:30)

Bu çeviri, çevirmenin içerik ve üslup açısından aslına yaklaşılmaya çalıştığını açıkça ortaya koymaktadır. Kaynak metinde, “*Üç adımlık yer!*” hedef metinde “*es sind doch nur drei Schritte!*” (sadece üç adımlık) olarak çevrilmiştir. Kaynak metnin hem üslubu hem de içeriği açısından aslına sadık kalınarak yeniden üretildiği için çevirinin bu yorumunu geçerli buluyoruz. Orijinale bağlılık ilk ve en yüksek gerekliliktir. İçinde, Snell-Hornby'nin (1994:22) de belirttiği gibi, çeviri özünü tamamlar. Vefa dediğimiz şey, zamanın ruhunu aslına bağlayan genel ruhani ilişkinin bireysel olarak gerçekleştirilmesidir.

KD: “*Oku, göreceksin!*” (2021:41)

HD: “*Lies du selbst, und du wirst mich verstehen!*” (2018:61)

KD: “*Ne oluyorsunuz Raif Bey?*” dedim. (2021:41)

KD: “... *Peki ama ne lüzumu var? Yetmez mi artık?*” (2021:36)

HD: “*Wie können Sie so etwas sagen, Raif Bey!*” protestierte ich. . (2021:41)

KD: “... *Wozu das Ganze? Ist es nicht langsam genug?*” (2018:52)

Çevirmen metinle günlük dil ilişkisini, kendi deneyim dünyasını sorgulamaya ve kaynak metnin yazarının amaçladığı anlam bağlamına uygun olarak şekillendirmelidir. Bu anlamda çevirmenin görevi, diğer şeylerin yanı sıra, kültürler arasındaki iletişimsel farklılığı ortadan kaldırmaktır. Almanca ve Türkçe gibi farklı kültürler arasında yapılan çevirilerde dilsel bağlamı, dilbilimsel-biçimsel bileşenleri, metin evrenini ve diğer sosyo-kültürel durumu ve farklı bilgi gereksinimlerini daha da dikkate almak zorundadır. Burada “Oku, göreceksin!” olarak kaynak metinde geçen ifadeyi, “Lies du selbst, und du wirst mich verstehen!”(Kendin oku, beni anlayacaksın) şeklinde hedef metinde yer bulmuştur. Almancada görmek anlamına gelen *sehen* fiili tıpkı İngilizcede olduğu gibi *anlamak* anlamına da gelmektedir. Ancak böyle bir kullanım Türkçe için söylenemez. İkinci diyalogda “Ne oluyorsunuz Raif Bey?” cümlesi, “Wie können Sie so etwas sagen, Raif Bey!” (Nasıl böyle konuşursunuz Raif Bey?) olarak çevrilmiştir. Çevirmen günlük konuşma diline ait bu ifadeyi erek kültür okurunun anlayacağı başka bir ifadeye çevirerek yerelleştirme stratejisi uygulamış, hedef okura yaklaşmıştır.

KD: “*Yahu, sen kız olacaktıysın ama yanlış doğmuşsun*”. (2021:44)

HD: “*Bei deiner Geburt ist ein Fehler passiert, du hättest als Mädchen auf die Welt kommen sollen!*” (2018:66)

Bu örnekte çevirmen, orijinal metnin estetik ve üslup değerinde eksiltme veya azaltmaya yol açmayan, çeviriye fazladan açıklama olan “*Bei deiner Geburt ist ein Fehler passiert*” eklemiş, üslup açısından kaynak metinle eşdeğer bir çeviri yakalamıştır. Okuyucuya fazladan açıklamak yapmak çevirmenin tercih edeceği bir stratejidir ve hedef dil okuyucusunun beklentileri ve yazarın amaçladığı niyet yerine getirilmiş olur; aynı şekilde, orijinalin edebi değeri kaybolmaz, korunur. Böyle bir bağlam alıcı üzerinde mümkün olan en iyi etkiyi yakalayabilir.

KD: ..., *bu manasız ve lüzumsuz ürkeklik...* (2021:46)

HD: ..., *Meine übertreibene Schüchternheit und die Furcht* (2018:67)

Yazarın üslubundan ve romanın edebi niteliğinden sapma olarak özetlenebilir. Ali “anlamsız ve gereksiz ürkeklik, korkaklık” anlamında bir ifade kullanmıştır, çevirmen ise “abartılı utangaçlığım ve korkum” olarak çevirmiştir. *Diese sinnlose und unnötige Schüchternheit, Angst, Befürchtung, Scheu* ve hatta *Befangenheit* kullanılabilirdi. Bunun için çevirmene büyük sorumluluk düşmektedir; Eseriyle bir eseri, bir yazarı, bir kültürü, bir dönemi yüceltebileceği gibi, başka bir kültür için anlamsız hale de getirebilir. Bu nedenle eserinde bağlamı koruyan kaynak dil öğelerinin eşdeğerliğini ve metnin alıcı üzerindeki estetik etkisini daima göz önünde bulundurmalıdır.

KD: *Hayatımda ilk defa böyle bir Madonna görüyordum.* (2021:53)

HD: *Eine solche Madonna war mir im Leben noch nicht unter die Augen gekommen.* (2018:81)

Almanca konuşan okuyucular için çoğunlukla daha kolay, akıcı ve sorunsuz bir okuma deneyimi sağlamak isteyen çevirmenin çeviri stilini ve stratejisini açıkça gösteren örneklerden biri de bu örneğimizdir. Çevirmenin eserde açıklayamadığı bölümleri veya daha iyi anlaşılacağını düşündüğü kısımları bir deyimle açıklamak, sık sık başvurduğu stratejilerden biridir ve çevirmenin kendi başına değerlendirme çabası göstermek yerine alıcı sistemin çıkarları doğrultusunda yabancılaştırma stratejisini de işe kattığı söylenebilir. Halbuki ideal bir çeviride çevirenin öncelikli görevlerinden biri de, eserin üslup bileşenlerini hedef dil versiyonuyla sözdizimsel olarak yeniden üretmeye çalışmasıdır. İdeal bir çeviride edebi metnin üslup araçları, içeriğe ek olarak hedef dilde eşdeğeri bir malzeme bulmasını sağlar.

KD: *Sabahtan beri kurduğum binanın yerinde yeller esiyordu.* (2021:63)

HD: *Das ganze seit dem Morgen aufgebaute Lügengebäude stürzte in sich zusammen.* (2018:98)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi birbirinden doğrudan farklılaşan yapıları çevirmenin doğru tasarlanması oldukça zorlayıcı olabilir. Bu durum, sadece

iki dilin karşıt yapılar da olmasından kaynaklı değil, aynı zamanda çevirmenin kaynak metni olabildiğince kelimesi kelimesine aktarma çabasından da kaynaklanabilmektedir. Çevirmen, HD kültürünün bağlamını, kurallarını bilmelidir. Koller'e göre çeviri, “bir yandan kişinin kendi diliyle, yani dil çalışmasıyla, öte yandan kendi kültürüyle, yani kültürel çalışmayla çalışmasıdır” (1997:59). İlk örneğimizde var zannedilen şeyler ile dolaylı yoldan olmayan, namevcut bir durumdan söz edilmektedir.

KD: *Yüzünde yama gibi duran gülümseme, ...* (2021:67)

HD: *Das unechte Lächeln in ihrem Gesicht ...* (2018:104)

Ali bu cümlede sahte, gerçek olmayan anlamına gelen “yama gibi” ifadesini kullanmıştır, çevirmen de yazarın bu niyetini anladığı için “Yüzündeki sahte gülümseme” anlamına gelen “unechte Lächeln” ifadesini tercih etmiştir. Şu ana kadarki incelemelerimizde çevirmenin yazara saygısı görülebilmekte ve olabildiğince kaynak metne sadık kalmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

KD: *..., boşuna emek!* (2021:77)

HD: *... das ist verlorene Liebesmüh!* (2018:120)

“... boşuna emek, bir şey için uğraşmanın gereksiz olduğu görüşünü taşıırken *verlorene Liebesmüh* ise aşk uğruna girilen çabanın heba olduğu anlamına gelmektedir. KD’de kullanılan ifade cümlelerin bütününe bakıldığında sadece nafile emekten bahsedilmemektedir aslında, cümlede açıkça belirtilmese de bağlamdaki anlamı aşkı için uğraşmanın boş bir uğraş olacağını, çevirenin romanın baş karakteri Raif’in de psikolojik olarak iyi bir tahlilini yaptığını göstermektedir.

KD: Demek ben onun için *ehemmiyeti olan* bir insandım. (2021:85)

HD: Ich war für sie also doch *nicht ganz unbedeutend*. (2018:132)

KD: Gözleri o kadar siyah ve o kadar *manalıydı ki, dayanamadım*: (2021:86)

HD: Ihre Augen waren so schwarz und tief, dass ich meine Neugier nicht länger zähmen konnte: (2018.134)

Yukarıdaki iki örnekte de çevirmenin kendisini kaynak dilin yerine koyarak, ondan ilham aldığını, eşdeğerleri belirlemeye çalıştığı çıkarımına varılabilir. Çevirmen, kaynak dil biçimine benzer şekilde, okuyucuda aynı etkiyi yaratmayı amaçlayan hedef dil biçiminde anlamlı birimler seçmiştir. Örnekleri incelersek “*ehemmiyeti olan*” (önemli), sözcüğü “*nicht ganz unbedeutend*” (çok da önemsiz değil) şeklinde; “*manalıydı ki, dayanamadım*” ifadesi, “*tief, dass ich meine Neugier nicht länger zähmen konnte*” (o kadar derindi ki, merakımı artık dizginleyemedim) cümleleriyle karşılık bulmuştur.

KD: *Artık Maria Puder, yaşamak için kendisine kayıtsız ve şartsız muhtaç olduğum insandı.* (2021:82)

HD: *Maria Puder war inzwischen für mich ein Wesen, ohne das ich nicht mehr leben konnte.* (2018:128)

Yukardaki örnek de yine çevirmenin üslubunu ortaya koyan örneklerden olarak göze çarpmaktadır. Orijinal eserde geçen, *yaşamak için kendisine kayıtsız ve şartsız muhtaç olduğum* ifadesindeki *kayıtsız şartsız* ikilemesi ve *muhtaç olduğum* ibaresi çıkarılmış; *ohne das ich nicht mehr leben konnte* “onsuz yaşayamacağım” şeklinde azaltılarak okura sunulmuştur. Çevirmen yer yer eserin aslından kaymalar ve kopmalar olmadan çıkarmalar, eklemeler ve eş değeriyle yeniden anlam kazandırmalar yapabilir. Bunu yapması eserin orijinal değerini etkilemiyorsa, yerinde ve uygun bir tutum olarak değerlendirilmektedir ancak eserin sanatsal ve üslupsal yönünü etkiliyorsa doğru bir strateji olarak karşılık görememektedir. Her iki dilin yapı unsurları ve söz bileşenleri birbirinden amaen farklı olduğu için çevirmen zaman zaman hedef okura orijinal eseri yaklaştırma çabasından bazı çıkarmalar veya eksiltmeler yapmaktadır. Bağlamına bakıldığında anlamı verdiği için yerinde bir karar olarak değerlendirilmektedir.

KD: *Aradıkları yumuşak lokmayı bende bulamayınca müsavi kuvvetlerle karşı karşıya gelmektense kaçmayı tercih ettiler.* (2021:93)

HD: *Sobald sie merkten, dass ich ein härterer Brocken war, als sie erwartet hatten, zogen sie sich, statt mir Paroli zu bieten, lieber zurück.* (2018:147)

KD: *Bir saat kadar havadan sudan, bahsettik.* (2021:136)

HD: *Eine gute Stunde sprachen wir so über belanglose Dinge.* (2018:216)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi söz sanatları ve deyimisel ifadeler kullanılmıştır. Kaynak metnin sanatsal ve estetik biçimini göz önünde bulundurursak, çevirmenin bahsi geçen deyimleri hedef dildeki deyimlerle değiştirdiğini söyleyebiliriz, yani “*yumuşak lokmayı*”, “*härterer Brocken*”; “*havadan sudan*”, “*belanglose Dinge*” ifadeleri anlamsal olarak birbirlerini yerini tutan ve eşdeğer görevde ifadelerdir. Dikkat edilmesi gereken bir nokta Almanca ve Türkçe’nin deyimlerinin farklı sözcüklerle hayat bulmasıdır. Yumuşak lokma Türkçede kolay elde edilebilen, sorun çıkarmayan anlamlarında kullanılır, *härterer Brocken* (sert kaya) ise kolay lokma olmayan anlamında kullanılır. Alıcının bakış açısından çevirmen, bu deyimleri kaynak metinde erek dildeki karşılığıyla aktarmayı başarmıştır; okuyucu üzerinde aynı etkiyi yaratabilir.

KD: *Fazla şeyler isteyerek bunu da kaybetmek daha mı iyi?* (2021:95)

HD: *Wäre es etwa besser, das aufs Spiel zu setzen, um mehr zu erreichen?* (2018:149)

KD: *Bunları ne diye, neyin uğrunda feda ettik?* (2021:116)

HD: *Warum haben wir das nur aufs Spiel gesetzt?* (2018:183)

Mecazlı bir ifadeyi sözcüğü sözcüğüne tercüme ederek anlaşılır ve güvenilir bir tercüme elde edilemez (Levy, 1969: 94). Bu şekilde bir üslup aracı mealen, or bağlamtaaya çıktığı bağlam tarafından anlam kazanır. Çeviride amaç, orijinal metnin şekli hususiyetinin aslına bağlı kalarak yeniden üretilmesi, anlam açısından kolay kavranabilmesini sağlar. Yukarıdaki örneklerde *feda etmek* bir deyimdir ve deyimlerin çevirisi çevirmeni zorlayabilir. Böyle durumlarda çevirmen aynı anlamı veren hedef dilde başka bir deyim kullanabilir. Bu şekilde kaynak metnin amacından uzaklaşılma, metne sadık kalınmış ayrıca hedef dil okurunun anlayacağı biçimde ifade edilmiş olur. Orijinal metnin deyim olarak kullanmadığı durumlar da yine hedef dilde bir deyimle ifade edilebiliyorsa yine deyme başvurulabilir. Çevirmenin kişisel etkisinin ortaya çıktığı yer burasıdır. Sıradaki örneklerimizde de sabahtan bunu görmek mümkün:

KD: Ortada hiçbir şey yokken *birdenbire nevre dönüyor*. (2021:30)

HD: *Wie aus heiterem Himmel verliert er plötzlich die Fassung*. (2018:43)

KD: *İkinci defa oynayamam*. (2021:155)

HD: *Ein zweiter Zug steht mir nicht zu*. (2018:250)

KD: *Onun boşluğunu değil, fakat yokluğunu hissedecektim*. (2021:138)

HD: *Ich würde ihn nicht wirklich vermissen, sein Fehlen aber doch spüren*. (2018:221)

Bahsedilen örnekte, eserin edebi değeri hedef dilde azaltılmıştır. Bunun nedeni, çevirmenin edebi metnin içerik ve biçim birliği ilkesini pek dikkate almaması olabilir veya çevrilmek istenilen kavramların hedef dilde karşılığı olmayabilir. Bu cümlede “Onun boşluğunu değil fakat yokluğunu hissedecektim” şekliyle anlatılmak istenen “Ich würde ihn nicht wirklich vermissen, sein Fehlen aber doch spüren” onu özlemeyecektim ama yokluğunu hissedecektim şeklinde çevrilmiş. Bahsedilen örnekte çevirmen, yazarın niyetini korumaya çalışmaktadır. Ali’nin istediği çağrışımın bu noktada okurda uyanması ve aynı etkiyi yakalaması amaçlanmıştır.

KD: *Halbuki buraya bütün hayatımla, bütün yaşayan taraflarımla merbuttum*. (2021:134)

HD: *Wie stark fühlte ich dagegen die Bindung an diesen Ort; jede Faser meiner Existenz hielt mich hier fest*. (2018:214)

Burada geçen *merbut* sözcüğü dilimize Arapçadan geçmiş eski Türkçe bir kelimedir ve *bağlanmak*, *bağlı olmak* anlamına gelmektedir. Genel itibariyle, çevirmenin ele aldığı cümleyi bir takım eklemelerle aktardığı ve alıcıya hedeflenen en iyi şekilde anlatacağını düşündüğü şekilde ifade edemediği söylenebilir. Bunun bir nedeni de iki farklı yapıya sahip dilin ifade araçlarının farklılaşmasından kaynaklandığı söylenebilir. Burada *merbuttum* kelimesi yüklem görevi gördüğü için Almanca karşılığı *abhängig von* veya *abhängen von* kullanılabilir.

KD: *Bugün hakikati anlıyorum, fakat nefsimi ebedi bir yalnızlığa mahkûm etmeye mecburum.* (2021:155)

HD: *Heute kenne ich die Wahrheit, doch ich sehe auch, dass ich zu ewiger Einsamkeit verurteilt bin.* (2018:250)

Bu örnekte geçen *nefs* kelimesi de dilimize Arapçadan geçmiş bir sözcüktür ve TDK’de *kişinin öz varlığı, kendisi, kişiliği* olarak karşılık bulmaktadır. Buradan da çevirmenin orijinal eserin diline yani KD kodlarına iyi derecede hakim olduğu kanaati doğmaktadır. “... *ebedi bir yalnızlığa*” söz öbeği ” ... *ewiger Einsamkeit*” şeklinde doğru bir karşılık bulurken, “*mahkum etmeye mecburum*” sözcüğü “*gezwungen sein, nötigen*” kelimeleri ile kullanılabilirdi. Çevirmen sadece *ebedi yalnızlığa mahkum olduğunu* idrak ettiği şeklinde eksilterek kullanmıştır.

KD: *Var zannedilen şeyler bir anda yok oluverdi.* (2021:143)

HD: *Das ganze Luftschloss fiel in einem Augenblick zusammen.* (2018:229)

Çevirmen bu durumu *hayal, hülya, rüya* anlamına gelen *Luftschloss* ile karşılamıştır. Türkçe’de kullanılan *rüyalar aleminde olmak, hayal dünyasında olmak* gibi var olmayan şeylerin ifadesi için kullanılan deyimler, Almanca’da da farklı ama benzer mantıkla kullanılmaktadır. *binanın yerinde yeller esiyordu* deyimini “*Lügenreichgebäude stürzte in sich zusammen*” pek çok yalandan oluşan anlamlarında bir deyimle karşılanarak, bir yok oluştan bahsedilmektedir. *Var zannedilen şeyler ise Das ganze Luftschloss hayal dünyası* olarak kullanılmıştır. Çevirmenin burada anlamı doğru verebilmek için HD kodlarında aynı anlamı verecek bir deyimsel kavram kullanmıştır ve doğru bir tercih olarak değerlendirilmektedir.

KD: *Bir insana bir insan herhalde yeterdi.* (2021:143)

EM: *Ganz sicher kann ein Mensch einem anderen alles sein.* (2018:228)

Yukarıdaki örneğe baktığımızda yazarın tercih “*herhalde yeterdi*” kısmı, çeviri eserde “*ganz sicher ... alles sein.*” şeklinde çevrilmiştir. Anlam açısından benzerlik olmadığı

değerlendirilmektedir çünkü çevirmen *ganz sicher*(oldukça emin) ifadesini tercih ederek yorum kattığı söylenebilir.

KD: *O kadar çok inanmışım ki, bunda aldanmış olmak, bende artık inanmak kudretini bırakmamıştı.* (2021:145)

HD: *Einem einzigen Menschen auf der Welt hatte ich vertraut- und wie bitter war ich enttäuscht worden.* (2018:231)

Örnekteki uzun ve karmaşık cümlelerin erek metinde olabildiğince bölünüp kısaltıldığı aşikârdır. Ancak metinler karşılaştırmalı olarak incelendiğinde aşırı bir yorumlamanın gerçekleştiği görülmektedir. Kaynak metinde Sabahattin Ali, kahramanın duygularını anlatırken “daha mecazi “ bende artık inanma kudreti bırakmamıştı”ifadesini kullanır. Ancak hedef metinde bu " *ich enttäuscht worden* " basitleştirilmiş ve "hayal kırıklığına uğradım" olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında çevirmenin çeviri üslubunun yanlış yorumlara da yol açtığı söylenebilir.

KD: ... bunu burada *yüzüne vurmayacağımdan* emin olduğu için böyle pervasızca konuşuyordu. (2021:11)

HD: Oder er *redete einfach so daher*, weil er sicher sein konnte, dass ich ihm diese Tatsache nicht *unter die Nase reiben* würde. (2018:12)

Çeviricinin orijinal metindeki biçim ve içerik birliğini muhafaza etmeye çabaladığı ve metnin bağlamını biçimsellik ve anlamlılığı için doğru yorumladığı söylenebilir. Metnin tutarlılığını ve bütünlüğünü sağlamak adına çevirenin söz oyununu değiştirme ya da kimi durumlarda atlama stratejisi vardır. “*Yüzüne vurmayacağımdan emin olduğu için böyle pervasızca konuşuyordu*” buradaki yüzüne vurmak deyiimi, *karşıdakine acı bir şekilde veya istemediği bir tarzla söylemek* anlamındadır ve çevirmen doğru bir stratejiyle “*er redete einfach so daher, weil er sicher sein konnte, dass ich ihm diese Tatsache nicht unter die Nase reiben würde*” şeklinde karşılığını vermiştir. “*Unter die Nase reiben*” bir deyimdir ve *nahoş bir durumda hoş olmayan bir şeyle karşı karşıya kalmak* anlamındadır. Çeviri eser boyunca şahit olduğumuz durumlardan biri de çevirenin bazı durumları çevirirken

deyimle açıklama youlna başvurduğudur. Bağlamsal anlamı doğru verdiği için yerinde bir tutum ve geçerli bir çeviri olarak değerlendirilmektedir.

KD: ... beni nereden tanıdığını hatırlayamadığı için *ihtiyata riayet olsun* diye mi selamladı? (2021:69)

HD: Oder hatte sie mich gar nur aus einer *bestimmten Vorsicht* heraus gegrüßte,... (2018:107)

Sabahattin Ali'nin karakteristik olarak uzun cümlelerinin ve sanatsal yönünün yarattığı çeviri sorununun, çevirmen tarafından daha kısa cümlelere veya ifadelerle karşılandığını görmekteyiz. Orijinal eserde geçen *ihtiyata riayet olsun tedbire uymak, tedbirli davranmak, bir konuda ilerisini düşünerek ölçülü davranmak* anlamlarındadır ve *bestimmten Vorsicht belli bir niyet, amaç doğrultusunda* şekliyle aktarılmıştır. Anlam olarak her iki kavramda ileriye dönük bir amaca karşılık gelmektedir ve çevirmen ya eski Türkçe bir kelimeyi algılayamadığından veya doğru okumadığından ya da okura yakınlaştırmak için yakınsak anlamı vermek istemesinden anlamda hafif bir sapmaya neden olmuştur.

KD: Size *o halimle görünmekten memnun olmayacağımı* zannediyorum. (2021:78)

HD: Ich glaube, *ich möchte lieber nicht, dass Sie mich in jener Aufmachung und Rolle sehen.* (2018:120)

KD: ... *şehri aşağı yukarı çıkmaz sokaklarına kadar biliyordum.* (2021:142)

HD: *Und die Stadt war mir bis in die verwinkelsten Gassen vertraut.* (2018:228)

Bazı kelimeler çeviride eşdeğer değildir, ancak çoğunlukla yeterlidir. Bu tür çeviri birçok yerde uygun olabilir, mecazi anlamda yazarın üslubunu, üslup özelliklerini ve dolayısıyla çoğu zaman alımlama estetiğini değiştirir. Çevirmenin ya yabancı yazarı yerli okuyucuya getirdiği yerelleştirme stratejisi ya da yerli okuyucuyu yabancı yazara götürdüğü yabancılaştırma stratejisiyle açıklanır. Sapmalar ve ayrıntılı açıklamalar ve eklemeler, çevirmenin hedef dil odaklı bir çeviri yaklaşımını savunduğunun bir göstergesidir. Bu tür ifadeler bu çeviri eserde çoğu durumlarda bulunmaktadır. Örnekte görüldüğü gibi “*o halimle görünmekten memnun*

olmayacağımı” ifadesi “*ich möchte lieber nicht, dass Sie mich in jener Aufmachung und Rolle sehen*” (Beni o kılık ve rolde görmemeni tercih ederim) şeklinde tercüme edilmiştir. Metnin orijinalinde böyle bir ifade olmamasına rağmen çevirmen bu ifadenin öncesinde geçen bir olaya atıfta bulunarak daha önce karşılaşılan bir durumun tekrarlanmaması adına böyle bir çeviri tercih etmiş olabilir.

KD: *Yerde son nefesimi verirken ...* (2021:121)

HD: Und ich würde *in meinem Blut am Boden liegend*, ... (2018:192)

KD: *Bütün sırrını beraber alarak ölmüştü.* (2021:154)

HD: ... *ihr Geheimnis mit ins Grab genommen.* (2018:247)

Yazarın üslup özelliklerini tanımlamaya yardımcı olan deyimler veya mecazi ifadeler anlamı zenginleştirerek belirli bir tarz oluşturur. Yukarıdaki iki örnekte de ölüm konusu farklı deyimlerle ifade edilmiştir. “*Yerde son nefesimi verirken...*” ifadesi “*in meinem Blut am Boden liegend*” (*kanlar içinde yerde yatarken*) şeklinde; “*Bütün sırrını beraber alarak ölmüştü*” ifadesi ise “*Ihr Geheimnis mit ins Grab genommen*” (sırlarıyla mezara gitti) şeklinde karşılık bulmuştur. Çevirmen bu iki örnekte erek okur kitlesine göre bir çeviri anlayışı ile hareket etmiş, yazarı okura yakınlaştırmış diğer bir ifadeyle yerelleştirme stratejisi uygulamıştır.

KD: Beş sene evvel Ferhunde Hanım’la evlenmek istediği sıralarda Raif Bey’in *peşini bırakmayan, ona hoş görünmek için türlü türlü roller yapan*, nişandan sonra eve her gelişinde *müstakbel bacanağına da gönül alacak bir şey getirmeyi unutmayan* Nurettin Bey bile, şimdi bu kadar *manasız bir insanla aynı eve oturmaktan sıkılır* gibiydi.

HD: Selbst Nurettin Bey, der sich nur fünf Jahre früher, als er um Ferhunde Hanım warb, *wie eine Klette an seinen zukünftigen Schwager zu heften und sich bei diesem beliebt zu machen pflegte* und der es auch nach der Verlobung nie vergaß, bei jedem seiner Besuch Raif Bey *ein passendes Geschenk mitzubringen*, schien jetzt zu bedauern, *mit einem so nichtssagenden Menschen unter einem Dach leben zu müssen.* (2018:38)

Bu örnek, sözlüksel, sözdizimsel ve ayrıca anlamsal düzeyde orijinaline yakın bir çeviridir. Edebi çeviride içerik özelliklerin korunması ve olduğu gibi anlamsal olarak aktarılması büyük önem taşımaktadır. Bu, çevirmen için en önemli sorunlardan biridir. Çevirmen burada edebi bir çevirinin gerektirdiği her şeyi yerine getirmiştir. Bilindiği gibi, edebi çeviri, çevirmenin kaynak metnin anlamını ve ifade biçimlerini tam veya eşdeğer bir şekilde formüle etmesini gerektirir. Edebi metinler, biçim ve içeriğin aslına uygun sunumuyla önem kazanır.

KD: *Göz mü mühim kömür parçası mı, kiremit mi mühim kafa mı, diye düşünmek nasıl aklımıza gelmiyorsa* ve bütün bunları nasıl hiç mütalaa yürütmeden kabule mecbursak, hayatın daha başka türlü birçok cilvelerine de aynı tevekkülle katlanmaya mecburduk. (2021:134)

HD: So wie wir *solche Unfälle akzeptieren müssen*, ohne nach dem dahinterliegenden Sinn zu fragen, genauso können wir nichts anderes tun, als die mannigfachen Launen des Schicksals zu ertragen, die das Leben für uns bereithält. (2018:214)

Aktaş’a göre “.. edebi metinlerin estetik ve sanatsal bir nitelik taşıdığı, söz sanatları ve dil oyunları, mecazlar, deyimler, , belirli bir zümreye ait özel ifadeler gibi çeşitli dil öğelerinin kullanılmasıyla sıkı sıkıya bağlıdır (1999:43). Orijinal eserde bulunan her türlü sanatsal ifadeleri iyi bir şekilde kullanmak, anlatı türlerini içselleştirmek, anlaşılmasını kolaylaştırmak için basitleştirmek amacıyla ve retorik figürler, atasözleri, konu, karşılaştırmalar, meslek, ikilemeler, eksiltmeler, tekerlemeler, aliterasyon, abartmalar, vb. kullanılabilir. Tümcede görüldüğü gibi, Sabahattin Ali kahramanın düşüncelerini incie ince detaylandırırken, nispeten uzun cümle çeviride görmzden gelinmiştir. Tümcenin “*Göz mü mühim kömür parçası mı, kiremit mi mühim kafa mı, diye düşünmek nasıl aklımıza gelmiyorsa*” kısmı “*solche Unfälle*” (böyle tesadüfler) şeklinde özetlenmiş, okurun zihninde detaylandırması, canlandırması amaçlanmış olabilir. Benzer bir örnek de şöyledir:

KD: “*Boğulacak kadar yalnızım...*” diye devam etti, “*hasta bir köpek kadar yalnız...*” (2021:73)

HD: “*Allein wie ein räudiger Hund.*” (2018:114)

İlk örneğin bir benzeri olan bu örnekte “*Boğulacak kadar yalnızım...*” ifadesi gözden çıkarılmış; ikinci tekrarındaki çeviriye dahil edilmiştir. uygun, bir çeviriden söz edilebilir. Bu nedenle, alıcının tartışılan gerçekleri kolayca kavraması zor değildir. Aşağıdaki örnekte de “*kendisine kayıtsız ve şartsız muhtaç olduğum*” kısmı çıkarılarak “*ohne das ich nicht mehr leben konnte*” (artık onsuz yaşayamam) şeklinde sonraki ifadede anlamı verdiği için gereksiz bulunup çeviri dışı bırakılmıştır.

KD: *Bir kere kendisini, büyük bir itimatla, pek yüksek makamlara layık görüyor ve bilip bilmediği her vadide olur olmaz fikirler yürütmek, istisnasız herkesi istihfaf etmek suretiyle etrafındakileri kıymetine inandırıyor.* (2021:25)

HD: *Mit dem größten Selbstvertrauen glaubte er sich für höchste Ämter berufen; zu allen Themen, gleich ob er sich auskannte oder nicht, wusste er meist völlig unsinnige Meinungen kundzutun; vorallem aber verstand er es, seinen eigenen Wert hervorzuheben, indem er ausnahmslos alle Menschen in seiner Umgebung mit Geringschätzung betrachtete.* (2018:35)

Orijinal metnin biçimsel öğelerinin her birinin bir önemi vardır ve çevirmen bu önemi bilerek, eserin sanatsal yönünün kurucu yapı taşlarını aynı estetik etkiyi verecek şekilde aslına uygun bir biçimde yeniden üretmektir. Reiß'in, "yeniden şekillendirme"(1971: 39), olarak adlandırdığı bu süreç bir anlatı formunu farklı dilsel malzeme ve araçlarla bağlamından uzaklaştırmadan özünü yeniden ve hedef kitleye uygun bir şekilde aktarmasıdır. Örnekte “*yüksek makamlara layık görüyor*”, olarak betimlenen form “*höchste Ämter berufen*” (yüksek makamlarda vazifelendirilmek veya yüksek mevkilere tayin olmak) şeklinde karşılık bulurken “*bilip bilmediği her vadide olur olmaz fikirler yürütmek*” ise “*zu allen Themen, gleich ob er sich auskannte oder nicht wusste,*” (bir konuda, bilip bilmediğine bakılmaksızın, genellikle tamamen veya kısmen saçma sapan görüşler ileri sürmek) olarak aktarılmıştır. Örnekte görüldüğü gibi metaforik ve mecazlı bir söyleyiş vardır ve çevirmen hedef kültürü kaynak metne yakınlaştıran bir stratejiyle tümceyi okura aktarmıştır. Yerinde bir çeviri olduğu değerlendirilmektedir.

KD: *Hayatta yalnız yürümek itiyadını kaybetmiş, daha dorusu bu itiyadı asla kazanmamıştı.* (2021:93)

HD: *Sie hat die Fähigkeit, im Leben auf eigenen Beinen zu stehen, verloren, oder richtiger, nie erlangt.* (2018:146)

Çevirmenin çeviride en önemli dikkat etmesi gerekenlerden biri de hiç kuşkusuz, aslına uygunluk şartını sağlamasıdır. Stolze'nin (1997: 22) vurguladığı gibi, aslına uygunluk, çerçevesi çizilmiş olarak çevirinin başında verilir ve çeviri bu çerçeve sayesinde özünü tamamlar. Kaynak metne vefa da denilen bu şart, erek metnin ruhunu aslına bağlayan manevi boyutudur.

Bir sonraki örnekte, çevirmenin anlamı yoğun bir şekilde yeniden üretmeye çalıştığı göze çarpmaktadır.

KD: *Onların beni anlamalarına imkân yoktu. İzahat vermeye de asla mecbur değildim.* (2021:141)

HD: *Wie sollten sie mich auch verstehen? Ich fühlte mich jedoch nicht im Geringsten verpflichtet, sie aufzuklären.* (2018:225)

Kahramanın hayattan bıkkınlığını gösteren bu tümcede, Krause'un dediği gibi (1989:3) üslup araçlarının çeviriyi zorlaştıran özel bir rol oynadığını söylenebilir. Bu zorluğun farkında olan çevirmen orijinaline uygun ifadeler tercih ederek doğru bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Üslup ve biçim bileşenlerinin yeniden üretilmesini kaynak metinle eşitlemeye çalışırken, orijinal metne sadık kalmak için edebi tasarım öğelerini de ihmal etmediği anlaşılmaktadır. “*Onların beni anlamalarına imkân yoktu. “Wie sollten sie mich auch verstehen? (Beni nasıl anlayabilirlerdi?)*”görmezden gelinen kısmı hariç anlamı doğru verdiği; *İzahat vermeye de asla mecbur değildim.*”, “*Ich fühlte mich jedoch nicht im Geringsten verpflichtet, sie aufzuklären.*” (Ancak, ben de onlara kendimi izah etme zorunluluğu hissetmedim) izahat vermek- açıklamak kelimesini doğru kullanmakla beraber ilk cümleyi tamamen anlamından farklı şekilde kullanmıştır. Buna göre, uzun cümleleri 'daha erişilebilir' hale getirmeyi amaçlayan bu stratejinin, bazen süreçte yanlış çevirilere neden olabileceği söylenebilir.

KD: *Sonra ağır ağır başım önümde...* (2021:13)

HD: *Doch dann machte ich ganz langsam und mit gesenktem Kopf...* (2018:15)

KD: *Ağır ağır yürüdüm.* (2021:12)

HD: *Langsam und bedächtig ging ich nach Hause.* (2018:13)

KD: *... ufak tefek alışverişini yaptıktan sonra hemen evine gidiyordu.* (2021:15)

HD: *...ging er nach Tätigkeit seiner bescheidenen Besorgungen sofort nach Hause.* (2018:19)

Yukarıdaki örneklerde, kaynak metinde geçen ve sık sık karşılaşılan ve edebi metinlerde üslup araçlarından olan ikilemeler göze çarpmaktadır. Çevirmen bu pasajı kaynak metnin hem içeriğini hem de üslup özelliklerini dikkate alarak çevirmiştir. Çeviri ile orijinalin karşılaştırılması, çevirmenin, orijinal metnin yazarına benzer şekilde ikilemeleri benzer sözcüklerle karşılaması, yazara olan sadakatin göstergesidir. Kaynak metinde tipik bir anlatıya atfedilebilecek ifadeler de anlatım olarak çeviride sunulmaktadır. Çevirmen bu noktada da biçim ve içerik vurgusunu göz ardı etmemiştir, bu nedenle orijinal metnin biçimsel ve içerikle ilgili özelliklerine büyük önem verirken, hedef ile kaynak metin arasında metin tutarlılığı için çaba göstermiştir. Mecazlı ifadeleri çeviride yansıtmaya çalışmıştır. Çeviribilimsel açıdan çevirmen, hedef dilde orijinal içeriğe mümkün olduğunca yakın, öz ve uygun bir ifade bulmaya zorlanmaz, bu da potansiyel okuyucuların ilgisini uyandırır. Krause'un vurguladığı gibi, sadece içerik değil, aynı zamanda üslup, yani edebi metnin biçimi de hedef dilde bir karşılık bulmalıdır (1989:3).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çeviri bir dilden başka bir dile aktarma değildir bilakis çevrilen metnin özü, içeriği ve kültürel yönleriyle bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken bir eylemdir. Çeviride amaç kültürlerarası iletişimi sağlamak, uluslar arasında köprüler kurmak ve yabancı olarak bilineni tanınır hale getirmektir. Bir dilde belirli bir anlama gelen kavram başka bir dilde başka bir kelimeye karşılık elebilir, bu noktada dikkat edilmesi gereken kelimenin birebir karşılığının aktarımı değil, anlamının aktarılmasıdır. Milletlerin gelenekleri, örf ve adetleri, coğrafyaları, yaşam tarzları, dünya görüşleri, tarihsel mirasları ve birikimleri dillerini ve kültürlerini etkiler. Bu etki doğal olarak çeviri eyleminde farklılaşmalara sebep olur. Çevirmen burada devreye girerek, iki dil arasında anahtar bir rolü de üstlenir; kaynak dilin kodlarını hedef dilde, hedef okurun anlayacağı şekilde yeniden kodlayarak aktarması gerekir.

Çeviribilim, bir yorumlama ve tercüme bilimidir. Çeviri ürünlerinin belirli yasalar ve kuramlar ışığında sınıflandırılmasını, teori, uygulama ve betimlemelerini konu alan bağımsız ve genç bir bilim dalıdır. Çeviribilim çalışmalarında, dilbilim, sosyoloji, tarih, karşılaştırmalı dilbilim, edebiyat, filoloji, felsefe ve göstergebilim alanlarından yararlanır. Çeviri eyleminin, değişen dünya ve gelişen teknoloji ile başka boyutlara taşınması çeviri eylemine farklı yaklaşımlar kazandırmış ve Dilbilimin bir alt dalı iken bağımsız bir bilim haline gelmiştir. Kaynak metinden erek metne yapılan çevirileri incelerken, çeviri süreci ve çevirmen davranışlarını da işin içine katarak bütüncül bir yaklaşım sergiler. Yazılı her metnin temelinde ait olduğu ulusun dili olmasına rağmen, bir çevirmen için metnin çözümlenmesi sorunları dilden çok daha fazlasını içerir (Bassnet, 1998, s.137).

Edebi çeviri, edebi değeri olan bir metnin veya eserin içeriğinin aktarılmasından ziyade, kaynak metnin ortaya çıktığı kültürde, kaynak kültürdeki okurda meydana getirdiği hissi, hedef dildeki okurda da eşit derecede ortaya çıkarmasıdır. Edebiyat dili konuşma dilinden söz sanatları, deyimler, mecazlar, anlatım gücü gibi özellikler sebebiyle farklılaşmaktadır. Bilindiği üzere yazın dünyasının yaratıcıları, dili iyi kullanma ustalığının yanında okuyucuları üzerinde etkileyici üsluplarıyla da ön plana çıkmaktadırlar. O halde edebi çeviri, sözcüğün hedef dilin sözlükteki karşılığının kullanılması değildir, cümlelerin bağlamından çıkarılan anlamların ve sanatsal söyleyişin aktarımıdır. Edebi çeviride amaç, yapının

özünü, şiirselliğini, hissettirdiği duyguyu, yazınsal yapının dilsel zenginliğini mümkün olduğunca hedef dile yansıtmaktır. Edebi çeviri, roman, hikâye şiir, tiyatro veya oyun gibi edebi eserlerin çevirisidir bu sebeple başat odak noktası, orijinal sanat eserinin korunmasıdır. Buradan da edebi çeviri büyük beceri ve uzmanlık gerektirir.

Edebi Çeviri eleştirisini diğer çeviri eleştirilerinden ayıran özelliği ise kaynak metne sadık kalmayı, bilgi vermekten ziyade, metnin biçiminin, sanatsal yönünün, ifade gücünün hedef metne ne oranda yansıtıldığını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Edebi çeviri, tıp, hukuk, mühendislik, bilişim vb. alanlarda yapılan çevirilerden farklılaştıran da bu özelliğidir. Bu metinler fonksiyonel olmakla birlikte, edebi metinler genellikle bir yaratıcılık ve ifade biçimi olarak kabul görmekte ve bu metinlerin çevirisine yönelik tutum çevirmenin tecrübesi, sahip olduğu yeti, politik görüşü, ve yararlandığı çeviri kuramı çerçevesinde farklılık gösterebilir. Bu sebeple her çevirmenin benimsediği yaklaşım ve kuram ışığında yaptığı çeviri farklılaşabilir. Bunun yanında çevrilen dillerin yapısal farklılıkları, çeviride kültür aktarımı ve yazınsal eşdeğerlik gibi etkenler iyi bir çeviri önünde engel olarak karşımıza çıkabilmektedir. Çevirmen bu noktada karar da vermek zorundadır; ya hedef kültürü dikkate alarak hedef kültüre yakınlaşan bir çeviri anlayışı benimseyecek, yazarı erek okura getirecektir; ya da kaynak kültürün normlarını koruyarak hedef okur kitlesin kaynak kültüre yakınlaştıracaktır.

Bir kültürde var olan bir kavram başka bir kültürde varlık göstermemiş olabilir, böyle durumlarda çevirmen devreye girerek kaynak metinde geçen kültürel kavramı derinlemesine analiz ederek erek kültürde karşılığını ya da vereceği anlamı bulmalı, hedef dilde kavramı açıklayarak veya farklı ifadeler kullanarak aktarmalıdır. Erek kültürde kaynak kültürel unsuru karşılayacak bir ifade bulunmaması durumunda çevirmen açıklama yaparak veya dipnotla bu unsuru izah etmelidir. Atasözleri, deyimler, ikilemeler, korku heyecan gibi durumları ifade eden ünlemlerin çevirisi dilden dile farklılaşabilir. Bir atasözünü veya deyimini, başka bir dilde başka sözcüklerle ifade etmek mümkündür. Çevirmen böyle durumlarda anlama yoğunlaşarak, anlamı veren karşılığı kullanmayı tercih etmelidir.

Çalışmamızda Almancaya çevrilen "Kürk Mantolu Madonna" eseri ve almnaca çevirisi karşılaştırmalı olarak çözümlenmiş ve bulgular yukarıda sıralanmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde "Çeviri nedir?", "Çeviribilim nedir?", "Edebi Çeviri", "Çeviri Eleştirisi" ve "Edebi Çeviri Eleştirisi" konuları açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde Çeviri eleştirisi kuramları sıralanarak, kültürel unsurların aktarılması yönünde stratejiler ortaya koyan Newmark ve Venuti'nin kavramları açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise yabancı dil derslerinde çevirinin yeri ve kullanımı üzerinde durulmuş; çeviri eğitiminin tarihçesi ile yabancı dil derslerinde çevirinin alternatif kullanımı için örnekler verilmiştir. Dördüncü bölümde kaynak eser hakkında bilgi verilerek özetlenmiş, yazarı Sabahattin Ali ve çevirmeni Ute Birgi-Knellesen'in hayatı ile yazarın edebi şahsiyeti ve eserlerine değinilmiştir, ayrıca çevirmenin çalışmalarına da yer verilmiştir. Beşinci bölüm çalışmanın analiz kısmını oluşturmaktadır. Tespit edilen çeviri örneklerinde hangi kuram ışığında çeviri yapıldığı, Newmark'ın kültürel unsurlar sınıflandırması doğrultusunda çeviri yöntemleri belirlenmiş, Newmark ve Venuti'nin yöntem ve stratejileri kapsamında açıklanmaya çalışılmıştır. Tespit edilen sınıflandırmalardan bazılarını deyimler, ikilemeler ve kültüre özgü öğelerin oluşturduğu görülmüştür. Bazı eşya isimleri, akrabalıkla ilgili kavramlar ve Türk kültürünü yansıtan ifadelerin ve sosyokültürel unsurların olduğu göze çarpmıştır. Yine edebi çeviri eleştirisi bağlamında metinlerden bölümler karşılaştırılarak çevirmenin seçmiş olduğu yöntem ve strateji belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen Türkçe bir edebi eser olan "Kürk Mantolu Madonna" ve Almanca çevirisi "Madonna im Pelzmantel" karşılaştırılarak, eserin yazarının sanatsal yönünü çeviri eserde ne derece yansıttığı, kültürel unsurlar çevrilirken benimsenen yaklaşım, yöntem ve stratejinin ne olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. İncelenen eserlerde yüz yetmiş bir adet kültürel unsur ele alınmış, hedef kültüre nasıl aktarıldığı incelemenin konularından biri olmuştur. Tespit edilen yüz yetmiş bir adet kültürel unsurdan Newmark'ın kültürel unsurlar sınıflandırması içinde, on bir adet "Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri", atmış bir adet Aktarım, dört adet "Açıklama", on bir adet "Silme", elli iki adet "İşlevsel Çeviri", otuz altı adet "Uyarlama" yöntemlerine ait çeviri tespit edilmiştir. Yine bu yüz yetmiş bir adet kültürel unsurdan doksan dokuz adedi Venuti'nin yerleştirme stratejisi altında, yetmiş iki adedi yabancılaştırma stratejisi kullanılarak okura sunulmuştur. Bu bilgiler ışığında çevirmenin hem erek okura yakın bir çeviri yaparak hedef kültürün özelliklerini koruduğunu hem de kaynak kültürü tanıtmak istediği ve eserin özüne sadık kalarak okuru yazara götürdüğünü söyleyebiliriz. Ayrıca eser, çeviri eleştirisi kuramlarından Katharina Reiss'ın Metin Tipolojik Modelinden, Anlatımcı metinler sınıfına dahil

edilebilir. Anlatımcı metinlerde, kaynak metnin okuyucusunda uyandırdığı etkinin hedef kültürde de sağlaması önem arz etmektedir. Çeviri eleştirisinde kaynak metin ile çeviri metni karşılaştırılarak bu işlevleri sağlayıp sağlamadığına bakılır. Reiss'ın Metin Tipolojik Modeli geleneksel dilbilim modellerine kıyasla, cümleleri söz dizimi ve anlam düzleminde metin bütünlüğü düzlemine çıkararak bir sınıflandırmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda çevirmenin sözcüğü sözcüğüne değil özellikle çevrilmesi zor ifadelerde bağlamdan anlamı vermesi bu sınıflamaya dahil olduğunu gösterir.

Araştırma konusu olan orijinal eser çevirisi ile karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Çalışmada hangi noktalarda yanlışlık yapıldı gibi hataları ortaya çıkarmaya yönelik değil, hangi sınıflandırma ekseninde kelimelerin karşılık bulduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Çevirmenin de yine zaman zaman çevrilmesi zor olan, karışık ve yan anlam içeren sözcükleri çevirirken devreye girerek kendini gösterdiği bölümler de tespit edilmiştir. Kaynak ve hedef metinlerden örnek olay incelemeleri yapılarak estetik, dilin işlevi, biçimsel sunum, içerik ve edimsel özellikler açısından karşılaştırılmıştır. Çevirmeni zorlayan türlerden olan kültürel özellikler, yer yer çeviri dışı bırakılarak bazı bölümlerde eklemeler ve açıklamalar yapılarak metnin anlam bütünlüğünün korunmaya çalışıldığı, aktarılacak istenilen mesajın doğru şekilde okura ulaştırılmasının amaçlandığı anlaşılmıştır. Çevirmen kalitesini önemli ölçüde etkileyen hatalı çeviriler ile çevirmen tarafından yanlış anlaşılan veya yanlış yorumlanan içeriklere de dikkat edilmiştir. Bu tür bir hatanın ortaya çıkması, çevirmenin kaynak metni dikkatsiz okumasından, yanlış yorumlamasından kaynaklanabilir. Bu tür hatalar, anlamsal değişiklikler yerine biçimsel değişiklikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, metnin üslup bileşenlerinin anlaşılabilirliğinin doğru yansıtılmasına önem verilmesi gerekliliği olarak değerlendirilmiştir. Kaynak ve hedef dillerin farklı dil yapıları ve değişik, farklı kültürel özelliklerinin varlığı, çevirmenin metnin aslının üslup ve biçim yapısından uzaklaşmasını gerektirebilir. Böyle durumlarda çevirmen mümkün olduğu kadar anlamı aktarmayı tercih etmelidir. İyi bir edebi çeviri yapabilmek için çevirmen, kaynak dili ve kültürünü iyi bilmeli, kaynak ve hedef dile iyi derecede hâkim olmalı aynı zamanda hedef okuru iyi derecede tahlil edebilmelidir. Çevirmenin sahip olduğu yöntem veya strateji, edebiyata karşı tutumu, benimsediği kuram veya yaklaşım, de yine iyi bir edebi çevirinin ortaya çıkmasında etkili faktörlerdir çünkü bir edebiyat çevirmeninin en önemli ve birincil

amacı, yerinde ve en uygun çeviriyi edebi ve çeviri-bilimsel kalite açısından yakalayabilmektir.

İdeal bir edebi çevirmen, alıcıya uygunluk ile orijinale sadakat arasındaki olası farklılık sorununun farkında olmalıdır. Bu farkındalık, çevirinin yalnızca alıcıya tek taraflı olarak bakılmamasını, aynı zamanda içerik ve üslup açısından orijinaline mümkün olduğunca yakın olması gerekliliğinin çevirmenin unutmaması gereken görevidir. Nitekim orijinal eserin çevirmeni Ute Birgi-Knellesen, uzun yıllar Türkiye’de yaşadığı için Türk kültürüne ve dilbilgisine yeterince vakıf olduğu, çeviri eserde rahatlıkla görülebilmektedir. Araştırma sırasında elde edilen bulgular çeviribilim çerçevesinde eleştirel olarak yorumlanmıştır. Bulgular yorumlanırken metin bağlamında sözdizimsel açıklığa ulaşılmaya çalışılmış, cümle bileşenleri bir bütün olarak duysal içerik açısından kaynak metne eşdeğer görülmüştür. Bazı yerlerde farklılıklar ve eşdeğersizlikler tespit edilse çevirinin genelinde orijinalin anlamına yakın bir çeviri yapıldığı değerlendirilmiştir. Ayrıca, kaynak metin bileşenlerinin somut bir ürünü olarak anlamının, hedef dilin araçları kullanılarak mümkün olduğunca hatasız yeniden üretilebileceğini söylemek, farklı dil ailelerinden gelen diller ve farklı kültürler için pek mümkün görünmemektedir. Bu, çevirmenin kaynak metindeki dil normlarını korumaya çalışması veya günümüzde hala tartışma konusu olan çevrilemezlik sorunu ile açıklanabilir. Çevirmenin bu yaklaşımı, bilimsel çeviri eleştirisi ilkeleriyle uyumludur ve bu nedenle kaynak dilin estetik ve üslup değerini korumaya çalıştığı anlaşılmıştır. Ancak bu, metnin tamamının çevirisi için geçerli değildir. Edebi eserlerin en büyük araçlarından olan mecazlar, söz sanatları, dil oyunları ve metaforlar dikkate alınmadan çevrilebilir. Bunun sonucunda, edebi bir metin için büyük önem taşıyan kaynak metnin biçimsel özelliği korunurken anlamın göz ardı edilmesine sebep olabilir. Çevirmenin temel yaklaşımı, kaynak kültürü hedef kültür ile karşılaştırmak ve hedef kültürün dilsel özelliklerini dikkate alarak, üslup ve içerik arasında denge kurmak olmalıdır.

Analiz esnasında dikkat çeken bir husus da ikilemelerin çevirisidir. Hedef dilde bulunmayan bu ikilemelerin çevirisinde değişikliklere gidilmiştir, bu da kaynağı yanlış yorumlamaktan veya hedef dilde karşılığını bulamamaktan kaynaklanır ve okurun dikkatini dağıtan hata türlerindendir. Böyle durumlarda çevirmen ya anlamsal olarak karşılık bulmaya çalışacak ya da çıkarma veya ekleme yaparak anlamı korumaya çalışacaktır. Cümle yapısını, kelime yapısını ve içeriğini etkileyen bu tür değişiklikler,

yazarın üslubuna yapılan eklemeler, çıkarmalar veya sapmalar kaynak metnin orijinalinden de sapma ama anlamı koruma çabası olarak değerlendirilmiştir. Yukarıda yapılan analizde de görüldüğü gibi, çevirmenin kaynak metnin bazı yerlerinde aslına yakın, bazı yerlerde ise hatalı çeviri yaptığı sözlüksel ve anlamsal düzeyde tespit edilebilmektedir. Edebi eserlerde eşdeğer bir çeviri için, çevirmen daha önce belirtildiği gibi, kaynak metnin orijinaline sadık, dil ve üslup özelliklerini dikkate alan bir çeviri anlayışı gerçekleştirmelidir. Orijinali ile karşılaştırıldığında, ilk olarak, birkaç istisna dışında, tercümanın çoğu düzeyde orijinaline benzer bir kaliteye ulaştığı söylenebilir. Çeviride tek bir tanım olmadığı, çeviri kuramlarının farklılığı, çeviri yöntem ve stratejilerinin çeviriye bakış açılarının aynı olmadığı göz önünde bulundurulursa bu noktada çevirmene hata yapmış demekten ziyade çevirmenin tercihi bu yönde olmuş diyebiliriz. Çünkü Çeviribilim, bazı noktalarda çevirmeni özgür bırakmış, en uygun olanı seçme hususunda çevirmenin karar vermesini uygun görmüştür.

Türk Edebiyatının önemli şahsiyetlerinden biri olan Sabahattin Ali, ölümünden yıllar sonra- hayattayken yakalayamadığı- şöhrete ve ilgiye mazhar olmuş, ünü ülke sınırlarını aşarak Dünya Klasikleri arasına ve dünyada tanınan Türk eserlerinden biri olmayı başarmıştır. Bu başarısında elbette eserlerinin yabancı dillere çevrilmesinin katkısı yadsınamaz. Türkçe eserlerin yabancı dillere çevrilişi, dilimizin ve kültürümüzün farklı coğrafyalarda tanınmasını ve kültürel olarak benzerliği veya farklılığı bulunan toplumların kültürümüze karşı varsa önyargısını yıkarak, bize yakınlaştırmaktadır. Tabi burada çevirmenin yabancılaştırma stratejisini seçmesi önem arz etmektedir, nitekim eseri Almanca'ya çeviren Knellisen, yukarıda da belirttiğimiz gibi her iki stratejiyi de seçerek iki kültürün birbirlerini anlamasını ve yakınlık duymasını sağlamak istemiş olabilir. Edebiyat dünyasının çeviri aracılığıyla uluslara tanıtılması ve değişik kültürlerin ve dillerin hizmetine sunulması, hedeflenen dünya edebiyatı düşüncesine de katkı sağlamaktadır.

Ortak bir dünya edebiyatı düşüncesi şüphesiz Türkçe eserler olmadan mümkün olmazdı. Köklü tarihi, Cihan İmparatorluğunun mirasçıları olarak, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana gerek sözlü gerekse yazın türünde sayısız örnekleri bulunan Türk Edebiyatı zenginliği okuyucuların edebi zevkini geliştirip genişletecektir. Bunun gerçekleşmesi de yine bu alanda çalışmaların desteklenmesi, tanıtımı ve özverili çalışmalarla mümkün olabilmektedir. Daha çok eser ve türde çevirilerin evrensel

olarak Dünya Klasikleri arasına girmesi, Türkoloji kürsülerinin desteklenmesi, Goethe'nin bahsettiği gibi ortak bir Dünya Edebiyatı'nda Türk kültürü ve Türkçenin yerini alması sağlanmalıdır. Edebiyatın, insanlığın ortak mülkü olduğu düşünüldüğünde Türk Edebiyatı en iyi mirasçılardan olacaktır.

KAYNAKLAR

- Abdiyev, T. (2008). *Kotormo Taanuu İlimine Kirişüü*, Bişkek.
- Aksoy, N. Berrin (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*, Ankara: İmge Yayınevi.
- Aktaş, T. (1999). “Yazın Çevirisi, İşlevi ve Özellikleri”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 19 (3), Ankara, S.41-51.
- Ali F. (2017). My father Sabahattin Ali is being rediscovered. theartsdesk. (Erişim Tarihi: 11.05.2022). <http://www.theartsdesk.com/books/my-fathersabahattin-ali-being-rediscovered>.
- Ali, S. (2021). *Kürk Mantolu Madonna*. İstanbul: YKY.
- Ali, S. (2018). *Madonna im Pelzmantel*. Çevirmen: Ute Birgi-Knellesen. Ullstein Taschenbuch.
- Alkan, T. (2015). *Çeviri Dedikleri*. İstanbul: Mu Yayınları.
- Ammann, M. (1990). Anmerkungen zu einer Theorie der Übersetzungskritik und ihrer praktischen Anwendung. In: *TEXTconTEXT, Jahrgang 5*, (S. 209-250).
- Anamur, H. (1999). Çeviri Eleştirisine Bir Yaklaşım Önerisi, Beş Düzeyli Nesnel Çeviri Eleştirisi Yöntemi. Çeviri Eleştirisi, Ed. Mustafa Durak, *Sempozyum Bildirileri*, Bursa: Ankara Üniversitesi TÖMER Bursa Şubesi Yayınları, s.121-133.
- Apel, F. (1982). *Sprachbewegung, Eine historisch poetologische Untersuchung zum Problem des Übersetzers*, Heidelberg.
- Arabacıoğlu, B. (2020). Literary translation and translation criticism. A comparative study. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 10(2), 1004-1016. DOI: 10.18039/ajesi.724391.
- Arslan, S. (2010). *Çeviri Kuramlarının Çeviri Pratiğindeki Yeri ve Önemi*. Sakarya Üniversitesi. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).
- Aydoğan, B. (2014). *Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış*. Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı. Ed. Nurettin Demir-Faruk Yıldırım. Adana. 61-94.
- Aytaç, G. (1983). *Çağdaş Alman Edebiyatı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Baker, M. (2011). *In Other Words*. New York: Routledge.
- Baker, M. (1998). Arabic Tradition. *Routledge Encyclopadia of Translation Studies*, s. C.II, s. 316-321.
- Bassnett, S. (1998). “The Translation Turn in Cultural Studies”. *Constructing Cultures. Essays on Literary Translation*. (Der. Susan Bassnett ve Andre Lefevere). *Clevedon: Multilingual Matters*. s.123-140.
- Bassnett-Mcguire, S. (1980). *Translation Studies*. London New York.
- Bengi, I. (1993). Çeviri Eleştirisi Bağlamında Eleştirel Bilincin Oluşması ve Eleştirisi, Üst Eleştirisi, Çeviribilim İlişkileri. *Dilbilim Araştırmaları*, 22, 25-50.
- Bengi, I. (1992). *Çeviribilim Terimleri Sözlüğüne Doğru*, İstanbul.
- Bengi-Öner, I. (1993). Çeviri eleştirisi bağlamında eleştirel bilincin oluşması ve eleştirisi, üst eleştirisi, çeviribilim ilişkileri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 4, 25-50.
- Bezirci, A. (2007). *Sabahattin Ali – Yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Bezirci, A. (1979). *Sabahattin Ali*. Araştırma/Eleştirme. İstanbul: Gözlem.

- Boztaş, İ. (1996). Çevirinin yabancı dil öğretimine katkıları. *Çeviribilim ve Uygulamaları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 6, 1–4.
- Boztaş, İ. ve Yener, Ş. O. (1999). *Açıklamalı Çeviri Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Brands, H. W. (2014). *Sabahattin Ali'nin Alman Dili Edebiyatındaki Etkisi Üzerine*. F. Ali, A. Özkırımlı und S. Sönmez (Hrsg.). *Sabahattin Ali. Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*. (S. 184-191). İstanbul: Yapı Kredi
- Bulut, A. (2000). Re-Evaluating the Role of Translation in Language Teaching: A Text-Linguistic Perspective. Conference Proceedings (yay. haz. D. Köksal, İ. H. Erten) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 27–29 Mayıs 1999 "First International ELT Research Conference-Challenges for Language Teachers Towards the Millenium, YADEM, 94–99.
- Bulut, A. (2008). *Basından Örneklerle Çeviride İdoloji - İdolojik çeviri*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.
- Bühler, K. (1965). *Sprachtheorie, Die Darstellungsfunktion der Sprache* Stuttgart.
- Cary, E. (1996). *Çeviri Nasıl Yapılmalı?*, (Çev: Mete Çamlıdere), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Cemal, A. (1978). Öğretimde Amaç ve Araç Olarak Çeviri. *Türk Dili Çeviri Özel Sayısı, TDK*, Ankara, 322.
- Culler, J. (1985). *Saussure*, çev: Nihal Akbulut, İstanbul: Afa Yay.
- Culler, J. (1976). *Saussure*, William Collins Sons&Co Ltd. Glasgow, Fontana.
- Çoruk, F., Büyük G., S., & Kayali, Y. (2016). Çeviride Kültürel Aktarım Sorunu: Karamazov Kardeşler Örneği. *Journal of International Social Research*, 9(42).
- Demircan, Ö. (1990). *Yabancı dil öğretim yöntemleri*. İstanbul: Ekin Eğitim-Yayıncılık ve Dağıtım.
- Demirekin, M. (2014). *Çeviriyorum: Türkçede Çeviri Sorunları ve Eş değerlik*. Konya: Eğitim Yayınevi. s. 4.
- Dizdar, D. (1998) "Skopostheorie", içinde: Handbuch Translation, Snell-Hornby; Hönl; Kussmaul; Schmitt (Derl.), Tübingen: Stauffenburg, s. 104-107.
- Duruhan, K., Şad, S. N. (2010). Çevirinin Yabancı Dil Öğretiminde Kullanılması: Deneysel Bir Çalışma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(1), 145-174.
- Eruz, S. (2003). *Çeviriden Çeviribilime – Yüzyılımız Penceresinden Çeviribilimsel Gelişmelere Bir Bakış*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.
- Eruz, S. (2008). *Akademik Çeviri Eğitimi*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.
- Eruz, S. (1999). *Çeviri Eğitiminde ve Çeviride Koşut Metinler Hukuk alanında Koşut Metin Çalışmalarının Kapsamı İşlevleri ve Yöntemleri*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Ethemoğlu, A. (1987). "Almanya'daki Türk Çocuklarının Dil Öğreniminde Çeviri Derslerinin Yeri", *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7-12, Ankara.
- Göktürk, A. (2016). *Çeviri: Dillerin Dili*. 12. baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 15-16.
- Göktürk, A. (2010). *Çeviri: Dillerin Dili*, İstanbul: YKM Yayınları.
- Gudiere, M. (2008). *Introduction à la traduction*, Bruxelles: De Boeck.
- Güneş, İ. (2010). *Çeviri kuramlarının gelişim evreleri ve genel çeviri kuramına katkıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gündoğdu, B & Bolat, H. (2023). Kürk Mantolu Madonna ve Almanca Çevirisi “Die Madonna im Pelzmantel” Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz . *International Journal of Languages Education*. DOI:10.29228/ijlet.68141.
- Gündoğdu, M. (2004). Çeviride Kuram-Uygulama İlişkisi, *Uluslararası IV.Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu Bildirileri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı. Çanakkale, 93–102.
- Heltai, P. & Juliane, H. (2016). Translation as communication across languages and cultures. *Across Languages and Cultures*, 17(1), 137–142. (Erişim Tarihi: 09.05.2022) <https://doi.org/10.1556/084.2016.17.1.7>.
- Hervey, S. G., Hervey, S., & Higgins, I. (1992). *Lehrbuch* (Vol. 1). Psychology Press.
- Hervey, S., & Higgins, I. (2003). *Thinking French Translation*. Routledge.
- Holmes, J. (1970). The Nature of Translation, *Approaches to Translation Studies*, Mouton, The Hague, Paris: *Publishing House of the Slovak Academy of Science*.
- Holmes, J. (2004). *Çeviribilimin Adı ve Doğası*, Çev. Ayşenaz Koş, İstanbul.
- House, J. (1997). *Translation Quality Assessment: A Model Revisited*. Tübingen: Narr.
- House, J. (2004). Linguistic Aspects of the Translation of Children’s Books, in *Übersetzung Translation Traduction. An International Handbook*. Berlin: Mouton de Gruyter, 683–97.
- House, J. (2011). Translation and Bilingual Cognition, in Vivian Cook and Benedetta Bassetti (eds) *Language and Bilingual Cognition*. New York: *Psychology Press*, 519–28.
- Gürçağlar, Ş.T. (2008). *The politics and poetics of translation in Turkey 1923-1960*. Amsterdam and New York: Rodopi.
- Gürçağlar, Ş. T. (2011). *Çevirinin ABC’si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Gürçağlar, Ş. T. (2015). The “official” view on translation in Turkey. *Tradition, Tension and Translation in Turkey*. 118, 125.
- Jespersen, O. (1967). *How to Teach a Foreign Language*. London: Allen and Unwin.
- Karantay, S. (1993). Çeviri Eleştirisinin Bilimsel Konumu Üzerine Eleştirel Görüşler ve Bir Model Önerisi. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, İstanbul. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, Cilt 4, s.19-24.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kayaoğlu, T. (1998). *Türkiye’de Tercüme Müesseseleri*, İstanbul, Kitabevi.
- Kelly, L. (1969). *25 Centuries of Language Teaching*. Rowley, MA: Newbury House.
- Kızıltan, R. (2001). Tarihte Çeviri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 41, 1, 37-67.
- Klöpfer, R. (1967). *Die Theorie der literarischen Übersetzung, Romanisch deutscher Sprachbereich*. Wilhelm Fink Verlag, München.
- Koller, W. (1992). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft. 4., völlig neu bearbeitete Auflage*. Heidelberg: Quelle und Meyer.
- Koller, W. (1987). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft, Heidelberg*, Quelle und Mayer.
- Koller, W. (2004). *Metaphor and Gender in Business Discourse: A Critical Cognitive Study*. New York: Palgrave Macmillan.

- Korkmaz, İ. (2016). Çeviri Stratejilerinin Yazın Çevirisinde Uygulanması: Yaşar Kemal'in Ölmez Otu Eserinin İngilizce'ye Çevirisinden Örnekler. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(12), 35-46.
- Korkmaz, R. (1997). *Sabahattin Ali: İnsan ve Eser*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Köksal, D. (1995). *Çeviri Kuramları*. Neyir Yayıncılık, Ankara.
- Larsen-Freeman, D. (2000). *Techniques and principles in language teaching*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Levy, J. (1981). *Übersetzung als Entscheidungsprozess, Übersetzungswissenschaft*, Hrsg W. Wills, Darmstadt:Wissenschaftliche Buchgesellschaft)
- Levy, J. (1969). *Die Literarische Übersetzung, Theorie einer Kunstgattung*. Frankfurt am Main, Athenäum.
- Lozanov, G. (1978). "Suggestology and Outlines of Suggestopedia". New York: Gordon & Breach Science Publishers. In Cook, V. (Ed.). *Second language learning and language teaching*. London. Hodder Headline Group: 64-87.
- Lozanov, G. (1992). *Suggestology and outline of suggestopedy*. Philadelphia: Gordon & Breach Publishing Group.
- Lozanov, G., Gateva, E. (1988). *The Foreign Language Teacher's Suggestopedic Manual*. Switzerland: Gordon & Breach Science Publishers: 5-113.
- Mackey, W. (1965). *Language Teaching Analysis*. London: Longman.
- Moser-Mercer, B. (2002). *Situation models : The cognitive relation between interpreter, speaker and audience*. In F. Israël (Ed.), *Identité, altérité, equivalence?* (pp. 163-187). Paris : Lettres Modernes Minard.
- Möckelmann, R. (2004). *Yaşar Kemal im Gespräch mit seinem Übersetzer Cornelius Bischoff und interessiertem Publikum im Deutschen Generalkonsulat* broschüre des Generalkonsulats der Bundesrepublik Deutschland in Istanbul.
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies*. London: Routledge.
- Munday, J. (2006). *Introducing Translation Studies:Theories and Applications*. New York: Routledge.
- Munday, J. (2008). *Introducing Translation Studies*. 2nded., London: Routledge.
- Munday, J. (2009). *The Routledge Companion to Translation Studies*. New York: Routledge. ISBN 9780415396417
- Myskja, K. (2013). Foreignisation and resistance: Lawrence Venuti and his critics. *Nordic Journal of English Studies* 12(2):1-23.
- Kudat, C. (1996). *Yabancı Dil Öğretiminde Yazınsal Metin Kullanımı*. Tömer Dil Dergisi, s.43, Ankara.
- Kuran, B. N. (2010). *Çeviriye Bilimsel Yaklaşımlar*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Kurultay, T. (1999). Cumhuriyet Türkiye'sinde Çevirinin Ağır Yüğü ve Türk Hümanizması. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı: 11, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Çantay Kitabevi, s. 13-36.
- Kurultay, T. (1995). *Çevirmen, Çevireceği Metni Nasıl Okumuşsa Okumuş Olur?*. Çeviribilim 1 Bursa: Tömer.
- Kusmaul, P. (1990). *Die Übersetzung von Sprachakten in Textsorten*, In:Deutschunterricht I,
- Newmark, P. (1988). *Approaches to Translation*. New York: Prentice- Hall.
- Newmark, P. (1988). *Textbook of Translation*. Oxford: Pergamon Press.

- Newmark, P. (2010). *Translation and Culture*. B. Lewandowska (Ed.). Meaning in Translation. Frankfurt: Tomaszcyk & Marcel Thelen, 171-182.
- Nida, E. & Taber, C. (1969). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden, Brill.
- Nord, C. (1993): *Einführung in das funktionale Übersetzen. Am Beispiel von Titeln und Überschriften*. Tübingen: Francke.
- Nord, C. (2001). *Lernziel: Professionelles Übersetzen Spanisch-Deutsch. Ein Einführungskurs in 15 Lektionen*. Wilhelmsfeld: Egert.
- Nord, C. (2009). *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. 4. überarbeitete Auflage. Tübingen: Groos.
- Nord, C. (1997). *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Manchester, UK: St. Jerome Pub.
- Öner, I. B. (2001). *Çeviri Kuramlarını Düşünürken....* İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Özen, F. (2019). *Metindilbilimi açısından Sabahattin Alinin Kürk Mantolu Madonna adlı romanının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Öztürk, M. (2019). *Orhan Kemal'in Baba Evi ve Avare Yıllar Adlı Eserlerindeki Toplumsal ve Kültürel Faktörlerin İngilizceye Çevirisinde Benimsenen Çeviri Yöntemlerinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Popovič, A. (1973). Zum Status der Übersetzungskritik, In: *Babel*, Volume 19, Issue 4.S.161-165.
- Prunc, E. (2002). *Einführung in die Translationswissenschaft: Band 1 Orientierungsrahmen*, Selbstverlag, Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft, mit Unterstützung der Universität Graz.
- Raková, Z. (2014). *Les théories de la traduction*. 1. édition. Brno: Masarykova univerzita, 170 s. ISBN 978-80-210-6890-2.
- Raková, Z. (2016). Çeviri Kuramları. 1. Baskı. Çevirmen: Yusuf Polat, Elektronik – PDF.s. 237. ISBN:978-605-83169-0-4
<https://digilib.phil.muni.cz/data/handle/11222.digilib/130676/monography.pdf>
- Reiss, K. and Vermeer, H. (1984). *Grundlagen einer allgemeinen Übersetzungstheorie*. Tübingen: Niemeyer.
- Reiss, K. (1971). *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik*. Munich: Hueber.
- Reiss, K. (2004). *Translation criticism: The potentials & limitations*. Translated from German by Erroll Rhodes. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.
- Richards, J. C. and Rodgers T. S. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Salevsky, H. (2002). *Translationswissenschaft: Ein Kompendium*. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften.
- Shamma, T. (2005). The Exotic Dimension of Foreignizing Strategies. *The Translator*, Vol 11, No 1, pp.51-67.
- Schleiermacher, F. (1973). *Methoden des Übersetzens*. Darmstadt.
- Snell-Hornby, M. (Hrsg.). (1986). *Übersetzungswissenschaft- Rine Neuorientierung zur Integrierung von Theorie und Praxis*. Tübingen Francke Verlag, (UTB 1415).

- Snell-Hornby, M. (Hrsg.). (1994). *Übersetzungswissenschaft-Eine Neuorientierung zur Integration von Theorie und Praxis*. Tübingen.
- Snell-Hornby, M. Hönig, H. Kussmaul, P. (1998). *Handbuch Translation*. Almany: Stauffenburg, Handbücher.
- Snell-Hornby, M. (2006). The turns of translation studies: New paradigms or shifting viewpoints? Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Sommerfeld, B. (2016). *Übersetzungskritik. Modelle, Perspektiven, Didaktik*. Übersetzungskritik. Modelle, Perspektiven, Didaktik. Poznan: Wydawnictwo Naukowe UAM 2016, ISBN: 978-83-232-3112-7.
- Sönmez, S. (2009). *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Stern, H. H., Tarone, E. E., Yule, G.(1983). *Fundamental concepts of language teaching: Historical and interdisciplinary perspectives on applied linguistic research*. Oxford university press.
- Suçin, M. H. (2013). *Öteki Dilde Var Olmak*, 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- Suçin, M.H. (2007). *Çeviribilim Öteki Dilde Var olmak*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Sweet, H. (1964). *The Practical Study of Languages*. Oxford: Oxford University Press.
- Tapan, N. (1989). Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Özgün Metinlerin İşlevi. Dilbilim VIII, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yabancı Diller Bölüm Dergisi. İstanbul.
- Taş, S. (2017). Kültürel Unsurların Çevirisi ve Çeviri Stratejileri. *Humanitas*, 5(10), 1-14.
- TDK (2019). Türk Dil Kurumu. Erişim: 23.5.2022, <http://www.tdk.gov.tr>.
- Thornton-Smith, C. B. (1967). A Case For Translation.
- Tomečková, M. (2009). Einige Bemerkungen zur Übersetzungstheorie und –praxis mit besonderer Berücksichtigung der Äquivalenz-Problematik. (Yüksek Lisans Tezi). Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. ORF on Science [online]. In: <http://science.orf.at/science/news/144292> . [cit. 2008-11-05]
- Tosun, M. (2002). Erek Odaklı Çeviribilim Kuramlarının Kültürel Aktarımına Bakışı ve Çeviribilimde Paradigma Değişimi. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, *Ege Alman Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4 İzmir.
- Tosun, M. (2006). Kavram, Süreç ve Yöntem Açısından Çeviri Türlerini Sınıflayarak Karşılaştırma Arayışı. *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, Sayı:8, s.183-192.
- Tosun, M (2007). *Çeviri Eleştirisi Kuramının Temelleri*. Sakarya Yayıncılık, Adapazarı.
- Tosun, M. (2013). *Çeviri Eleştirisi Kuramı*. Aylak Adam Yayınları, İstanbul.
- Tosun, M. (2017). *İşlevsel Çeviribilim*. Değişim Yayınları, Sakarya.
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Toury, G. (1995). The nature and role of norms in translation. In G. Toury, *Descriptive translation studies and beyond* (s. 53-69). AmsterdamPhiladelphia: John Benjamins.
- Ülsever, Ş. (2005). *Karşılaştırmalı edebiyat ve edebi çeviri*. Eskişehir: Metin Ofset Matbaacılık.
- Ünsal, G. (2017). Çeviri Eleştirisi Açısından Çeviri Metin İnceleme Çalışması. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4 (11), 243-253. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/52677/694371>
- Vardar, B. (1981). *Çeviri konuşmaları*. Yazko Çeviri, 2, 172-173.

- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility*. A History of Translation. Routledge, London.
<http://dx.doi.org/10.4324/9780203360064>
- Venuti, L. (1998). Strategies of Translation, *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, Ed.Mona Baker, Lon.&New York, Routledge, 240-44.
- Venuti, L. (1998). Introduction. In L. Venuti (Ed.), "Translation and minority" special issue. *The Translator*, 4(2), 135-145.
- Venuti, L. (2004). *The Translation Studies*. Reader. 2nded., New York: Routledg.
- Vermeer, J. H. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen.
- Vermeer, H. L. (1992). *Skizzen zu einer Geschichte der Translation*, IKO Verlag für interkulturelle Kommunikation, Frankfurt.
- Vermeer, H. (2000). Skopos and commission in translational action. Translated by Yankun Huang. In Dehong Chen & Nanfeng Zhang (Eds.), *Western translation theories* (pp. 67-84). Hongkong: Hongkong City University Press.
- Vermeer, J. H. (2008). *Çeviride Skopos Kuramı*, Çev. Ayşe Handan Konar, İstanbul.
- Uyanık, A. ve Uslu, Z. (2013). Almanca Öğretiminde Yazınsal Metin Çevirisinin Yeri. *International Periodical For The Languages, Litareture and History of Turkish or Turkic* Volume, 8, (4), 1407-1422.
- Wills, W. (1977). *Übersetzungswissenschaft Probleme und Methoden*. Stuttgart: Ernst Klett Verlag.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri Stratejileri: Kuram ve Uygulama*. Grafiker Yayınları, Ankara.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.
- Yazıcı, M. (2007). *Yazılı Çeviri Edinci*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, C. ve Turan, D. (2016). Representation of Turkish Culture Abroad via Orhan Kemal's Novels in French, German and English Translations, *International Periodical for the Languages. Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(4), 1091-1110.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara. Seçkin Yay.
- Yücel, F. (2006). Çeviri Etkinliğinin Ana Dil Üzerine Etkinliği, *C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 30: No:2, s. 223-235.
- Yücel, F. (2007). *Tarihsel ve Kuramsal Açından Çeviri Edimi*. Dost Kitapevi, Ankara.
- Zengin, D. (2021). *Edebi Çeviride Temel Kurallar*, Ankara. Nika Yayınevi.
- Ege Üniversitesi (2014). Şan, Y. "Ute Birgi-Knellesen". (Erişim Tarihi:10.05.2022)
https://translex.ege.edu.tr/tr-6357/ute_birgi_%E2%80%93_knellesen.html
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Basın Yayın ve Enformasyon Müdürlüğü. (Erişim Tarihi: 29.04.2022)
<https://basin.ktb.gov.tr/TR-91476/tarabya-ceviri-odulleri-berlinde-sahiplerini-buldu.html>
- Oxford Learner's Dictionary (2012). (Erişim tarihi: 25.04.2022)
<http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/>

ÖZ GEÇMİŞ

Büşra Gündoğdu Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği bölümünü kazanmış, daha sonra Uludağ Üniversitesi'ne geçiş yapmıştır ve son seneyi Gazi Üniversitesi'nde tamamlayarak mezun olmuştur. Aynı zamanda Anadolu Üniversitesi Tarih Bölümü mezunudur. 2021 yılında OMÜ LEE Alman Dili Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans programına girmiştir. Mezuniyetinden bu zamana kadar Milli Eğitim Bakanlığında Almanca Öğretmeni olarak görev yapan Büşra Gündoğdu iyi/orta derecede İngilizce bilmektedir. Temel ilgi alanları, Etimoloji, Felsefe, Teknoloji, Tarih, Dilbilim, Sanat ve Evrensel Müzik (15.08.2023).

İletişim Bilgileri

ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0002-7142-3890>

Yayınlar:

1. -“Christine Nöstlinger’in “Alev Saçlı Çocuk” ve Zülfü Livaneli’nin “Şapka” isimli eserlerinde çocukların maruz kaldıkları akran zorbalığı ve zorbalığın boyutları” Yıl 2023, [RumeliDe, 2023 Sayı: 34, 956 - 968]
2. Gündoğdu, B & Bolat, H. (2023). Kürk Mantolu Madonna ve Almanca Çevirisi “Die Madonna im Pelzmantel” Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz . International Journal of Languages Education.DOI:10.29228/ijlet.68141.